De brieven van

SOLDAAT JACOBUS VAN DEN BERG

Krijgsgevangene 97278

1940 – 1945

E. van der Most

INHOUDSOPGAVE.

1. Algemene informatie over Jacobus van den Berg. 3
2. Voorwoord bij de bewerking 4
3. Mei 1940 7
4. Van Amersfoort naar Mühlberg 16
5. Stalag IV-b Mühlberg 19
6. Grossweitzschen (post nr. 203) 29
7. Arbeitskommando Bahnarbeit (post nr. 266) 33
8. Lederfabriek (post nr. 225) 35
9. HASAG Leipzig (post nr. 615) 38
10. De Nederlandse krijgsgevangenen bij HASAG 102

1. Algemene informatie over Jacobus van den Berg.

Jacobus van den Berg werd geboren op 21 mei 1920 te Rotterdam en was een zoon van Hendrik Cornelis van den Berg (22-12-1946†) en Adriaantje (Jaantje) Ruisch (9 juli 1895 / 20-12-1961†). Vader en moeder trouwden op 19-12-1917 te Rotterdam.

In 1943 woonde Jacobus nog bij zijn ouders aan de West Varkenoordscheweg 361 te Rotterdam.
Jacobus is op 73 jarige leeftijd op 22 april 1994 overleden en is begraven op de Zuiderbegraafplaats te Rotterdam vak 15-6548.

2. Voorwoord bij de bewerking.

Dit boek over Jacbus (Ko of Kobus) van den Berg is in hoofdzaak gebaseerd op de bewaard gebleven brieven en andere documenten in het archief van het oorlogsverzetmuseum te Rotterdam. De documenten zijn daar opgeborgen onder inventarisnummer 8764 met een volgnummer. Echter zit er in de volgnummers geen chronologischs volgorde.
In onderstaande lijst zijn de inventarisnummers in chronologische volgorde geplaatst:

1939-08-28	8764-80
1940-05-08	8764-01
1940-05-14	8764-02
1940-05-19	8764-03
1940-05-22	8764-07
1940-05-26	8764-06
1940-05-28	8764-04
1940-05-30	8764-05
1940-06-02	8764-79
1940-06-03	8764-09
1940-06-06	8764-82
1940-06-10	8764-08
1940-06-16	8764-10
1940-06-23	8764-104
1940-07-08	8764-83
1943-07-29	8764-11
1943-08-02	8764-12
1943-08-09	8764-13
1943-08-23	8764-14
1943-08-23	8764-15
1943-08-30	8764-16
1943-09-05	8764-17
1943-09-12	8764-18
1943-10-10	8764-19
1943-10-11	8764-20
1943-10-12	8764-21
1943-10-17	8764-22
1943-10-17	8764-23
1943-10-17	8764-24
1943-11-07	8764-66
1943-11-28	8764-91AC
1943-12-05	8764-90A
1943-12-28	8764-25
1944-01-01	8764-26
1944-01-16	8764-92A
1944-01-16	8764-92B
1944-01-23	8764-27
1944-01-30	8764-28
1944-01-30	8764-29
1944-02-05	8764-31
1944-02-06	8764-30
1944-02-12	8764-32
1944-02-12	8764-33
1944-02-14	8764-94
1944-02-21	8764-34
1944-02-21	8764-35
1944-02-27	8764-36
1944-03-05	8764-37
1944-03-09	8764-103
1944-03-12	8764-38
1944-03-12	8764-99
1944-03-17	8764-60
1944-03-19	8764-39
1944-03-25	8764-100
1944-03-26	8764-40
1944-04-01	8764-97
1944-04-02	8764-41
1944-04-06	8764-98
1944-04-09	8764-42
1944-04-10	8764-43
1944-04-13	8764-101
1944-04-16	8764-44

1944-04-16	8764-45
1944-04-22	8764-95
1944-04-23	8764-46
1944-05-01	8764-47
1944-05-05	8764-102
1944-05-07	8764-48
1944-05-12	8764-93B
1944-05-14	8764-49
1944-05-14	8764-96
1944-05-18	8764-50
1944-05-21	8764-51
1944-05-30	8764-52
1944-06-04	8764-53
1944-06-12	8764-54
1944-06-18	8764-55
1944-06-26	8764-56
1944-07-02	8764-57
1944-07-09	8764-86
1944-07-16	8764-88
1944-07-23	8764-87
1944-07-25	8764-89
1944-08-01	8764-58
1944-08-06	8764-59
1944-08-12	8764-61
1944-09-04	8764-62
1944-10-05	8764-63
1944-10-22	8764-64
1944-10-25	8764-65
1944-11-15	8764-67
1944-12-11	8764-68
1944-12-18	8764-69
1945-01-23	8764-70
1945-02-15	8764-71
1945-02-15	8764-72
1945-02-17	8764-76
1945-04-21	8764-84
1945-04-24	8764-75

In vrijwel elk document is in meer of mindere mate sprake van (meestal Duitse) censuur, waarbij stukken met opzet onleesbaar zijn gemaakt. Bovendien is een aantal van de digitaal via het internet te bekijken documenten in een te lage resolutie, bewogen of niet in zijn geheel ingescanned, waardoor eveneens stukken gedeeltelijk onleesbaar zijn. Dit is op de betreffende plaatsen aangegeven. Getracht is om contact te leggen met het museum, ten einde de lacunes te kunnen opheffen. Helaas is een contact niet tot stand gekomen.

Het verhaal van soldaat Jacobus van den Berg behandelt de periode rond mei 1940 en de periode vanaf 1943 tot en met 1945, vanaf het vertrek uit Nederland, de aankomst in Stalag IV-b Mühlberg, het werk in de Arbeitskommando's van Stalag IV-g Oschatz en de terugreis naar Nederland.
De door Jacobus van den Berg verstuurde brieven behoren -naast het dagboek van koporaal Luuk Kuijk en de brieven van soldaat Arie Jonkers- tot de schaarse bronnen, die een beschrijving geven van het werken en leven in het Arbeitskommando van de fabrieken van Hugo Schneider (HASAG) te Leipzig. Het is om die reden dat de brieven en documenten van Jacobus van den Berg door mij zijn bewerkt. Bovendien is de samenhang en presentatie van de brieven, zoals die nu op de website van het museum zijn te zien, vrijwel onmogelijk voor de bezoeker van de website te ontdekken en valt daardoor de grote waarde van de stukken niet op.

Bij het bewerken van de brieven en documenten is gebruik gemaakt van bronnen en literatuur zoals:

- De digitale database van de Nederlandse krijgsgevangen officieren, onderofficieren en manschappen, Arbeitskommando's en overlijdensgevallen, zoals opgesteld door E. van der Most op basis van archieven uit het Nationaal Archief (NA), het Nederlands Instituut Militaire Historie (NIMH), het Nederlands Instituut voor Oorlogs Documentatie (NIOD) en het Archief Eemland. Deze database is gedeeltelijk toegankelijk via www.krijgsgevangen.nl;
- "*Onder de vlaggen van Zweden en het Rode Kruis*", David Jan Smit, 1996;
- "*Prikkeldraad, Nederlandsche krijgsgevangenen spreken*", Bob Entrop en Joh. Mulder, 1945;
- Dagboek korporaal Luuk Kuijk, kgf 98535, bewerkingen E. van der Most 2019-heden;
- Dagboek soldaat Arie Jonker, kgf 107735, bewerkingen E. van der Most 2020-heden;
- *"Wij moesten naar Duitsland, 1942-1945",* Stef Beumkes, 2019.
- *"Personalkarte III, Nederlandse krijgsgevangenen in Duitsland 1943-1945 en hun Arbeitskommando's",* E. van der Most, eigen beheer, Gouda 2018.

Aan de hand van de bovenstaande bronnen en literatuur zijn zoveel mogelijk fouten en onduidelijkheden in het verhaal gecorrigeerd. Zoveel mogelijk zijn de genoemde namen gecontroleerd, zo nodig aangepast en voorzien van voorletters, rangaanduiding en het krijgsgevangenennummer (kgf). Het verhaal is uitgebreid met een register van personen die in de documenten worden genoemd.

De brieven en documenten zijn bewerkt en digitaal gemaakt ten einde deze beter leesbaar te maken. Bovendien zijn feiten nu eenvoudig digitaal terugvindbaar en kunnen deze worden vergeleken met andere gegevens. De voorliggende bewerking is vervaardigd als een onderdeel van een studie naar de krijgsgevangen Nederlandse officieren, onderofficieren en manschappen.

E. van der Most
Gouda, 17 maart 2021

3. Mei 1940

8 mei 1940
Briefkaart
Met poststempel Ter Apel 8-5-1940
Aan Familie van den Berg
W. Varkenoordscheweg 361
Rotterdam Zuid
Veldpost, dinsdagavond 20.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, hartelijk dank voor jullie expresse, die ik maandag mocht ontvangen. Helaas moet ik jullie vragen en lastig vallen, om dat plaatje op te sturen (zie afbeelding hieronder).
De verloven zijn weer ingetrokken, dus je zult begrijpen, ze willen dat alles in orde is.
Voor de rest is er weinig nieuws. Het is jammer dat het weer ingetrokken is, maar….
Wat zullen en kunnen we er aan doen.
Wat zullen die oudste lichtingen kwaad zijn, dat zij ook weer op moeten komen, hé?
Je moet me eens schrijven, of er nog bekenden bij zijn die ik ken.
Wat betreft Feyenoord: doe dat maar kalm aan, zoals ik al eens gezegd heb.
De Hemelvaartsdag was voor mij ook niet een van de beste dagen, maar zand daarover. We zullen wel zien hoe alles rolt in het leven. Van de week heb ik hier gevoetbald met een elftal, wel gezellig. Schrijven jullie me weer gauw terug, dan heb ik weer wat te doen.
Als altijd jullie zoon
Afzender: Koos
3-I-36RI
C gebied TBF
Veldpost 12.

Het Nederlandse identificatieplaatje van Jacobus van den Berg
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764]

Het identificatieplaatje van Jacobus vermeldt als zijn onderdeel 22.RI. Volgens onderstaande correspondentie was hij in de mei dagen van 1940 echter ingedeeld bij het eeerste bataljon van 36.RI.(3-I-36RI). In de meidagen van 1940 was I-36.RI onder leiding van majoor W.L. Bisschoff ingezet in de lijn nieuw-Buinen-Gees, de zogenaamde O- en Q-lijnen.
De Duitsers kwamen in Drenthe eerst de Nederlandse O-lijn tegen. Dat was een 75 km lange 'linie', die in feite bestond uit manschappen die de grens bewaakten. Er stonden een paar stukken geschut en her en der een mitrailleur opgesteld in kazematten. De taak van de soldaten was vooral alarm slaan en bruggen vernielen. Ze trokken zich daarna terug op de Q-lijn die vanaf Coevorden in het zuiden, naar Termunterzijl (aan de Eems) in het noorden liep.
De belangrijkste verdediging in de Q-lijn bestond uit de kanalen voor die linie.

Maandag 14 mei 1940
Briefkaart
Poststempel Den Burg Texel, 14-5-1940
Veldpost 8, maandagmiddag 17.00 uur
Mijn beste Vader en Moeder, ik hoop dat jullie mijn kaartje van de vorige dagen nog ontvangen hebben en dat ook deze jullie goed zal bereiken. Nog steeds ben ik in goede welstand en kerngezond. Helaas kan ik nergens over schrijven, want dan komen ze niet terecht en brieven worden zowel van mij als van U niet doorgezonden, dus schrijf geen brieven. Briefkaarten worden alleen doorgezonden, wanneer er niets in aangeroerd wordt. Ook geen plaats of iets dergelijks. Voor de rest hoop ik dat jullie het goed maakt.
Het is op het ogenblik heerlijk weer en ik ben nogal niet te somber gestemd.
Ja, wat moet ik verder schrijven. Ik kan nergens over schrijven dus het valt wel, wat moeilijk voor mij. Maar jullie weten in ieder geval hoe de zaken met mij staan en ik hoop, dat het jullie gerust hebt gestemd. Voor de rest houdt moed en denk nog eens met vreugde aan mij.
Dag hoor, jullie zoon Koos,
Mijn adres is thans:
Afzender J. v.d. Berg
3-I-36RI
Veldpostkantoor 8
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-2]

Zondag 19 mei 1940
Ansichtkaart
poststempel Den Burg (Texel) 20 mei 1940
Aan Familie van den Berg
W. Varkenoordscheweg 361
Rotterdam (Z)
Zondagavond 19 mei (1940) 8 uur.
Mijn beste Vader en Moeder, nog steeds gis ik omtrent jullie in het duister.
Ik weet niet of de post van mij jullie bereikt, maar meer kan ik niet doen.
Zowel telefonisch als telegrafisch is dit eiland nog geheel verbroken met het vasteland.
Ik bevind me nog in een blakende toestand, zonder een enkele verwonding. Ik heb gehoord dat alleen het centrum van Rotterdam getroffen is, dus hoop ik erg dat jullie gespaard zijn gebleven.
Ik ga hier vaak naar het strand, dus ik bruin al lekker. Voor de reis….. ja….. afwachten maar.
Waarschijnlijk ben ik gauw thuis. Kijk naar adres: s.v.p.
p/a Familie Beers (BEERS) Groeneplaats 13 TEXEL
Jullie zoon Koos Dag!!!

[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-3]

22 mei 1940
Briefkaart
Met poststempel Rotterdam 23-5-1940
Aan J. van den Berg
Dpl. 3-I-36RI
~~p/a Fam. Beers Groeneplaats 13 Texel~~
Wieringerwerf
Rotterdam 22-5-1940
Beste Koos, Ontvang bij deze mijn hartelijke gelukwensen met je behoud. We zijn allen opgelucht bij de tijding dat je veiling bent. Gisteren hoorde ik van een buurvrouw van je, dat je goed gezond was en vandaag was je Vader even bij me, dus om je even te schrijven in de hoop dat dit bericht je bereikt. Het is mij ook een pak van het hart dat je niets mankeert.
Je zult evenwel wel veel meegemaakt hebben. Tevens moet ik je nog feliciteren met je verjaardag. Ik hoop dat je deze dag nog vele malen en dan in betere omstandigheden moogt herdenken. Bij ons thuis is alles in orde. Ons huis is niet beschadigd, Maar van Rotterdam het centrum is niet veel meer over. Alles rokende puinhopen. Ook Kralingen is zeer geteisterd evenals het Noorden, namelijk de buurt van de Zomerhofstraat. Onze school is weer begonnen. We zitten tijdelijk in de school van Mevr. Van Slingelandt, want bij ons zijn vluchtelingen geweest. Die zijn er nu uit en de volgende week gaan we er weer in. Nu Koos, ontvang onze hartelijke groeten en de speciale van je
Afzender B. Langendoen
114 Nieuwe Binnenweg
Rotterdam Centrum
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-07]

26 mei 1940
Briefkaart
Met poststempel Groningen 26-5-1940
Aan de familie van den Berg
W. Varkenoordscheweg 361
Rotterdam (Zuid)
Mijn lieve Vader en Moeder, jullie kaart van de 24e ontvangen. Na een sjokkende reis ben ik dan weer in Groningen aangekomen. Wat ze met ons voor hebben weet ik niet, maar het is me hier een hel toe. Het liefst zou ik thuis zijn, om dan eens een paar maanden al de vermoeienissen eruit te slapen. Indien jullie me een dienst willen bewijzen, dan moeten jullie ten eerste naar de Heer Wervers of Sweerts Sr. Stappen en daar vragen of ze mij kunnen gebruiken. Het geeft niet voor wat, ook salaris komt er niet op aan. Dit moeten zijn schriftelijk overleggen, dus bijvoorbeeld die en die heb ik werk voor. Dan met dat schriftelijke bewijs naar het Raadhuis stappen, afdeling militaire zaken, en daar een stempel op laten zetten namens de burgemeester van Rotterdam. Dit is de enige manier om hier weg te komen. Anders duurt het nog wel een tijd of ergens anders proberen dat geeft niet. Als je maar iemand hebt, die werk heeft.
Geestelijk ben ik nog niet helmaal de oude. Nu alles voorbij is, kan ik jullie wel vertellen dat ik op mensen en vliegtuigen heb moeten schieten en dat ik zelf heb moeten vechten in de provincie Drenthe, om het vege lijf te redden. Daarom ben ik nog niet de oude. De angst zit nog te veel in mijn gestel. Ik ga maar eindigen en laat vooral ook Moeder eens een paar regeltjes schrijven.
Afzender J. van den Berg
3-I-36RI School
Gr. Leliestraat Groningen
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-06]

28 mei 1940
Briefkaart
Met poststempel Groningen 28-5-1940
Aan de familie van den Berg
W. Varkenoordscheweg 361
Rotterdam (Zuid)
Dinsdagmorgen 08.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, zo ben ik dan weer verhuisd naar een ander adres in Groningen. De post werk hier nog steeds hopeloos. Jullie heb ik zolang als de oorlog duurde tot nu toe 1 kaartje van jullie ontvangen en dat was dat kaartje, dat U, papa geschreven had. Hoe is het mogelijk zal je vragen hé? Maar toch is het zo. Van ons uit Toelage zijn al verschillende lichtingen afgezwaaid. Een nadeel is, dat we ‘s middags alleen na 17.00 uur Groningen in mogen. Over Rotterdam kan ik me slecht een beeld vormen. Van onze Compagnie dus 150 tot 160 man, zijn er 56 gevallen, dus wij mogen nog van geluk spreken. Ik tenminste. Dat waren die mensen, die bij ons allemaal op een rijtje langs de grens lagen. Zoals Boertange, Jipsinghuizen, Ter Apelersluis, Ter Apel, Wallinghuizen, enz enz.
Op het ogenblik schijnt het zonnetje en ik zit naar de radio in de kantine te luisteren in een kamp. Het horloge van Oom Koos mijn burgerschoenen, mijn koffer met inhoud, mijn ondergoed, mijn overjas, kortom alles ben ik kwijt. Behalve mijn ring en wat ik nog in mijn zak had, dat heb ik nog. Toen ik van Texel vertok heb ik van die familie Beers nog 2 gulden meegekregen. En op mijn verjaardag een doosje sigaren en sigaretten. Dus dat was wel leuk.
De omgeving is niet zo mooi hier, Rotterdam is Rotterdam en Groningen is Groningen. Precies hetzelfde beeld. Voor de rest krijg ik goed te eten en slapen is ook goed.

Hoe is het met uw werk papa? Heb je dat nog? Schrijf me dat eens!
Voor de rest ben ik nogal rustig gestemd. Het is alleen een beetje druk.
Ik heb anders al een hele reis achter de rug. Van Roelage naar Assen, Groningen, Leeuwaren, Harlingen, Afsluitdijk, Wieringerwerf, Den Helder, Texel, terug Den Helder, Wieringerwerf, Afsluitdijk, Harlingen, Leeuwarden zo op Groningen aan. Maar ik schik me er wel in. Net als jullie.
Van Sambler een kaartje ontvangen en daaruit vernomen dat 's Jacob gesneuveld is.
Toch vind ik het jammer van hem. Het is net of ik jaren en jaren van huis ben geweest.
Hoe is het anders met U, Moeder?
Schrijf toch eens wat!!!!! Papa slaat zich er wel door, daar ben ik van overtuigd, maar U misschien niet zo gemakkelijk. Daarom schrijven en nog een schrijven. Zorg dat (er na dat) ene kaartje er 10 of 20 in mijn bezit komen. Ook brieven kunnen weer geschreven worden, maar ze worden allemaal geopend. Nu, ik ga maar eindigen en spoedig van jullie bericht verwachtende ben ik nog steeds jullie liefhebbende zoon Koos
Afzender 3-I-36RI
Detachement Engelsche Kamp, kamer E
Groningen
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-04]

30 mei 1940
Briefkaart
Met poststempel Groningen 30-5-1940
Aan de familie van den Berg
W. Varkenoordscheweg 361
Rotterdam (Zuid)
Donderdagmorgen 11.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, wat kan ik alzo nog aan jullie schrijven op een kaartje.
Ik beleef hier letterlijk niets. Tot 17.00 uur in de middag zijn we krijgsgevangene als het ware en om 17.00 uur mogen we naar buiten. Mijn gedachten zijn steeds bij jullie. Onuitsprekelijk blij ben ik, dat jullie gespaard zijn gebleven. Het enige wat ik kan doen is een beetje in de ruimte schrijven. Lezen kunnen we hier niet. Zodat alleen overblijft om een beetje rond te lopen, totdat je niet meer weer of je rond- dan wel rechtuit loopt. En steeds zwaaien ze hier nog af. Maar de jonge lichting is nog niet aan de beurt. Maar berusten kan ik goed.
Gelukkig is hier nog een kantine met radio en dat maakt veel goed.
Hier liggen ook nog enkele Rotterdammers. Verder nog geen post van jullie ontvangen dan gisteren. Maar dat zal nog wel komen. Het weer is nog niet erg vrolijk, dat zal bij jullie ook wel zo zijn. Er is hier een aardig park, waar ik 's avonds vaak met nog een jongen uit Rotterdam in wandel. Voor de rest ga ik dan maar weer eindigen met de hoop gauw post van jullie te krijgen.
Doe allen de groeten, familie Schoonderwoerd en opoe.
Dag Moe, dag Papa, jullie liefhebbende zoon
Dpl. J. van den Berg
3-I-36RI
Detachement Engelsche kamp, kamer E
Groningen
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-05]

2 juni 1940
Brief zonder enveloppe
Aan den Heer Commandant
3-1-36RI
Te Groningen
Rotterdam 2 juni 1940
Hoogedelgestrenge Heer,
Ondergetekende H.C. van den Berg, wonende te Rotterdam, W. Varkensoordscheweg 361
Verzoekt U.H.E.G. beleefd, zijn zoon Jacobus van den Berg, als soldaat in militaire dienst te Groningen, 3-1-36 RI, detachement Engelsche Kamp, Kamer E, in aanmerking te doen komen voor terugzending met groot verlof naar zijn woonplaats, daar voor hem de mogelijkheid bestaat voor 8 juni aanstaande een werkkring te verkrijgen.
Ondergetekende legt hierbij de verklaring af, dat indien zijn voornoemde zoon weder werkloos mocht worden, hij niet ten last van het ondersteunings Comité zal komen, doch door zijn vader - die een vaste gemeentebetrekking te Rotterdam heeft- zal worden onderhouden .
't welk doende
Hoogachtend
[ondertekend] H.C. van den Berg
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-79]

Het groot verlof werd verleend.

De Commandant van De Commandant van 3 - I - 36 R.I. (oorlogsonderdeel)
verleent op 6 Juni 1940 groot verlof
aan den Wpl. 1e kl. van de Berg Jacobus (rang, naam en voorletters)
van 3 - I - 36 R.I. (oorlogsonderdeel)
lichting 1940 (jaartal) uit Rotterdam. (gemeente waarvoor ingelijfd)
Adres:
Zeereis:
Opgave gedaan, den 8 JULI 1940 (rang)
De Burgemeester van ROTTERDAM.
(handteekening)
(naam)
De Commandant,
Commandant van 3 - I - 36 R.I.
de res. kapitein,
H. J. KAPPELLE
Betrokkene moet zich binnen een week melden bij den burgemeester van zijn woonplaats en is verantwoordelijk voor de goede bewaring van zijn kleeding en uitrusting.
12314 - '40
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-83]

De reis naar huis in Rotterdam verliep niet geheel naar wens, want in Amersfoort miste Jacobus de trein naar Rotterdam. Daarop zocht hij onderdak in de nabij het station gelegen Bernhardkazerne.

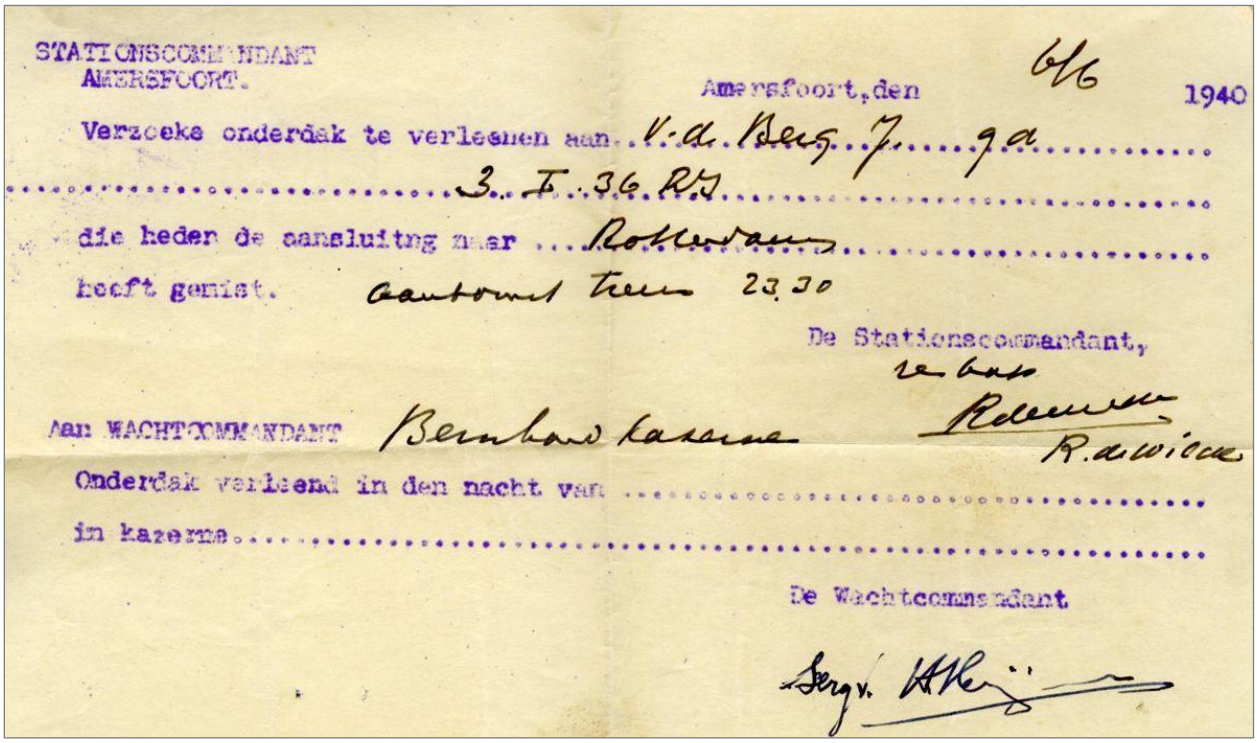
STATIONSCOMMANDANT
AMERSFOORT.

Amersfoort, den 6/6 1940

Verzoeke onderdak te verleenen aan v.d. Berg J. 9a
3 F 36 RI
die heden de aansluiting naar Rotterdam
heeft gemist. Aantoond trein 23.30

De Stationscommandant,
w.g. Rotterdam
R. de Wilde

Aan WACHTCOMMANDANT Bernhard kazerne

Onderdak verleend in den nacht van .....
in kazerne.....

De Wachtcommandant

Serg. v. Hees

[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-82]

3 juni 1940
Briefkaart
Met posttempel Rotterdam 5-6-1940
Aan J. van den Berg
3-1-36 RI
Detachement Engelsche Kamp
Kamer E
Groningen
Rotterdam 3 juni 1940,
Beste Koos, in de eerste plaats nog hartelijk gefeliciteerd met je dit jaar zo raar voorbijgegane verjaardag en je levensbehoud. Daarover hebben we allen, zoals je wel kunt begrijpen, zeer in spanning en afwachting geleefd. Van Wout Ruisch en Willem van Rijssel hebben we nog niet gehoord. Het kan nog meevallen, daar Wout misschien in Frankrijk meevecht en Willem in Engeland. Maar och, je begrijpt wel dat ik liever jou alleen zag terugkomen dan Wout en Wim samen. Niet dat ik niet met hen sympathiseer, maar je begrijpt me wel. wij gingen veel meer met elkaar om. In ieder geval voorlopig of voorgoed is de rust weergekeerd. Of het rust blijft weet niemand. Want dat hangt af van Engeland, dat schijnt 's nachts nogal graag zure bommen te strooien. Laten we er echter maar het beste van hopen. Je bent zeker wel lekker bruin gebrand in Den Burg op Texel, hé?
Koos, als je thuis komt en je bent wat op je verhaal, moet je me maar eens wat van je belevenissen vertellen. Of je ver van het gevaar verwijderd bent geweest of niet. Dan gaan we ook nog eens gezellig ouwe koeien uit de sloot halen dat heeft een mens veelal een goede zin.

Wanneer je echter naar huis komt, hoop ik dat het voorgoed is. Je moeder zit nu weer lelijk in de put, nu het zo lang duurt. Je weet nu eenmaal hoe ze is. Schrijf maar dat het daar gezellig is en dat je wel spoedig zult komen, dan is ze misschien weer wat op haar gemak gesteld. Nu Koos, tot spoedig weerziens in ons midden. Schrijf eens gauw terug. De fam. Smits is bij ons in.
Van alle de hartelijke groeten, ook van Ans.
Je neef Gerard.
Afzender G.C. Schoonderwoerd
Groene Hilledijk 265A
Rotterdam
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-09]

10 juni 1940
Briefkaart
Met posttempel Rotterdam 10-6-1940
Aan J. van den Berg
3-1-36 RI
Detachement Engelsche Kamp
Kamer E
Groningen
Zondagavond 20.30 uur.
Beste Jongen, Dank voor je spoedig antwoord. Waren zeer verheugd, dat je er zo goed van af gekomen bent. In ons dorp gaat alles zijn gewone gang. Dat je toch weer verder wilt verheugt mij. De brief zal ik je persoonlijk overhandigen. Schrijf gauw, wanneer je denkt thuis te komen, dan zullen wij je, als het kan, afhalen. Denk je gauw vrij te komen? Je moeder was dolblij dat begrijp je zeker wel. Wij werken weer, maar hoe! Diny is gezond en van de Zande ook.
Over 's Jacob spreek ik wel eens met je. Dank voor je angst over ons, wees echter gerust, wij zijn nog steeds gezond. Wij zullen elkaar veel te vertellen hebben, denk je ook niet?
Nu, jochie, een spoedig weerzien is onze hartelijke wens. Hoe gaat het met Mul… (onleesbaar door stempel). Je vrienden Sam en Zon, Kop op!
Wij zien een spoedig bericht van je tegemoet. Dag!!!
Afzender A.L. Sambler
Bickerstraat 8b
Blijdorp Rotterdam
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-08]

16 juni 1940
Briefkaart
Met poststempel Den Burgh Texel 17-5-1940
Aan de Heer J. van den Berg
West Varkenoordscheweg no. 361
Rotterdam-Zuid
Den Burg Texel, 16 juni 1940
Beste Koos, Alhoewel we je hier bij mijn weten nooit bij je voornaam genoemd hebben, doe ik dat thans toch maar omdat wij in gedachten en herinnering dit zo aanvoelen. Je kaart ontvinden we in goede orde en de inhoud heeft ons veel genoegen gedaan. Wij hadden al vaak aan je gedacht in verband met het mogelijke afzwaaien en waren van plan geweest voor het geval je niet in je betrekking had kunnen terugkomen en dientengevolge als werkloze in dienst had moeten blijven, je om dit lot te ontlopen, bij ons op kantor zo lang in dienst te nemen.

Dit blijkt echter niet nodig te zijn. We hopen dat je je in het burgerleven wel weer vlug zult aanpassen en dat je geluk moogt hebben in je werkkring. Ik twijfel daaraan geen ogenblik want ik heb je leren kennen als een uitermate sympathieke jongeman. We vertrouwen dat je met de vakantie Texel niet zult vergeten. Je ouders zijn natuurlijk ook onder alle omstandigheden welkom. Met vele hartelijke groeten,
Afzender Familie A. Beers
Den Burg-Texel
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-10]

23 juni 1940
Briefkaart
Met poststempel Rotterdam 23-6-1940
Aan dpl 3-I-36RI
de Heer J. van den Berg
~~p/a Fam. Beers~~
~~Groenplaats 13~~
~~Texel~~
Wieringerwerf
Rotterdam, 23 juni 1940,
Beste Kobus, jouw kaarten alle ontvangen. Misschien jij ook nu de onzen.
Gefeliciteerd namens de Heer Langendoen met je behoud en met je verjaardag.
Allen in de familie, die in militaire dienst waren, zijn behouden. Van Wout is nog geen definitieve plaats bekend. Wel zijn er aanwijzingen daartoe. Van Wim van Rijssel helaas nog niets. Wat een smart voor zijn ouders. Verder begint het leven zo zachtjes aan weer zijn gewone gang te gaan. Wat noodzakelijk is voor hen die verder moeten daar er immers geen stilstand bestaat.
Wees verder gegroet en sterkte toegewenst door je dankbare ouders.
Afzender H,C. van den Berg
W. Varkenoordscheweg 361
Rotterdam
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-104]

4. Van Amersfoort naar Mühlberg

Dinsdag 20-7-1943
Als soldaat bij 22 RI diende Jacobus zich op 20 juli te melden in de Waterlookazerne te Amersfoort. In zijn repatriëringsformulier van 11 mei 1945 vermeldde hij 21-7-1943 als datum waarop hij in krijgsgevangenschap is geraakt.

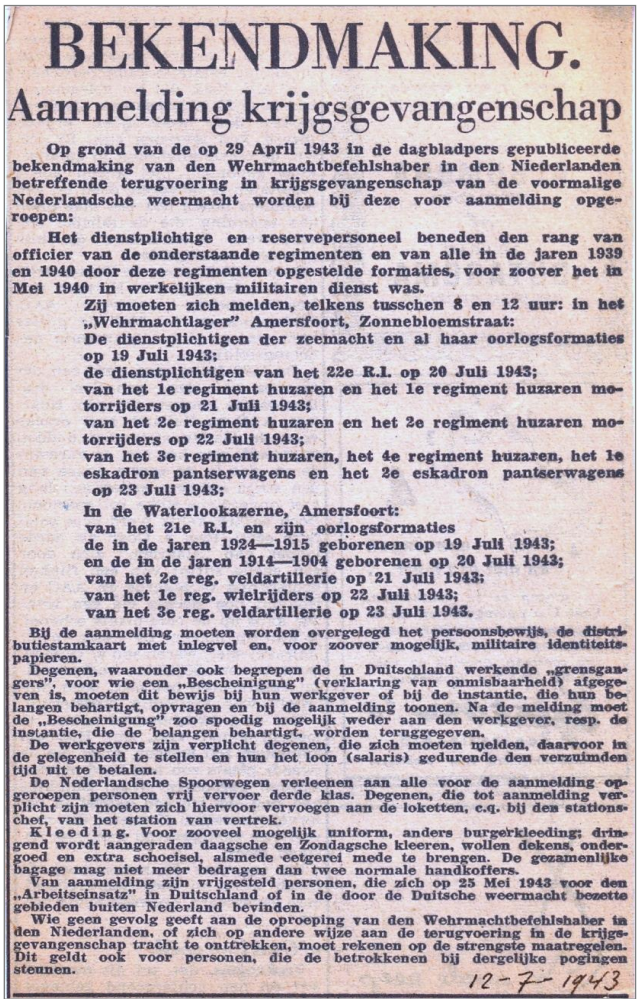

BEKENDMAKING.

Aanmelding krijgsgevangenschap

Op grond van de op 29 April 1943 in de dagbladpers gepubliceerde bekendmaking van den Wehrmachtbefehlshaber in den Niederlanden betreffende terugvoering in krijgsgevangenschap van de voormalige Nederlandsche weermacht worden bij deze voor aanmelding opgeroepen:

Het dienstplichtige en reservepersoneel beneden den rang van officier van de onderstaande regimenten en van alle in de jaren 1939 en 1940 door deze regimenten opgestelde formaties, voor zoover het in Mei 1940 in werkelijken militairen dienst was.

Zij moeten zich melden, telkens tusschen 8 en 12 uur: in het „Wehrmachtlager" Amersfoort, Zonnebloemstraat:
De dienstplichtigen der zeemacht en al haar oorlogsformaties op 19 Juli 1943;
de dienstplichtigen van het 22e R.I. op 20 Juli 1943;
van het 1e regiment huzaren en het 1e regiment huzaren motorrijders op 21 Juli 1943;
van het 2e regiment huzaren en het 2e regiment huzaren motorrijders op 22 Juli 1943;
van het 3e regiment huzaren, het 4e regiment huzaren, het 1e eskadron pantserwagens en het 2e eskadron pantserwagens op 23 Juli 1943;

In de Waterlookazerne, Amersfoort:
van het 21e R.I. en zijn oorlogsformaties
de in de jaren 1924—1915 geborenen op 19 Juli 1943;
en de in de jaren 1914—1904 geborenen op 20 Juli 1943;
van het 2e reg. veldartillerie op 21 Juli 1943;
van het 1e reg. wielrijders op 22 Juli 1943;
van het 3e reg. veldartillerie op 23 Juli 1943.

Bij de aanmelding moeten worden overgelegd het persoonsbewijs, de distributiestamkaart met inlegvel en, voor zoover mogelijk, militaire identiteitspapieren.

Degenen, waaronder ook begrepen de in Duitschland werkende „grensgangers", voor wie een „Bescheinigung" (verklaring van onmisbaarheid) afgegeven is, moeten dit bewijs bij hun werkgever of bij de instantie, die hun belangen behartigt, opvragen en bij de aanmelding toonen. Na de melding moet de „Bescheinigung" zoo spoedig mogelijk weder aan den werkgever, resp. de instantie, die de belangen behartigt, worden teruggegeven.

De werkgevers zijn verplicht degenen, die zich moeten melden, daarvoor in de gelegenheid te stellen en hun het loon (salaris) gedurende den verzuimden tijd uit te betalen.

De Nederlandsche Spoorwegen verleenen aan alle voor de aanmelding opgeroepen personen vrij vervoer derde klas. Degenen, die tot aanmelding verplicht zijn moeten zich hiervoor vervoegen aan de loketten, c.q. bij den stationschef, van het station van vertrek.

Kleeding. Voor zooveel mogelijk uniform, anders burgerkleeding; dringend wordt aangeraden daagsche en Zondagsche kleeren, wollen dekens, ondergoed en extra schoeisel, alsmede eetgerei mede te brengen. De gezamenlijke bagage mag niet meer bedragen dan twee normale handkoffers.

Van aanmelding zijn vrijgesteld personen, die zich op 25 Mei 1943 voor den „Arbeitseinsatz" in Duitschland of in de door de Duitsche weermacht bezette gebieden buiten Nederland bevinden.

Wie geen gevolg geeft aan de oproeping van den Wehrmachtbefehlshaber in den Niederlanden, of zich op andere wijze aan de terugvoering in de krijgsgevangenschap tracht te ontrekken, moet rekenen op de strengste maatregelen. Dit geldt ook voor personen, die de betrokkenen bij dergelijke pogingen steunen.

12-7-1943

Woensdag 21- juli 1943
's Morgens een telegram en brieven naar huis gestuurd om m'n vader en moeder te laten weten, dat ik in Amersfoort moet blijven. Mijn moeder is naar Amersfoort vertrokken en zie haar 's middags op enige afstand van het kamp en kan een paar woorden met haar wisselen.

Donderdag 22 juli 1943
Bij het ochtendappèl worden vrijwilligers gevraagd om aardappelen te schillen.

Zaterdag 24 juli 1943
Vandaag is het de dag van het transport. Er is een vermoeden, dat we naar de omgeving van Dresden in Duitsland zullen gaan. We worden "als vee" in wagons vervoerd en worden we tot aan de Duitse grens toegejuicht door Hollandse mensen en daar waar we even stilstaan op de stations, gooi ik verschillende kaarten uit de wagon om deze door te laten sturen naar m'n vader

en moeder in Rotterdam. Zaterdagavond 18.00 uur zijn wij vertrokken in een transport van totaal 547 man.

We reden langzaam het emplacement af en wij gingen voor de luchtopeningen staan om toch maar niets te missen van ons landje zolang we erin zouden vertoeven. Zo ging het Amersfoort uit, toegezwaaid door vele mensen. Zo passeerden we Apeldoorn, Deventer, Hengelo, Oldenzaal. We hadden een paar planken uit de bodem gehaald om door te wateren en in Oldenzaal gooiden we hierdoor een pakje briefkaarten op de lijn, welke door een meisje opgeraapt werd. Ik hoop dat de kaart terecht komt. Om ongeveer 23.00 uur passeerden we de grens, na overal hartelijk toegezwaaid te zijn toen wij zover waren in dat grauwe Duitsland gingen we erbij zitten en de een ging wat eten, de ander wat lezen. Voor hoe lang zullen we ons landje en onze dierbaren moeten missen? God weet het, wij zijn echter overtuigd dat het niet heel lang zal zijn. God geve het en spare ons landje en onze gezinnen zodat we elkaar gezond en wel mogen terugzien. Even na 23.30 uur reden we Bad Bentheim binnen en vertrokken van hier om 24.00 uur zonder dat ons water was verstrekt, dat ons hier was toegezegd. Ik sliep zodat ik van Bentheim niets gezien heb.

Om 01.15 uur waren we in Rheine. Hier werd ik wakker door het aankoppelen van wagons aan onze trein. Een spoorwegdame had de aardigheid de rem van onze wagon aan te draaien. Telkens als we reden piepten die dingen als een oordeel. Van slapen kwam dan niets. We dachten telkens dat we gingen vertrekken, maar nee hoor, telkens stop. Ze waren met ons aan het rangeren. Dat duurde zo tot 03.30 uur. Toen waren we meer een goederentrein geworden dan een gevangenentransport. We waren bijna geradbraakt door het schokken, doof van het geknars en gepiep en op van de slaap. Gelukkig konden we een ambtenaar de remmen van onze wagon nog los laten draaien voor we vertrokken. De morgen brak aan. Het was nat, kil en koud in de wagon en velen waren gaan slapen. Mijn makker en ik stonden voor het raampje te kijken en zo reden we dieper Duitsland in langs Laggenbeck, Osnabrück, Wissingen, (Melle), Eick(en-Bruche), Löhne, Minden. Om 09.30 uur hier kregen we voor het eerst water. Telkens als de trein, al was het maar voor even, stil stond, kwamen onze begeleiders langs de trein lopen, met het geweer op de schouder. Na Minden reden we door Dankersen, Evesen, Bückeburg, Kirchhorsten, Stadthagen, Wunstorf, Dedensen, Seelze, Hannover. Van 11.30 tot 15.20 uur, hier kregen we weer water, want het was gloeiend heet in de wagon. Verder reden we: Wülfel, Rethen, Sarstedt, Barnten, Emmerke, Himmelsthür, Hildesheim 05.30 uur. De reis zou heel wat langer duren dan ons gezegd was. We kregen tenminste nog lunch en twee bolletjes kaas. Dernburg, Baddeckenstedt, Klein Elbe. Het viel ons op, dat in de plaatsen waar wij door reden, er zo weinig mensen te zien waren. De korenvelden riepen om volk om het koren te pikken en het was nog slecht koren ook. De oogst stond toch slecht overal. Ik ben weer gaan slapen.

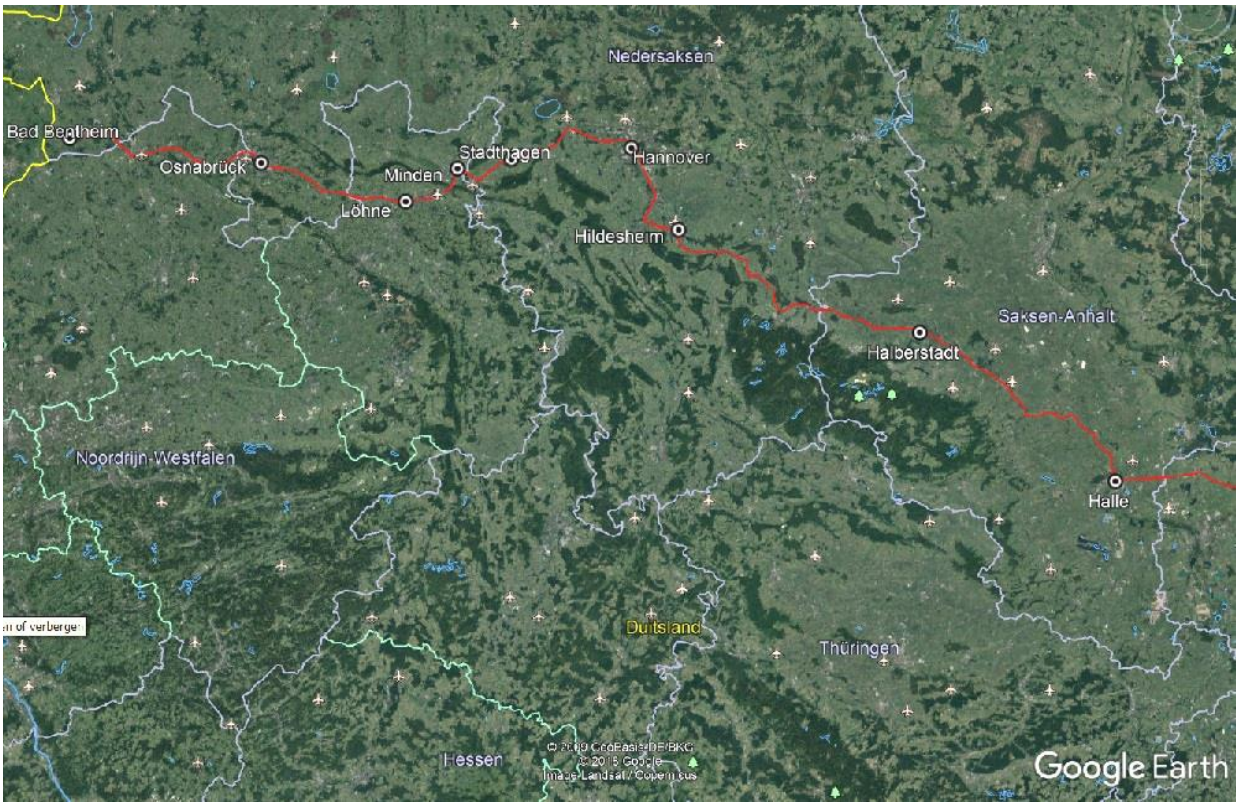

De treinreis tussen Bad Bentheim en Halle (reconstructie E. van der Most op een ondergrond van Google Earth)

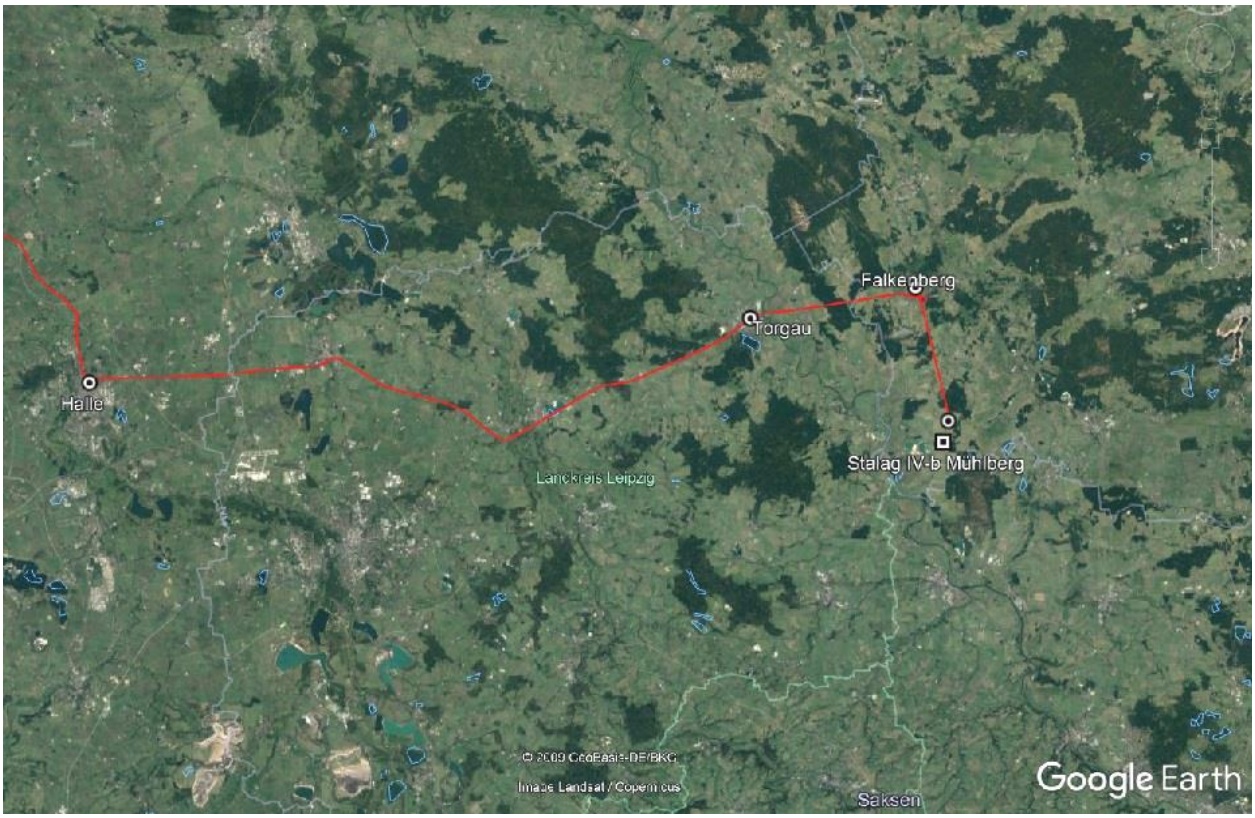

De treinreis tussen Halle en Neuburxdorf (reconstructie E. van der Most op een ondergrond van Google Earth)

5. Stalag IV-b Mühlberg

Zondag 25 juli 1943

Zaterdagavond 18.00 uur zijn wij weggegaan en zondagavond 19.00 / 19.30 uur aangekomen. Vanaf het moment van het vertrek gisteren uit Amersfoort, hebben we al een vermoeiende en oncomfortabele treinreis van ± 20 uur achter de rug, in een veewagon waar ± 30 jongens in zitten. Nu zijn we bijna aan het einde van de reis, het is verstikkend warm in de wagon en we hebben allen veel dorst. Eindelijk, na ongeveer 24 uur, stopt de trein en moet het transport uitstappen. We zien overal krijgsgevangenen die onder bewaking staan, met vreemde kledij en kaal geschoren hoofden; wat een gezicht! Morgen gaan we naar het eigenlijke kamp, Stalag IV-B Mühlberg aan de Elbe. Vannacht moeten we slapen op een houten vloer in een barak.

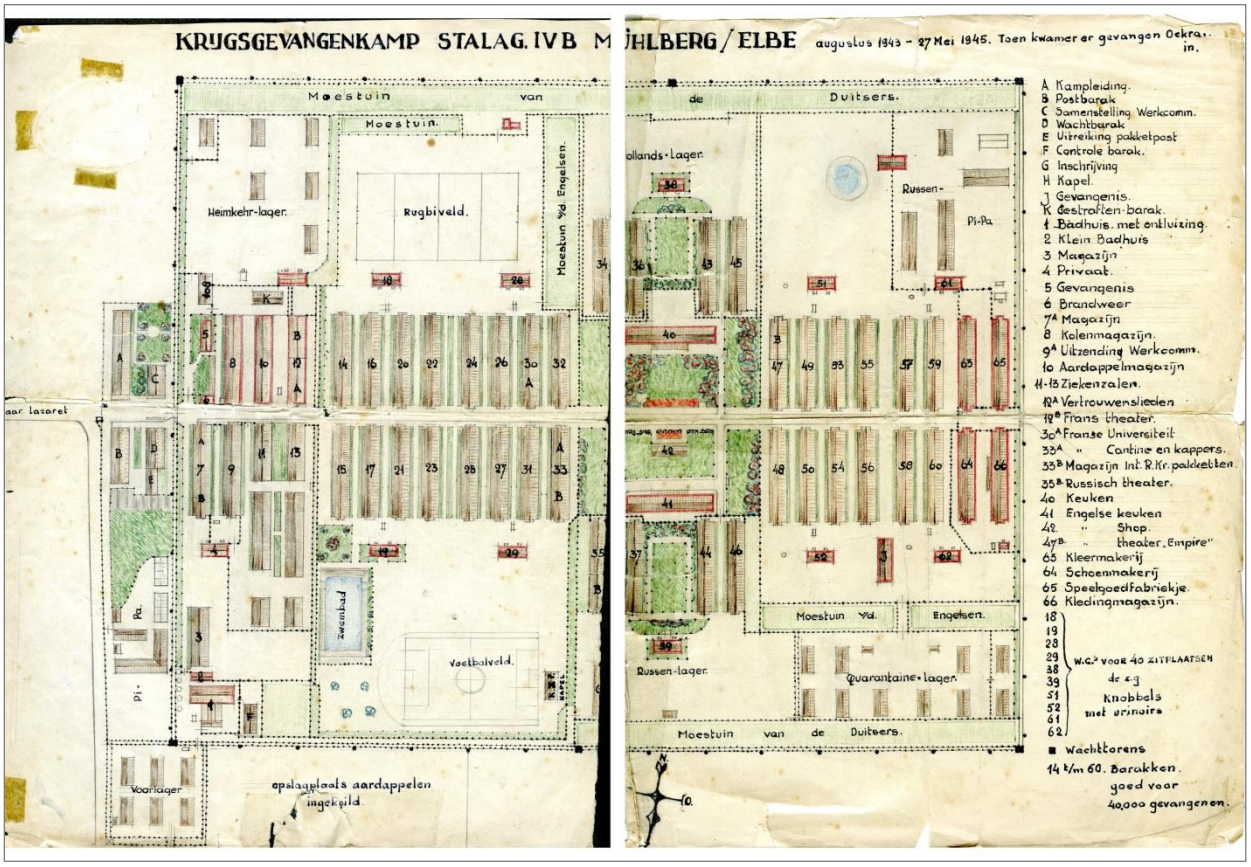

Plattegrond Stalag IV-b Mühlberg (collectie Meeuwis)

Maandag 26 juli 1943

Vandaag naar het eigenlijke kamp en daar kaal geknipt, ontluizen, baden, registratie en op de foto, samen met Johan de Graaf, Jan Slaager en Kleis Ketting. Ik heb krijgsgevangennummer 97278 gekregen.

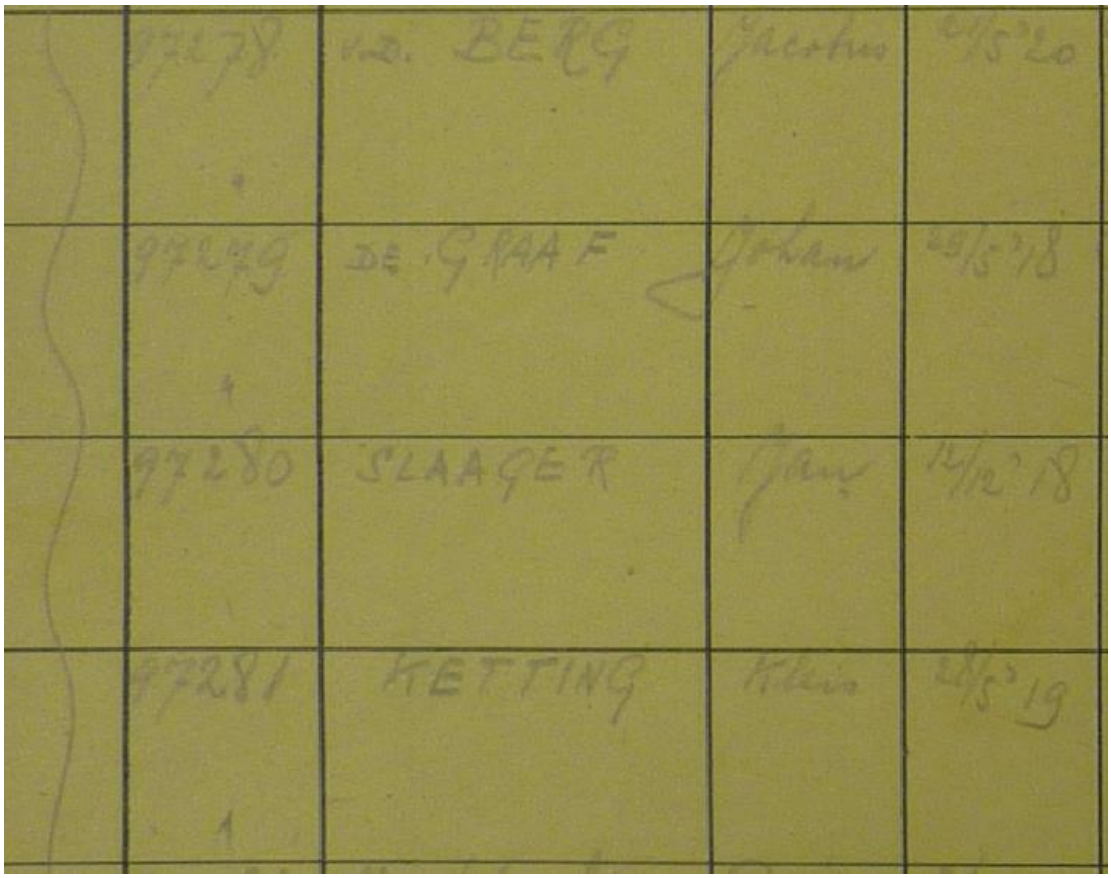

Toegang Stalag IV-b Mühlberg op 26-7-1943 (Nationaal Archief collectie 2.13.98, inv. 20 melding 3854)

Dinsdag 27-7-1943
Vandaag zijn we ingeënt en er is een röntgenfoto gemaakt.

Woensdag 28 juli 1943
De eerste regen is gevallen.
Erwtensoep gegeten. Er is een transport samengesteld van 650 man die naar het Arbeitskommando in Brüx (in Tsjecho-Slowakije) zal gaan.
We zijn verhuisd van barak 23A naar barak 14A.

Donderdag 29 juli 1943
Alle dagen zwoel, warm weer. Vandaag zitten er weer onweerkoppen. Drijven af. Zwoele wind strijkt over de vlakke landen. In de barak heet! Smoor!
Koolsoep met gedroogde groeten en nieuwe aardappelen. En wel 12 à 14 aardappelen. Hoe bestaat het! En geen rotte! We kunnen vandaag ons buikje weer voelen.
Vandaag droevig bericht. De barakcommandant springt op tafel en verzoekt allen op te staan en hoofd te ontbloten. " Ik heb een droeve mededeling te doen. De Grenadier Jansen, geboren 1905 in Den Haag is in het lazaret alhier overleden. Vader van 6 kinderen".Hij leest een officiële mededeling voor van de hoofdvertrouwensman. Verzoekt 1 minuut stilte in acht te nemen voor de gestorven kameraad. Rouwdienst zaterdag in de kapel. "Vreselijk hier te sterven" zeggen we. " Wie kent hem hier?". Een enkeling misschien. Morgen is het vergeten. Een kruis op het graf. Een maand of zo later de vrouw bericht!

Het communiqué van hedenavond vermeldt: Hamburg zwaar gebombardeerd, Russische aanvallen duren voort. Op Sicilië (midden) verwoede gevechten. Japanners hebben Amerikaanse kruiser getorpedeerd.

Gewone brief zonder enveloppe
Mühlberg (tussen Leipzig en Dresden) Woensdagavond 29 juli 1943
Mijn beste Vader en Moeder,
Zo zit ik daar in een kamp van een kleine 30.000 man te midden van een brandende zon.
Zaterdagavond om 18.00 uur zijn wij weggegaan en zondagavond 19.00 / 19.30 uur aangekomen.
Dus vierentwintig uur in een gesloten wagon gespoord. Dit zou wat voor U zijn, moeder.
Hier zit van alles, Belgen, Fransen, Polen, Serven, Engelsen, Amerikanen, Australiërs, Russen, ja zelfs Mohammedanen. Ik ruil hier veel dingen van weinig waarde voor sigaretten bij de Serven en Engelsen.
Ook Paul Lodewijk (korporaal Johannes Paul Lodewijk, kgf 96856) heb ik hier ontmoet.
Het is hier vanzelf een marteling, maar aan alles komt een eind. Zo zijn wij ook weer een stap in de goede richting met het aftreden van Mussolini.
Wij blijven hier circa drie weken en gaan dan naar midden Tsjechië-Slowakije, waarschijnlijk bij de boeren werken.
Dit goed, wat ik stuur mag niet gehouden worden, dus verbaas je niet daarover. We krijgen hier van die boeren kleren en ook….. mijn krullen zijn eraf. Verder worden wij hier weggedragen van de vlooien. Maar over het geheel heb ik er geen zwaar hoofd in.
Toen ik gisteren mijn muziekboek pakte Moeder, toen viel je briefje mij in de handen.
En inderdaad zit ik nu een eind weg. Maar ik ben vol goede moed wat betreft mezelf.
Het eten gaat. Met Gerard Oele (korporaal 22 RI Gerard Oele, kgf 97264) lig ik in een barak.
Maar hij zit nogal in de put. Vertel het maar niet verder, ja?
De Serven is het karakteristiekste volk wat hier rondloopt. Ook hun muziek is zo eigenaardig.
De meesten van hen, met de Fransen zijn hier reeds drie tot vier jaar. De regels zijn hier zeer zeer streng en overal waar men ook kijkt prikkeldraad aan palen van drie meter hoog met een voortdurende tussenruimte van palen van drie meter. Daar tussen bevindt zich een prikkeldraad van twintig strengen in de breedte en tien tot dertien strengen in de hoogte. Rond het kamp staan schijnwerpers en schijnen bijna elke minuut ’s nachts en zoeken het kamp af.
Maar volgens mij loopt de oorlog naar zijn einde.
’s Morgens om 05.30 uur moeten wij eruit.
Doe alle bekenden de groeten. Veel plezier heb ik aan mijn muziekboek en heb er dagelijks afleiding door. Vertel Gerard dit een en ander ja. Wees allen gegroet en denk aan mij, jullie zoon Koos. P.S. Schrijven mogen wij heel sporadisch. Ik meen twee brieven per maand.
Nu, houdt moed jullie, mij gaat het ook.
Wees zo goed en doe een postzegel op de brief voor Gerard.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-11]

Vrijdag 30 juli 1943
Om 05.00 uur reveille! I.v.m. keukenpersoneel dat afreist, om 06.00 uur appèl. Er blijken bij ons 23 zieken te zijn. Velen ervan zijn te lamlendig om op te staan. Gevolg: om 12.00 uur weer appèl. Degenen die een Ausweis van de dokter hebben, mogen te bed blijven. Anders op appèl.

Een grote groep vertrekt vandaag naar Stalag IV-c Wistritz kdo Brüx. Onder hen bevindt zich Bijl (kgf 96961). Om 03.00 uur op. Na uren lang wachten eindelijk op stap (naar het spoorweg-

emplacement) met 650 man (voor vertrek naar Brüx). Gezeul en gezwoeg met de koffers in de warmte. Schreeuwende Feldwebels, niet reagerende posten; velen verzwakt door het onvoldoende eten.

In het kamp: Het is elke dag broeierig warm en hebben veel zorg om het eten en hoe we daar het langst mee toe kunnen. Het voorraadje voedsel, meegenomen uit Holland, is al sinds enige dagen op en het wordt nu gewoon scharrelen voor het eten. Er gaan geruchten dat we spoedig te werk gesteld worden. Bijna alle jongens zijn al flink bruin geworden door de zon, welke onbarmhartig fel schijnt. We horen dat men in de andere barak last hebben van vlooien, wij hebben daar gelukkig nog geen last van!
Communiqué hedenavond: op Sicilië gevechten, in Rusland zware afweergevechten. Gerucht: wapenstilstand met Italië (??)

Zaterdag 31 juli 1943
Vanmorgen om 09.00 uur is de gestorven Grenadier Jansen begraven. En de deputatie van 25 man van de Nederlandse krijgsgevangenen, in uniform gekleed, mogen de begrafenis bijwonen. Er heen een uur marcheren. Jongens zijn moe. Niet meer gewoon. Friedhof Mühlberg. Een gedeelte van het kerkhof is gereserveerd voor de krijgsgevangenen. Er liggen reeds 300 Fransen, aan tbc gestorven zeggen ze hier. Op het kerkhof is reeds een vuurpeloton van 12 man aanwezig. De kist, getimmerd uit ruw grenenhout, staat klaar op enige schragen.
4 man van de barak van de gestorvene die hem kenden, dragen de kist met het stoffelijk overschot. Een Franse geestelijke, die deze morgen de plechtige, gezongen Requiem-mis heeft geleid in de kapel in het kamp, waarbij evenveel protestantse militairen aanwezig waren als katholieke, leidt nu ook de plechtigheid. Na de kerkelijke ceremonie verricht te hebben, geeft hij het woord aan één van de onderofficieren van de Nederlandse krijgsgevangenen, die als volgt spreekt: “Ver boven aardse zorgen en pijn, daar waar geen droefheid meer zal zijn….”.
Het waren deze versregels, die zich van mij meester maakten, toen het bericht van de bevordering tot heerlijkheid van de Grenadier Johannes Wilhelmus Jansen mij bereikte. Een groot “waarom” rees voor mij op. Doch Hij is, wiens hand ons aller leven is, heeft met dit verscheiden ook weer zijn bedoeling. Wie weet voor welk een grote smart en ellende onze strijder bewaard is gebleven? Zijn leven was niet gemakkelijk. Zijn vertrouwensman in zijn barak heeft bij mij wel het een en ander verteld. Hij was vader van een groot gezin. Door dit verlies wordt de moeder met 5, misschien straks 6 kinderen achtergelaten. En moeilijke maatschappelijke omstandigheden maakten zijn leven moeizaam. Doch als fiere Hollander heeft hij alles doorstaan en overwonnen. Tevergeefs heeft hij nog getracht uit krijgsgevangenschap ontslagen te worden, doch dit is thans niet meer nodig.
“Staande bij deze geopende groeve, denken wij vol piëteit aan zijn geliefden, vrouw en kinderen. In de hoop dat zij met al hun smart en tranen zullen vlieden tot diens Trooster, waarvan geschreven staat dat Hij is een man der weduwen en een Vader der wezen. Aan U geëerbiedigde dode, geven wij de verzekering dat wij als Nederlanders het onze ereplicht achten de zorgen voor moeder en kinderen te verlichten. Het is dan ook dat wij hier staan om U de laatste eer te bewijzen en te danken voor datgene wat ge gepresteerd hebt als soldaat van de Nederlandse weermacht. Een eresaluut wordt U door ons allen gebracht, namens de Nederlandse Regering en weermacht en bovendien door Uw lotgenoten, de Nederlandse krijgsgevangenen te Mühlberg. Uw trouw en volharding zij ons allen een voorbeeld. Dat gij ruste in vrede”. Onder 3 saluutschoten zakt de kist in de groeve. Alle militairen salueren.

Boven elk graf een houten driehoekig bord, waarop de naam enz. van de dode. Op dit graf een krans van de Duitse weermacht uit groen samengesteld met lint, vermeldende "(hakenkruis) Deutsche Wehrmacht".

Begrafenis van soldaat Jansen (Mühlberg foto 80369)

Vandaag vroeg middageten. Gedroogde groeten en wortelsoep. We eten, vragen niet meer of het lekker is.
De Engelse krijgsgevangenen (Kgf) werken hier in het kamp aan het uitgraven van een zwembad, maar wij mogen de Engelsen echter niet benaderen of spreken. De Duitsers zijn verder heel erg soepel voor ons. De verveling onder de krijgsgevangenen is erg groot en duidelijk te zien.
Het Wehrmachtsbericht vermeldt vandaag naast de voortdurende zware afweergevechten in Rusland en op Sicilië, een zware terreuraanval op Hamburg.
Er vertrekken 10 man naar een Arb.kdo van Stalag IV-g Oschatz. [1)]

Zondag 1 augustus 1943
Warm weer.
Om 07.00 uur reveille. We kleden ons voor het eerst weer sinds vorige zondag, weer in gala. Morgen-appèl 07.30 uur. Eten, wat rondlopen. Om 09.00 uur afmars voor de zondagse parade. Wij zijn de eersten op de paradeplaats. Tot even voor 10.00 uur staan we in de brandende zon te roosteren.

Vandaag vanaf 17.00 uur hebben de Engelsen in ons kamp een voetbalmatch gespeeld, we mochten nu wel spreken met hen. Vandaag wordt weer een transport gevangenen uit Amersfoort verwacht. Zij komen echter niet, het zal dus wel morgen worden. We zijn allen benieuwd wat voor nieuws zij uit Holland zullen meebrengen.
Het aantal Nederlanders in Mühlberg bedraagt 2312. [2)]

[1] NA collectie 2.13.98 inv. 20 melding 3891.
[2] Achim Kilian p. 106 op basis van Bundesarchiv Militärarchiv RW 6/v. 450-453.

Aankomst 11 Nederlanders uit Stalag IV-g Oschatz. [3)]

Maandag 2 augustus 1943
Vanmiddag zijn 312 Hollanders gearriveerd, het waren er niet zo veel als onze groep.
Ze kregen de nummers 97748 – 98058. [4)]
Twee Nederlanders, soldaat Van der Heiden 106238 en Maul 106498 gaan terug naar Nederland. [5)]

Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam-Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland
Holland
Met poststempel 7-8-1943
Met Prüfungsstempel Stalag IV-b Geprüft 2,
Mühlberg (tussen Dresden en Leipzig aan de Elbe)
Mijn lieve Vader en Moeder, hier is dan de langverwachte brief. Het gaat mij gewoon en de omgeving is hier mooi. We worden over een poosje ergens anders te werkgesteld. Paul Lodewijk (korporaal Johannes Paul Lodewijk, kgf 96856) was hier, maar nu ook niet meer.
Met Gerard Oele (korporaal 22 RI Gerard Oele, kgf 97264) lig ik in een barak. Vanzelf ben ik erg verlangend naar jullie. Moeder, het briefje van je ben ik van deze week als een klein zonnestraaltje tegengekomen. Janus is hier ook. Fijn was het, dat ik jullie nog zag in Amersfoort. Telegrafeer naar het Rode Kruis in Amersfoort voor een medisch onderzoek voor mij en vraag om directe doorsturing naar hier. Verder is het hier heel warm; een temperatuur die wij in Holland niet kennen. Is de vorige brief van hier al aangekomen bij jullie?
Mijn voorraad zou wel wat aangevuld kunnen worden. Schrijf Phil (?) hierover. Stuur dit anders even op en vraag om terugzending aan haar. De ene kant hiervan houden jullie, de andere kant aan mij beschreven terug. Kunnen jullie het nogal uithouden?
Wellicht zijn wij nu spoedig weer bij elkaar. Ik heb hier nogal enige kennissen (vrienden) van Zonneveld en mij ontmoet. Het is 12.00 uur en straks gaan wij eten. Aan mijn muziekboek heb ik veel steun. Doe Phil de groeten en zag hem dat ik zonder piano toch nog wel kan studeren. Mis je dit voortdurende gepingel niet, Moeder? Maar nu achteraf zul je het toch wel niet zo'n gepingel hebben gevonden, denk ik. Doe ook de familie Polderman met Riet de groeten, ja? Van die kampbroek heb ik veel plezier. Is Age al weg? Er komen drie kledingstukken van mij naar huis. We krijgen hier namelijk kleren. Wat eens lokken waren zijn geen lokken meer. Is de foto goed uitgevallen? Kon ik hem zelf maar eens zien hé? Het is gewoon niet te vertellen hoe warm het hier is. Ik zit hier naakt, maar het zweet druipt mij van het lichaam. De dagen gaan hier nogal vlug voorbij. Kunnen jullie het met het eten nogal stellen? Het pakje met brood van jullie kwam mij goed van pas. Verder krijg ik hier Franse les en Duitse les, wat de tijd belangrijk verkort. Zullen jullie mij heel gauw terugschrijven, want ik ben zeer benieuwd iets van jullie te horen. Ik ben met het spoor door het Harzgebergte gekomen, waar het als een sprookje uitzag. En zo heerlijk koel was het daar in de wolken. Verder is Duitsland heel mooi en niet te

[3] NA collectie 2.13.98 inv. 28 melding **236** (17 waarvan er 11 op 1-8-1943 aankwamen).
[4] Dit betreft 1, 2, 3 Genie, 6 R.V.A., 9-12 R.M.A, 1 R.Lu.A., Kust Art., 1 R.L.V.A., Spoorwegtroepen, Wegentroepen, Intendance, Landstorm, die zich tussen 26 juli 1943 en 30 juli 1943 meldden.
5 NA collectie 2.13.98 inv. 20 meldung 3894 van 21 september 1943

vergelijken met Holland. Helaas moet ik nu eindigen. Houden jullie moedig stand, ook ik doe dat. Doe allen de groeten. Moeder, een hartelijke zoen en Papa een stevige handdruk.
Schrijf heel gauw.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-12]

Dinsdag 3 augustus 1943
Weer heet vandaag. Ontzettend stoffig in gehele kamp.
Vandaag veel jongens op transport. Om 05.00 uur 's morgens werden we al gewekt, want om 06.00 uur was het appèl. Verschillende jongens zijn door de inenting voor tyfus en pokken beroerd geworden, zij blijven een paar dagen te bed om op te knappen. Gister werden jongens gevraagd om te werken, wat verschillende deden, zij moesten een paar kolenwagons lossen en kregen daarvoor extra eten.
Om 13.30 uur breekt in zuidelijke richting bosbrand uit. Neemt grote omvang aan. Tot laat in de avond toe. Grote afstand. Vliegtuigen erom heen. Bij ons in het kamp vallen nog de asdeeltjes en gloeiende dennennaalden.

Woensdag 4 augustus 1943
Het is warm.
De vele kook- en stooflustige Nederlanders dreigen de gang van zaken in de Franse keuken, waar oorspronkelijk alleen Fransen, Polen en Serven gebruik van maakten, maar die nu door drukte overstelpt wordt, in de war te sturen. Velen gaan op Arbeitskommando in de buurt en brengen aardappelen, tarwe, gerst enz. mee.
Over die Arbeitskommando's ondertussen dit: de jongens die iedere avond in het kamp terugkeren, vertellen dit: eten is goed, ruim voldoende. Je kunt je zat eten. Sommigen zelfs spek op brood. Maar hard werken, onder toezicht van Duits soldaat. Enkelen bij hereboer, die officier buiten dienst is. Scheldt bovendien nog van luie "Schweinhunde". Anderen komen terug na enige weken: werken van 05.00-21.00 uur daags.

Ook vandaag werden er jongens aangewezen om te werken. Een groepje oud-Roozendalers gaan op transport naar een plaatsje dicht bij de Tsjechische grens. 's Avonds werd bekend gemaakt dat het transport nog niet weg zou gaan.

Gezelschap O.K., dat wil zeggen "Opgesloten Knapen", samengesteld uit Nederlanders geeft voorstelling voor de soldaten. Enkele barakken tegelijk, 350 à 400 man. Als 1e nummer kondigt de conferencier en tevens leider van het gezelschap foerier 1e kl Theo van Reysen (Foerier 1e kl Th. H. van Reijsen Kgf 104073) bekend van de O en O uit de mobilisatie het optreden aan van een band die van de Fransen de beschikking heeft over de volgende instrumenten (ook enkele eigendom van de jongens): piano, slagwerk, saxofoon, schuiftrompet, fluit, accordeon. Zij geven enkele, meest Engelse, nummers ten beste, die met gul applaus werden beloond. Als 2e het lied "Prikkeldraad" speciaal gecomponeerd. Laatste regel: "En dan weer thuis bij kind en vrouw en hoog in top het rood, wit, blauw!". Geweldig applaus. Een zanger, Tonhuysen, zingt (tenor) Sancta Lucia en "Ik hou van Holland". Vervolgens toneelclubje " 't Is maar voor één nacht" dat o.a. een parodie is op de levendige handel in het Lager. Ze spreken zelfs reeds over de notering van interlocks op de internationale beurs, die reeds is gestegen tot 19 cakes. Half gekleed op het toneel: alles versjacherd voor eetwaar. Vrouw die slaapwandelt komt binnen. Kleedt de gast uit tot op zwembroekje. Komt steeds terug en haalt weer kledingstuk. Eindelijk de gast zelf mee, die nog schreeuwt tegen de gastheer: 't is maar voor één nacht", hetgeen de gastheer hem ook had gezegd, doelend op de ziekte van zijn vrouw waarbij hij de dokter had gehaald. De pianist

en accordeonist Theo Flemminks, kgf 106954, bekend van de radio, speelt verschillende nummers die we meezingen kunnen en wat we ook doen! Een verdienstelijk imitator maakt ons aan het lachen, waarna een Hawaii-ensemble enige nummertjes ten beste geeft. Een clown ontbreekt niet op het programma. Een violist speelt: "Wien, Wien, nur du allein". Een zanger zingt het liedje: "Het meisje van de overhaal" op het refrein waarvan we, arm in arm, met de naakte, bezwete lijven, heen en weer golven met onze kale koppen. "Snip en Snap" zijn natuurlijk ook van de partij. "Mijn Adam is agent bij de Enschedeese politie juffrouw, ja juffrouw". Juffrouw Snap d'r man zit op het ogenblik in Mühlberg. Ze zijn samen bang, dat hun mannen de gewoonte die ze zich in het kamp eigen gemaakt hebben, zullen aanwennen. "Ik zie Peck al met z'n overhemd naar De Ruyter lopen om wat havermout. Onder bed water gooien en vegen met grote straatbezem". Al met al, in aanmerking genomen de krachten waarover men de beschikking had, een aardige middag.

Donderdag 5 augustus 1943 (verjaardag Prinses Irene)
Weer een droge, warme dag.
Bijna elke dag eten we koolsoep en aardappelen in de schil, dat voor ons een vreemde kost is, maar het gaat erin al is het niet voldoende. We hebben gebaad in het badlokaal, waar 12 man onder de douche kunnen. We zullen wel gauw hier vandaan gaan nu er steeds transporten weggaan om elders te werken.

Vanavond is er een dagorder voorgelezen, door de kampcommandant van Mühlberg, ter gelegenheid van de verjaardag van Prinses Irene. Deze dagorder werd staande aangehoord: *Onderofficieren, korporaals en manschappen van het Nederlandse leger: Het is vandaag weer één van die dagen dat ons nationaal kloppend hart doorgloeiend is van Oranje-zon: Wij herdenken heden de geboortedag van één onzer prinsesjes en wel van prinses Irene. Zij leeft thans, evenals wij, ver verwijderd van het dierbare vaderland, ver buiten de landsgrenzen en al zijn wij door landen en oceanen gescheiden van onze Koninklijke Familie, op deze dag voelen wij ons meer dan anders opgenomen in die ene grote band, het symbool van eenheid: Oranje! Moge God ons Koninklijk Huis zegenen en de dagen onzer beproeving korten, opdat weldra de Oranjezon over een vrij Nederland zal opgaan. Leve onze kleine prinses, leve het Huis van Oranje, leve ons dierbaar vaderland.*

Na afloop werd door alle Hollanders het Wilhelmus gezongen. Dat mag in Nederland niet, maar hier wel. Het is bekend dat onze vrouwen van het Rode Kruis bericht hebben ontvangen dat ons pakketten gestuurd zullen worden, twee per maand, met het verzoek per maand 7,25 gulden te willen storten.

Vrijdag 6 augustus 1943
Felle wind vandaag. Jaagt het stof huizenhoog op over de vlakte. Zandstormen die je verblinden. Tot overmaat van ramp breekt er in oostelijke richting, niet veraf, een bosbrand uit. Zal niet te stuiten zijn zolang het vuur voedsel vindt (opmerkelijk: weer brand).
Elke morgen is er om 05.30 reveille en om 06.00 uur buiten appèl. Dat duurt meestal nogal vrij lang, doordat het aantal gevangenen totaal niet klopt, ziek zijn, werken of door andere oorzaken. Het is hier een ontzettend groot kamp, van alles kan je er vinden. Vandaag allen aantreden voor het maken van een groot transport.

Zaterdag 7 augustus 1943
Het weer is omgedraaid en het regent nu, wat hard nodig was want alles was kurkdroog.
Al in de vroegte gemarcheer door de kampstraat: transporten gaan weg. Elke dag gaat er nu een transport gevangenen weg, om hier of daar te gaan werken.
Vanmiddag koolsoep en gedroogde groentesoep.
Variété-avond gehad van O.K. (Opgesloten Knapen) gezelschap.
De beroepsonderofficieren komen vandaag in de barak bij de onderofficieren te liggen. Alles wat onderofficier is, ligt hier nu.
Een groep van 213 Nederlanders is vandaag of gisteren vertrokken naar Arb.kdo Gröditz van Stalag IV-a Hohnstein. [6)]

Zondag 8 augustus 1943
Om 07.00 uur appèl. Om 09.00 uur groot appèl. Een Oberleutnant komt ter inspectie. Tegen de vertrouwensmannen gaat hij nogal te keer, horen we. Dan kunnen de Fransen en Serven plotseling inrukken en de Nederlanders moeten in carré opgesteld worden.
Daarna om 10.00 uur parade voor de kampcommandant. Er komt nu steeds post en hoop ook dat er eerstdaags voor mij of zwager een brief komt. Ik denk wel dat onze post nu thuis ontvangen zal zijn. Bij de parade vanmorgen, werd ons door de kampcommandant gezegd dat we ons als een goed soldaat moesten gedragen. Dit liet te wensen over, anders zou er straf volgen. Vanmiddag hebben de Franse- en Hollandse Kgf een voetbalmatch gespeeld, welke door de Fransen met 3-1 werd gewonnen. Vanavond hebben we om 18.00 uur een keer extra straf appèl gehad, daar er vannacht een gevangene onder het prikkeldraad (waarmee het gehele kamp met drie lagen is afgezet) was gekropen naar het Engelse kamp, welke met de Russen van de overige nationaliteiten gescheiden zijn. Uit menselijke overweging heeft de schildwacht niet geschoten, zodat de gevangene zich ongehinderd kon terugtrekken. De schildwacht heeft van het geval rapport gemaakt, maar werd danig op zijn nummer gezet en hij zou zwaar gestraft worden indien de dader zich niet zou melden. Een van de Hollandse gevangenen heeft zich toen gemeld, daar hij de bewuste persoon was.
Vandaag wortelsoep met opmerkelijk veel vleesdeeltjes. Smaakt beter dan we de laatste dagen gewoon zijn. Veel aardappelen.
Vandaag is het slecht weer geweest, steeds regen en koud, zodat we de gehele dag in de barak moesten doorbrengen, waar veel gekaart en gepraat werd.

Maandag 9 augustus 1943
Slecht weer, veel regen en het is koud.
Vannacht om 02.00 uur weer transport aangewezen. Klaar maken voor vertrek en direct!
Tegen 04.00 uur nieuw transport uit Nederland. Vanmorgen zijn 224 man uit Holland gearriveerd met goed oorlogsnieuws, volgens hen is de vrede nabij. Ze kregen de nummers 98059 – 98281.[7)] L. Schuerman, kgf 98129 ook gearriveerd. Er zouden ook agenten uit Den Haag bij zijn.
Elke gevangene heeft vandaag 2 briefkaarten ontvangen, waarin ik en m'n vriend er één naar huis sturen.

6 Mojet in collectie NMM, hun Abgangslist vermeldt als datum van vertrek 15-9-1943.
7 Dit betreft Pontoniers en Torpedisten, 7 R.V.A., 2 R.Lu.A. en restanten, die zich tussen 2 augustus 1943 en 6 augustus 1943 meldden.

Kriegsgefangenenpost Postkarte
De voorkant van deze kaart is niet gescanned
(Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland (Zuid-Holland)
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22)
9 augustus 1943
Mijn beste Vader en Moeder, wij gaan morgen (10-8-1943) hier vandaan en gaan dan werken bij de boeren. Maar het adres blijft hier. Jullie mogen zoveel post sturen als je wilt. Alleen ik niet. Advocaat (soldaat Grenadier Aart Jan Hendrik Advokaat, kgf 106320) heb ik hier ook ontmoet, maar die is al weer weg. Hebben jullie de brief van hier al ontvangen? Het is hier ineens bar slecht weer. Het lijkt winter. We gaan met een ploegje van 10 man naar **Leisnig**, ongeveer een honderd kilometer hier vandaan. Zijn mijn kleren al aangekomen met mijn schaatsjasje?
Ook pakketten kunnen gestuurd worden onbeperkt, mits in hout verpakt.
Schrijf gauw terug, vergeet niet: onbeperkt mogen jullie sturen en schrijven. Informeer eerst voor het gewicht, enz. Dag Koos. Groeten aan Phillipus.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-13]

Dinsdag 10 augustus 1943
Druilerig weer.
Vannacht is een groep van de Marine op transport gegaan, wij volgen in de ochtend en lopen naar het station in Neuburxdorf om daar te vertrekken in de richting van Leipzig.
Aan het einde van de middag komen we aan in een plaatsje Grossweitzschen.

6. Grossweitzschen (post nr. 203)

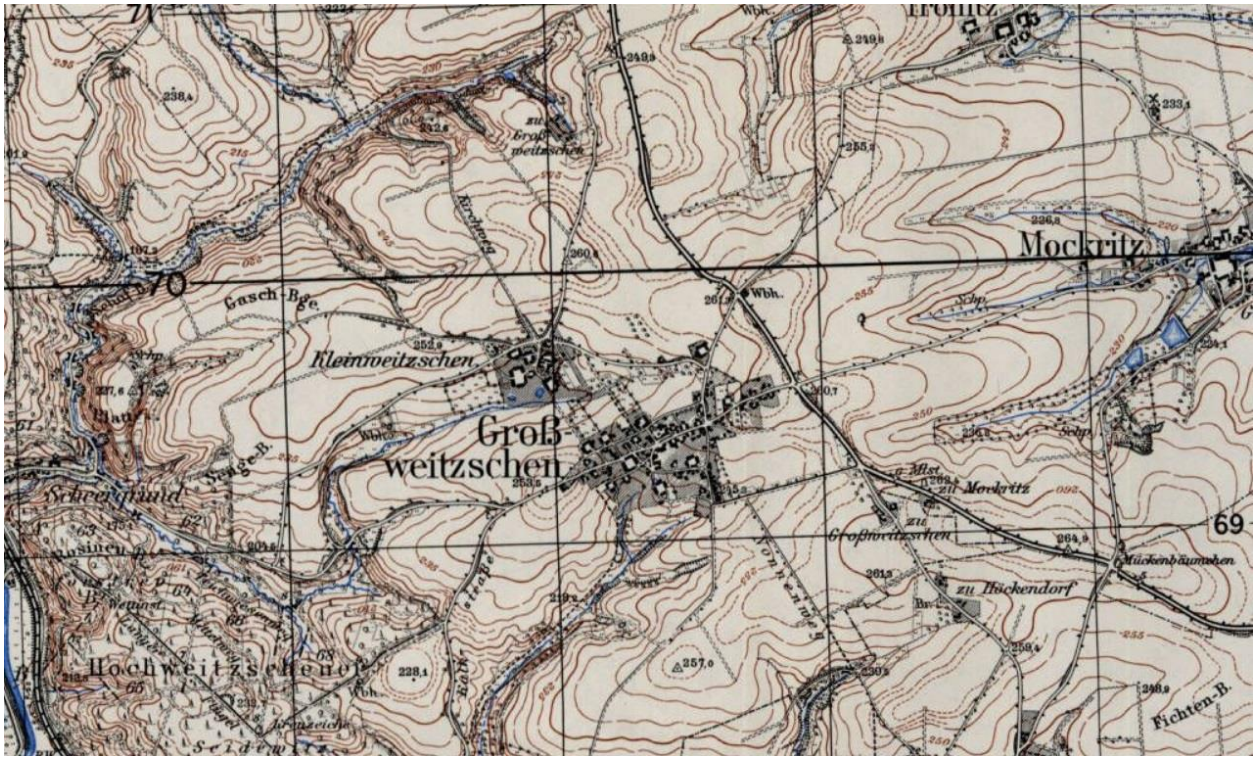

Messtischblatt 4844

Maandag 23 augustus 1943
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland (Zuid-Holland)
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
23 augustus 1943
Lieve Vader en Moeder, jullie kunnen van alles sturen en schrijven. Nog niets gehoord van jullie. Leven is (onleesbaar gemaakt door censuur). Echter ook nog niets gehoord.
De dagen gaan hier nogal vlug voorbij. Ik eet veel fruit en drink volle melk, echter niet elke dag. Binnenkort komt weer een brief van hier. Wanneer je die man van Texel ziet, zeg dan, dat ik in Grossweitzschen zit. Een pracht omgeving, bergachtig, heuvels en dalen.
Ik ga nu slapen, het is 22.00 uur. Denken jullie vooral om sigaretten? In dat vorige Lager kon ik ruilen, maar hier niet. Met 20 man hier. Dag, Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-14]

Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland (Zuid-Holland)
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
23 augustus 1943

Lieve Vader en Moeder, ik zit nu in Saksen bij een tuinder. Ben wat eten betreft erop vooruit gegaan. Ik heb Advokaat (soldaat Grenadier Aart Jan Hendrik Advokaat, kgf 106320) in het vorige Lager gezien, ook uitgezonden. Ik moet hard werken, maar het loont de moeite.
Nog niets van jullie gehoord. Gaat alles goed? Aan sigaretten is groot gebrek. Probeer van mijn kaart op te sturen. Ook af……..(censuur) Mijn krullen krullen al weer goed. Met Gerard Oele (korporaal 22 RI Gerard Oele, kgf 97264) hier in één barak. Kan niet veel schrijven. We moeten maar moed hebben. Misschien spoedig weer bij elkaar. Hier valt in november al sneeuw.
Doe allen de groeten. Houdt jullie goed. Het eten is hier niet slecht.
Denk om sigaretten. Dag, Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-15]

Maandag 30 augustus 1943
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland
Holland
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met stempel Postnummer **203**
30 augustus 1943
Mijn lieve Vader en Moeder, het is hier op het ogenblik zwaar onweer. Van hier is er één naar Holland gegaan, is hij al langs geweest? Van jullie heb ik nog niets gehoord. Verder gaat het wel. Het is half elf hier en het regent aan één stuk. Aan sigaretten is hier een groot gebrek, dus zie eens wat je doen kunt. Er zit er één gezellig aan mijn hoofd te vragen, dus aan dat geen gebrek. Veel valt er niet te schrijven. Ik ben bij een tuinder en pluk de gehele dag fruit, wat gauw gaat vervelen. Maar hopelijk is alles spoedig ten einde. Ik werk veertien uur per dag, van ’s morgens 06.00 tot ’s avonds 20.00 uur. En daarbij twintig minuten tussen de middag. Maar het eten is behoorlijk. Ik denk tenminste wel eens aan jullie, hoewel het toch dikwijls slecht is hier. Het is wat vreemd om steeds maar te schrijven en nog steeds maar niets teruggehoord te hebben. In Amersfoort ving ik nog van je op Moeder, dat er bericht van Piet was; nu gelukkig maar. Doe allen daar maar de groeten als je wilt. Iedere morgen moet ik een paard schoon-maken. Moeder dit zou wat voor U zijn. Van deze week ben ik aan het dorsen geweest. We zijn hier met zo’n twintig man in een klein dorpje en wel **Grossweitzschen** genaamd.
Ik ben ongeveer zestig kilometer van Leipzig vandaan en even zo ver van Dresden.
Morgenochtend ga ik hier eens naar de tandarts. Echter alles ben ik vanzelf zat hier, tot ver over mijn hoofd. Blijft alles nogal rustig bij jullie? Hier horen of zien wij niets, ook niet van de bewoonde wereld. ’s Avonds moeten wij weer hier zijn. Ik heb nogal slaap en ga gauw naar mijn bed, want daar verlang ik ’s avonds naar. Doe allen bekenden de groeten. Moeder, en U ook papa, misschien ben ik gauw weer thuis. Dat moeten wij maar afwachten. Nu wel ter ruste, ik ga en vergeet vooral de sigaretten niet. Kun je geen voorraadje maken Moeder?
Nu, dag. Jullie zoon Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-16]

Zondag 5 september 1943
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid

W. Varkenoordscheweg 361
Holland Zuid-Holland
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met stempel Postnummer **203**
Zondagavond 5 september 1943
Mijn lieve Vader en Moeder, nog steeds niets van jullie gehoord. Jullie kunnen ook gewone brieven schrijven. Maar wellicht is alles spoedig ten einde. Het is hier nogal saai en eentonig, tussen deze jongens. De meesten zijn Rotterdammers. Hoe gaat het anders met jullie?
Is die jongen van hier nog bij jullie geweest? Die brief destijds van Phil, waar je het over had, heb ik nog steeds niet ontvangen. Hoop echter spoedig bericht te horen van de ….(censuur).
Het eten gaat goed hier. Niet best, wel behoorlijk. Werk van 's morgens 06.00 tot 's avonds 20.00 uur. Is met Uw werk papa alles nog in orde? En met U Moeder? Niet te veel tranen hoor. Houd je flink! Spoedig misschien voorbij. Jullie zoon Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-17]

Zondag 12 september 1943
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland Holland
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met stempel Postnummer **203**
12 september, zondagmiddag 14.00 uur.
Mijn beste Vader en Moeder, nog steeds niets gehoord van jullie. Bericht van de zuster van Gretel gehad. Het gaat mij goed. Hopelijk ook met jullie. Wellicht spoedig weer thuis niet waar? Het verlangen naar huis is hier van allemaal wel groot. 's Morgens is het hier al tamelijk fris en in november valt reeds sneeuw. Reden om optimistisch te zijn Moeder, is nu zeker.
Hier is alles volkomen rustig en we zitten veilig. Dus moeder, wacht rustig de tijd af dat we weer bij elkaar zijn met zijn allen. Al het ondergoed wat ik bij mij had draag ik reeds. Aan de piano en jullie denk ik elk uur. Ook droom ik dikwijls van je, moeder. Doe Phil eens de groeten van mij.
Is alles op het werk nog goed, pappa? Wat doen jullie wel zo heel de week? Vandaag, zondag, zijn wij vrij. Verder is het werk nogal zwaar. Aardappelen rooien, enz. (twee zinnen zijn geschrapt door de censuur). Ik ben heel blij dat ik uit dat eerste Lager ben. Daar was het niet vol te houden. Geen van allen hebben zij hier post ontvangen van thuis. Verder rollend de dagen snel voorbij. Ik zie je al zitten voor deze brief moeder. Staat je bril wel goed? Van hoofdpijn heb ik Goddank geen last. Je zit hier gewoon in de wolken. Verscheidene honderden meters zitten wij hier boven de zeespiegel. Mijn schoenen zijn kapot, maar worden weer gemaakt.
Ik verheug me zeer over de tijd dat we weer bij elkaar zijn.
Ongeveer een maand zit ik in deze barak en een maand in de vorige waar het zo slecht was.
Doe allen de groeten, ook de familie Polderman. Houdt jullie goed, ook ik doe dat.
Spoedig weer thuis. (een zin is geschrapt door de censuur).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-18]

Woensdag 15 september 1943
Abgang Stalag IV-b Mühlberg am 15-9-1943 nach Stalag IV-g Oschatz (Nationaal Archief collectie 2.13.98 inv 20 melding 3969). Dit betreft echter het transport van 10-8-1943.

Dinsdag 21 september 1943

Rond deze datum is Koos ontsnapt uit het Arbeitskommando in Grossweitszchen en op weggegaan naar Holland. Hij werd echter 7 Km voor de grens gegrepen en weer teruggebracht naar het Stalag IV-b, of naar zijn Arbeitskommando (zie zijn brief van 11 oktober 1943) en heeft -wat meestal het geval was bij een eerste ontsnapping- waarschijnlijk 2 weken verzwaard arrest gekregen.

7. Arbeitskommando Bahnarbeit (post nr. 266)

Het Arbeitskommando betrof mogelijk werk in het plaatsje **Hainichen** (zie zijn repatriëringsverslag).

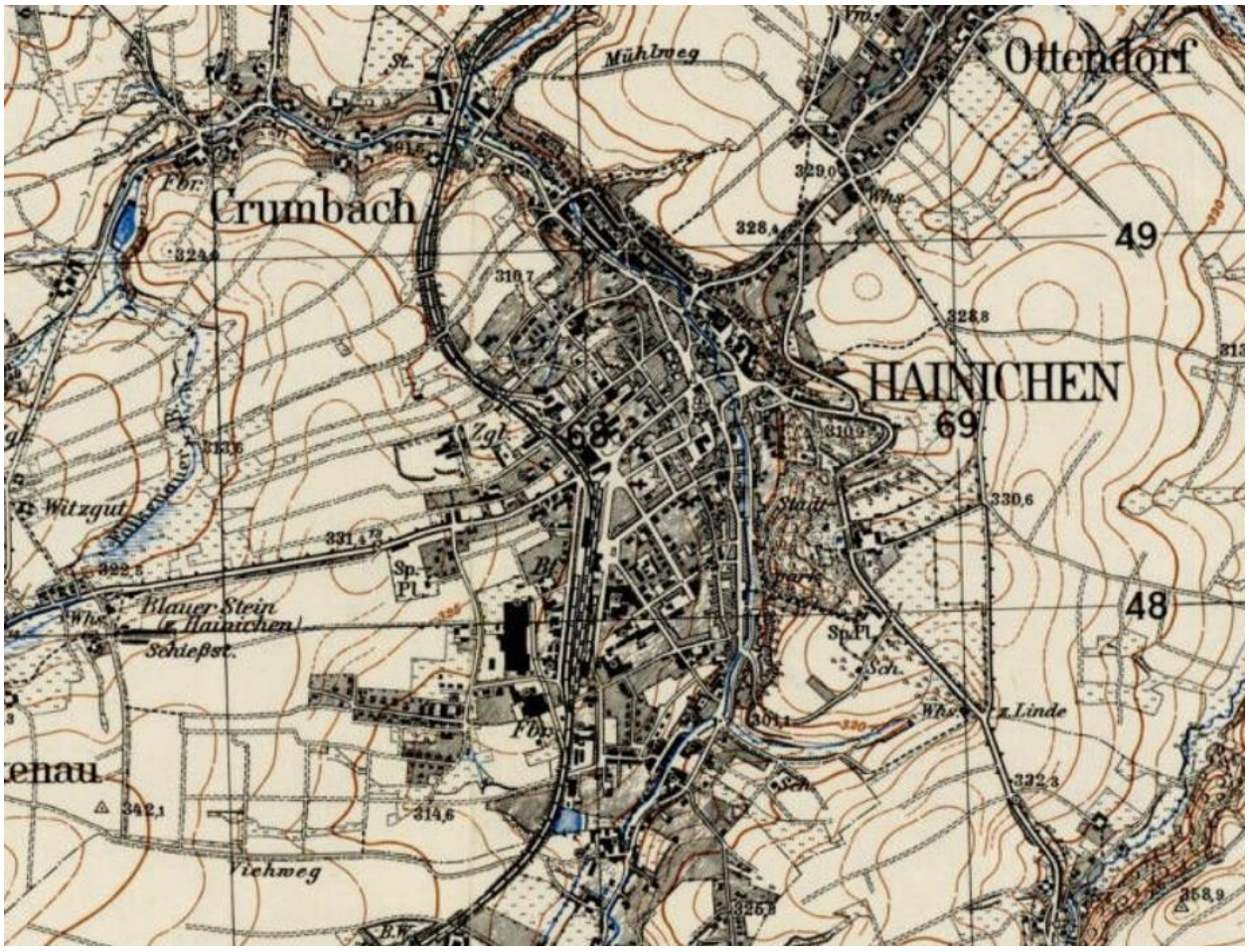

Messtischblatt 5044

Zondag 10 oktober 1943
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland Zuid-Holland
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen stempel Postnummer
Zondagmorgen 10 oktober 1943, 11.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, Jullie brief van 25 augustus 1943 ontvangen.
Fijn dat de Oleander bloeit. Waar wonen Ans en Gerard?
Ik kon precies zien Moeder, waar je aan het potlood gelikt had.
Die persoon uit Haag niet gevonden papa.
Veel verlangen naar jullie. Laten wij echter flink blijven Moeder. Voor mij is het beslist het zwaarst. Maar aan alles komt een eind. Ieder uur denk ik aan jullie. Fijn (twee regels zijn onleesbaar gemaakt door censuur). Veel verlangen naar alles. Deze week een kaart naar jullie

gestuurd met drie kaarten voor pakjes en twee aan Gretel. Stuur scheerzeep, scheerapparaat en handborsteltje en gewone zeep en sigaretten. Vraag Gretel.
Houdt je goed moeder!! Houd je goed en wacht geduldig af! (kijk naar grammofoon en platen).
Vele groeten aan U moeder, papa en Gretel. Zon en Phil groeten.
Jullie liefhebbende Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-19]

Maandag 11 oktober 1943
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland Zuid-Holland
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met stempel Postnummer **266**
Mijn lieve Vader en Moeder. Dat ik van jullie een briefkaart van 25 augustus heb ontvangen, heb ik reeds in een vorige kaart aan jullie geschreven. Ik ben in een nieuw Lager bij andere jongens, in dezelfde plaats. Ik ben **drie weken van hier weggeweest** en ben zeven kilometer van H(olland) geweest. Veel verlangen naar jullie. Kijk eens naar mijn grammofoon ja? (een regel is geschrapt door censuur) voor jullie (censuur).
Ik ben goed gezond, werkelijk Moeder en wordt heus niet mager, geloof mij. Alleen gebrek aan suiker, boter, zeep en sigaretten. Wees flink jullie daar. Het duurt niet lang.
Jullie liefhebbende Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-20]

Dinsdag 12 oktober 1943
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met stempel Postnummer **266**
Dinsdagavond 12 oktober 1943
Mijn lieve Vader en Moeder, tot mijn grote vreugde kan ik jullie mededelen, dat ik het eerste Amerikaanse Rode Kruis pakket heb ontvangen. Ook weet ik dat een pakje van jullie onderweg is. Dus moed houden maar. Maak je over mij maar geen zorgen moedertje. We zullen wel weer gauw bij elkaar zijn. Dit pakket is ineens een grote verbetering. Gaat alles nog goed bij jullie? Dit Lager waar ik nu ben is gezelliger. Hoewel mijn eigen lagertje thuis bij jullie het gezelligste is. Ik kan maar niet gewennen aan dat heuvelachtige langschap hier.
Aan zeep en vaseline is hier gebrek. Dus wees zo goed en stuur wat.
(een regel is onleesbaar gemaakt door censuur)
Papa alles goed en tot een heel spoedig weerzien. Jullie liefhebbende zoon Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-21]

8. Lederfabriek (post nr. 225)

De lederfabriek betrof mogelijk het Arbeitskommando 723 Siebenlehn.

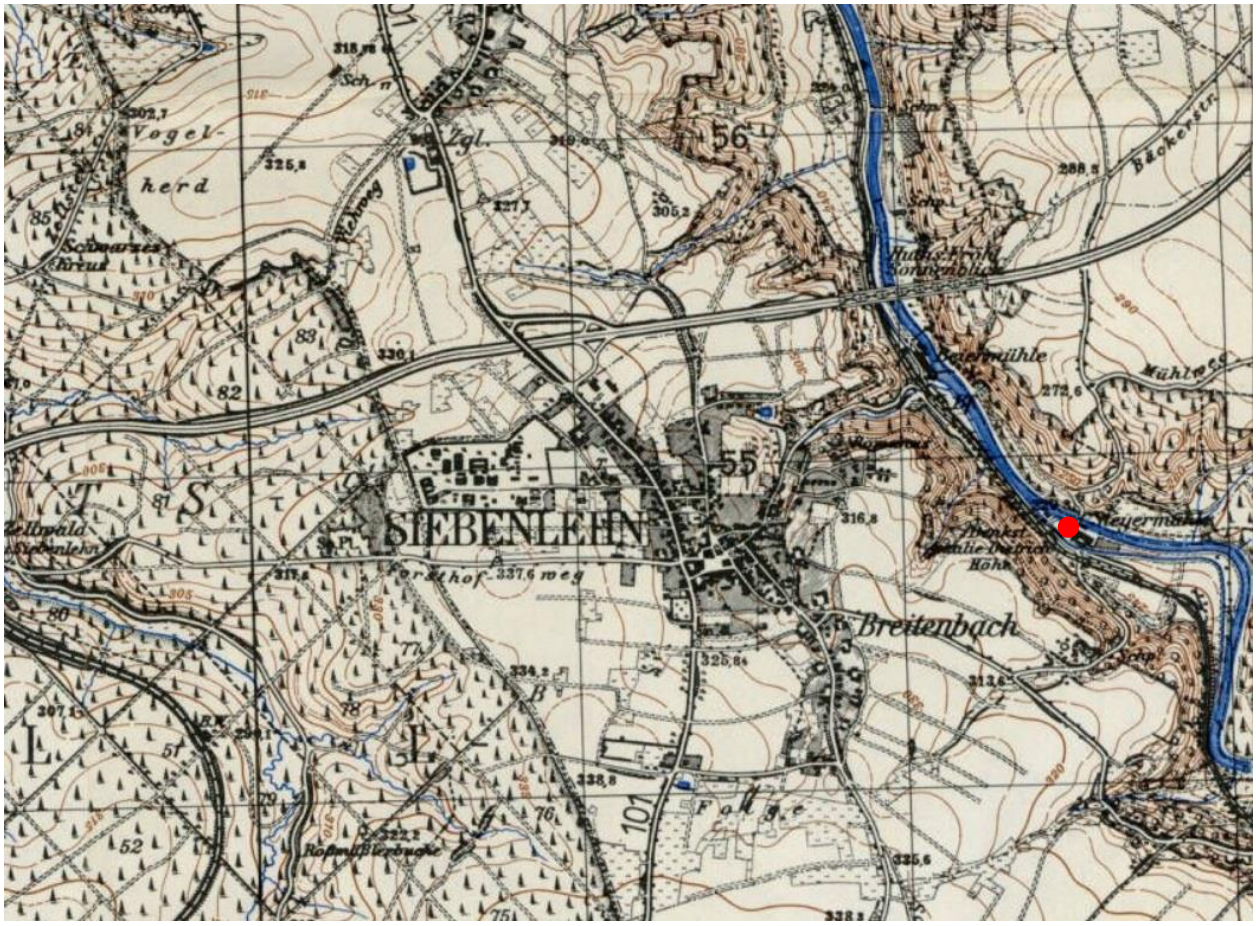

Messtischblatt 4945 met de locatie van de leerfabriek in Siebenlehn (bron E. van der Most "Personalkarte III").

Zondag 17 oktober 1943
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met stempels Postnummers ~~**266**~~ **225**
Zondagmorgen 17 oktober 1943
Mijn lieve Vader en Moeder, ik ben weer verhuisd. Van het **werken aan de spoorbaan** ben ik nu weg en ben in een **lederfabriek**, wat een vooruitgang is. Betere tijden en beter eten dankzij het Amerikaanse pakket. Jullie pakket nog niet ontvangen. Ik weet dat het onderweg is. Daar het juist in het Lager bij die eerste boer kwam toen ik er niet was. **Ik ben namelijk drie weken niet in een Lager geweest en ben 7 kilometer van de Hollandse grens geweest.** Echter geen geluk daar gehad. Ik ben erg verlangend naar jullie, echter zullen wij maar moed op betere tijden houden. Mijn bezittingen heb ik echter niet meer. Alleen mijn pak en hoed. In die pakketten zitten: koffie, rozijnen, vlees, boter, vet, chocolade, suiker, sigaretten, cacao, kaakjes, bonbons, leverpastei, enz.

Dit iedere maand nu, dus geen zorgen meer daarover, moedertje.
Papa een stevige handdruk, is het op het werk nog iets te doen? Gretel vele, vele groeten.
Moeders houdt je flink, ik zal trachten met voorraad naar huis te komen, dan kunnen we dat vieren. Jullie liefhebbende Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-24]

Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met stempel Postnummer **225**
Zondagmiddag 17 oktober 1943
Mijn lieve Vader en Moeder, ik wilde dat jullie eens hier om een hoekje konden kijken.
Mijn haren groeien goed. Alleen een nagelborsteltje zou ik wel kunnen gebruiken.
Van de g… (censuur) bericht ontvangen. Hebben jullie genoeg kolen? Alles is hier volkomen rustig, ook 's nachts. Hier merkt men niets van de oorlog. Dus heb geen angst moeder.
Het duurt allemaal wel lang, maar eens is alles toch afgelopen. Bij Gerard Oele (korporaal 22 RI Gerard Oele, kgf 97264) ben ik niet meer; geen aardige jongen.
Ik heb vanmiddag juist een blik corned beaf opengemaakt voor vanavond. Allemaal moeten wij het uithouden, dus ook wij, dat laat zich nu eenmaal niet veranderen. Het is gewoon om te lachen zoveel als ik van jullie droom (laatste zin geschrapt door censuur).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-23]

Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met stempel Postnummer **225**
Zondagmiddag 17 oktober 1943
Mijn lieve Vader en Moeder, in het geheel heb ik 1 (een) brief van jullie tot nog toe ontvangen. Het gaat mij gewoon. Wees vooral flink moeder en laat het hoofd niet hangen. Eens komen er andere tijden. Wij zijn met vijf man tussen allemaal Fransen. Wanneer je eventueel boter over hebt, stuur het dan. Het is wel eigenaardig, ik heb alles bij elkaar nu ongeveer 30 kaarten en brieven aan jullie gestuurd en 1 antwoord gehad. Ik werk nu op een **lederfabriek**. We gaan nu de winter weer in Moeder. Brandt de haard al? Zorgt Gretel nog voor jullie? Zo ja, zeg haar dan dat ik haar erg dankbaar ben. Het eten gaat nu wel. Echter zeg ik geen neen, wanneer er iets van jullie komt. Ik ben hier tussen Fransen die hier al veertig maanden zijn. Op het werk nog hetzelfde, papa. Ben je nog portier geworden? Nu, houdt je goed allemaal. Vele groeten aan Gretel van jullie Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-22]

Zondag 31 oktober 1943
Vandaag twee pakketten van thuis ontvangen.

Zondag 7 november 1943
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met stempel Postnummer **225**
Zondagmorgen 7 november 1943
Mijn lieve Vader en Moeder, eindelijk hebben wij wat post gekregen om te schrijven.
Van jullie en Gretel heb ik nu bij elkaar 12 brieven ontvangen en 3 pakjes. Dus er komt schot in.
Ik werk de laatste tijd op een **lederfabriek**. De pakjes zijn allen goed aangekomen.
Het eten gaat nu, met de pakjes erbij beter. Deze week ontving weer een Rode Kruis pakket.
Stuur echter zoveel mogelijk warm goed. Het is hier reeds danig koud.
Lieve Moeder, verder gaat het mij goed. Ik ben stevig verkouden geweest, dat is nu mooi voorbij. Van mijn hoofd en voet heb ik geen last meer (regel onleesbaar gemaakt door censuur)
Ik werk nu van 06.00 tot 17.00 uur, dus iets beter.
Dat blikje honing was lekker. Ook sigaretten zijn hier het eerst welkom bij mij. De winter staat weer voor de deur, met dagen van St. Nicolaas, Kerstmis, Oud en Nieuw jaar. Hopelijk is het verlangen dan niet te sterk naar jullie. Ach, ik denk zoveel aan thuis. Het meeste ook wel aan de piano en de lessen van Mees Ph. Van Phil twee kaarten ontvangen. Een paar wollen hand-schoenen, vaseline, zeep voor het gezicht, die grijze zalf moeder van Ouwkerk, na het scheren weet je wel voor die puistjes had ik ook graag, En vooral ondergoed, want het vriest hier 20 tot 30 graden. Van bombardementen hier geen last. Deze brief om te schrijven is de enige die ik gekregen heb om te schrijven en wanneer we weer krijgen is onbekend.
Ik werk op die fabriek met een Russin en heb licht werk met geen vuile handen.
Groet alle bekenden, ook Riet P. bedankt voor haar brief.
Houd je goed Moeder en Papa, met nog wat sigaretjes voor mij en bedenk dat eens de tijd komt dat we weer bij elkaar zijn. Mijn gedachten zijn elk uur bij jullie. Jullie liefhebbende zoon Koos.
Stuur eens kopie van brief van Phil, de originele jullie houden hoor!
Waar wonen Ans en Gerard? Hoe vond U die foto Moeder? Is Papa nog veranderd van werk?
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-66]

9. HASAG Leipzig (post nr. 615)

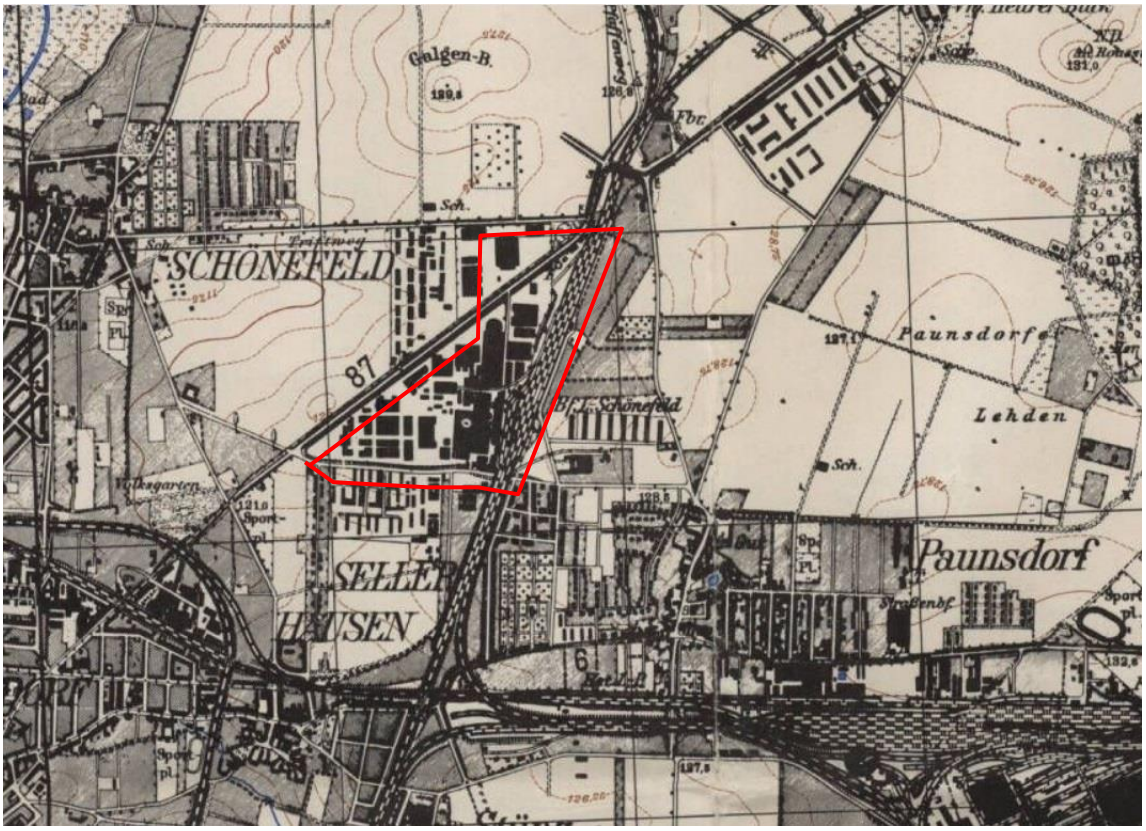

Messtischblatt 4640 met rood omlijnd het bedrijfsterrein van HASAG
(bron Stef Beumkes "Wij moesten naar Duitsland" en E. van der Most "Personalkarte III").

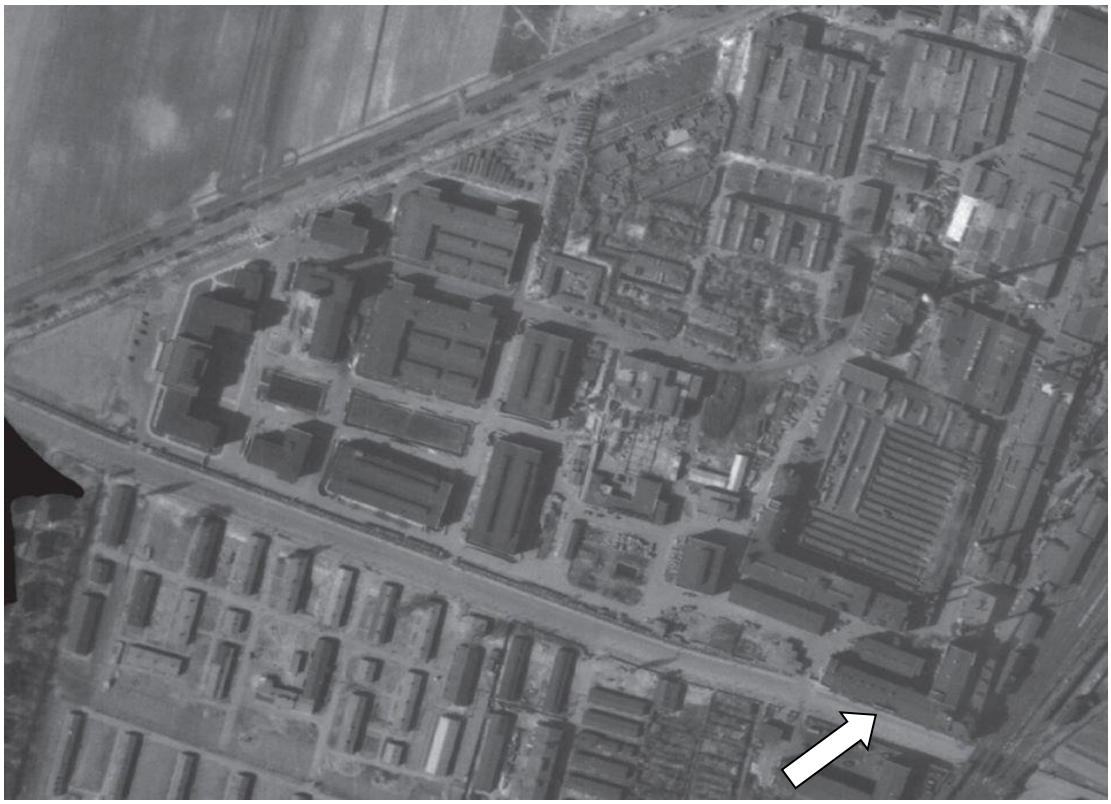

Luchtfoto HASAG met bij de pijl het Gemeinschaftslager Amstel (Gedenkstätte für Zwangsarbeit Leipzig)

Zondag 28 november 1943
Gewone brief in enveloppe
Poststempel Leipzig 1-12-1943
Censuurstempel Commandant der Wehrmacht
Aan Familie H.C. van den Berg
W. Varkenoordscheweg 361
Rotterdam (Zuid)
Holland
Leipzig 28 november 1943 Zondagmiddag 15.00 uur.
Mijn lieve, lieve Vader en Moeder,
Zo lang het mogelijk is, schrijf ik jullie. Gisteren heb ik het vierde pakketje van jullie ontvangen. Het is hier een bittere nood en aan alles is gebrek.
Ik werk weer in een andere fabriek, maar lang blijf ik hier niet. Eventueel horen jullie wel weer het andere adres. Ik ben samen met een jongen uit Rotterdam, die sympathiek is. Voor de rest, Moeder heb ik veel heimwee naar (de zin is weggesneden door censuur).
Inderdaad donkere dagen voor Kerstmis. Er komt zo juist een vat bier binnengerold.
Advokaat ligt schuin over mij en pieste vanmorgen in zijn bed. Het droop naar alle kanten. Schrijft of zeg U maar niets tegen zijn vrouw, want daarvoor schaamt hij zich natuurlijk.
Zo normaal ik het in die vorige fabriek naar mijn zin had, zo slecht is alles nu. Het is een grote fabriek met herrie en lawaai. Juist twee dingen die mij zo hinderen. Hier is veel luchtalarm ook heb ik reeds verschillende brieven van je ontvangen, moedertje. Ach, hoe kan ik je toch bereiken. Nooit heb ik de waarde zo sterk en vaak gemist als nu. Ik wil alles doen om bij terugkeer in Holland, het je zo gezellig mogelijk en gemakkelijk me zelf te maken.
Papa probeer eens te vragen om een Ausweis bij de gemeente, of waar dan ook. Stuur hem dan op. Misschien is het dan mogelijk om terug te komen. Ik kan nu maar een vel en een brief schrijven. Alles, alles draait en tolt zo om mij heen moeder. Ach, ik wilde werkelijk dat ik kon huilen. Wanneer zal aan alles toch eens eindelijk het lang verwachte einde komen?
Ik ben hier met verschillende Rotterdammers. Geregeld ben ik blij als de nacht voorbij is.
Waarschijnlijk ben ik hier nog een week. De zuster van Gretel staat mij weer bij.
Hopelijk gaat alles goed.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-91AC]

Maandag 29 november 1943
Vandaag vier pakketten van thuis ontvangen.

Zondag 5 december 1943
Gewone brief in enveloppe
Poststempel Leipzig 6-12-1943
Censuurstempel 64
Aan Familie H.C. van den Berg
W. Varkenoordscheweg 361
Rotterdam Zuid
Holland
Leipzig 5 december 1943
St. Nicolaasmiddag 14.00 uur (zondag)
Mijn lieve Vader en Moeder,
Zo vervliegt hier dan de tijd zonder dat ik bij jullie kan zijn. Ook leef ik nog en ben goed gezond. Hebben jullie gehoord dat Leipzig gebombardeerd is? Gelukkig zijn wij er door gekomen.

Van Koos heb ik bericht ontvangen en vernomen daaruit dat hij in krijgsgevangenschap is.
Hij schreef dat hij op een dag vijf pakketten tegelijk ontving. *Hij zegt echter van plan te zijn om over een paar dagen weg te gaan.* Verder trilt en stinkt hier alles behoorlijk.
Wanneer jullie eens wisten hoe groot mijn verlangen naar jullie is. Er gaat werkelijk geen minuut voorbij mijn lieve Moeder, of ik denk aan je met een knagende pijn in mijn hart.
Wanneer toch in Godsnaam eens uitkomst komen. Ontvangen jullie deze brieven nogal regelmatig? Mijn hoofd is tot barstens toe vol met…. verdriet. Houdt echter nog wat moed moedertje, *de tijd van samen zijn is spoedig nabij*. Deze week heb ik een houten pakketje van jullie ontvangen. Echter nu met dat bombarderen staat alles weer stop. Ik kan mij nog niet begrijpen, hoe ik ooit zo onachtzaam heb kunnen zijn om geen foto van jullie mee te nemen. Jullie beeld staat wel in mijn geheugen gegriefd, maar het is toch altijd fijn wanneer je een foto hebt. Iedereen is geestelijk nogal geschokt en ik geloof stellig, dat deze tijd niet lang vol te houden is. Gaat alles bij ons nog goed? En Gretel ook? Al wat vrouwelijk en liefde is, is zo ver van hier. Hier heerst alleen maar een angstig en zorgenvol leven, verder niets. Ik heb juist een week nachtdienst gehad. Deze week heb ik een kaart van Phil, van Gretel en van U gehad moeder en twee brieven van Gretel.
Advokaat is een vervelend iemand. Zijn vrouw is te beklagen.
We liggen hier ongeveer zes km buiten Leipzig. Boer Piet Gm. (?) heb ik gehoord.

Wordt mijn piano nog wel eens bespeeld? Ik geloof dat ik nog eens gek wordt, wanneer ik niet spoedig daarachter terug kan zijn. Een pakketje waarin vet zat, heb ik ook ontvangen. Echter nog geen melkpoeder.
Het weer is naargeestig, hard vriezen, grauw, donker en onaangenaam. Blijf echter doorzetten, ook ik doe dat, al onderga ik hier ook een hardingsproces zoals nog nooit. Maar wees niet bang, want ik zal niet bezwijken. Doe Zon eens de speciale groeten van mij. Vorige week heb ik in het geheel 85 sigaretten van jullie ontvangen. Dit is vanzelf een traktatie voor mij.
Wanneer jullie nu echter weer in een poos niets ontvangen, wees dan absoluut niet ongerust, het kan ook zijn van niet. Dit hangt geheel van de omstandigheden af. *Horen jullie niets, denk dan aan een paar maanden terug.* Dat is in ieder geval beter. Mager ben ik gelukkig niet geworden. Mijn hoofd bovenop is weer bijna normaal. Geen gelegenheid voor twee brieven te schrijven. Zo moet ik dan weer eindigen mijn lieve Moeder en Vader, echter mijn gedachten blijven bij jullie.
Ik ben ook overtuigd spoedig weer thuis te zijn, gezien de momentele feiten. Denk met Kerstmis veel aan mij ook ik denk aan jullie. (een stukje is onleesbaar gemaakt door censuur)
Het schrijven gaat hier steeds zeer lastig. Ik ga maar weer wat op mijn krib liggen en wat slapen. Eten jullie vandaag (zondag) goed? Koffie(water) komt zo juist binnen. Tot volgende brief dan maar weer lieve ouders. Wanneer dit zal zijn weet ik niet, Wees echter niet ongerust wanneer je niets hoort. Zo geheel en al ben ik in gedachten bij jullie, jullie liefhebbende zoon.
Afzender H. Veld
*(Gemeinschafts-)*Lager Amstel
Hugo Schneiderstrasse *(87)*
Leipzig O 29
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-90A]

Maandag 6 december 1943
Vandaag de bevestigingen van ontvangst op 29-11-1943 van de pakketten verstuurd.

Zondag 12 december 1943
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Dinsdag 28 december 1943
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 11-1-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met in potlood Post nr. **615** [8)]
Leipzig 28-12-1943. Dinsdagavond 19.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, eindelijk papier om te schrijven. Hoe lang is dit al niet geleden! Ik ben nog goed gezond, alleen een beetje schrikachtig. Hebben jullie die andere brieven van hier ontvangen?Ik hoop dat alles gauw voorbij is. Met Nieuwjaar schrijf ik nog een brief. Sinds lang geen brief en pakket van jullie ontvangen. Ongeveer vier weken. Hopen nog een Amerikaans pakket te krijgen. Ik heb met Kerstmis veel aan jullie gedacht. Hopelijk brengt 1944 ons een andere tijd. Niet piekeren moederlief, steeds kop op houden hoor. Ik moet ook. Zoek zoveel mogelijk afleiding in werken, het geeft niet wat. Niet bij de pakken neer gaan zitten. Papa, Gr, gegroet je liefhebbende zoon Ko.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-25]

Zaterdag 1 januari 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland
Holland
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
In potlood Postnummer **615**
Zondagmorgen 11.00 uur Nieuwjaar 1 januari 1944
Leipzig, mijn liefste Vader en Moeder, het verdriet mij zo zeer dat ik op deze wijze jullie dit nieuwe jaar schrijven moet. Ik was zo graag bij jullie. Mijn verlangen is dan ook onhoudbaar naar jullie. Ik wil alles doen om dit te stillen. Hier is weinig verandering. Alles nog bij het zelfde, maar laten wij aannemen dat alle leed spoedig vergeten kan worden. Moederlief vergeet nooit dat hier een zoon van je leeft die alles probeert om weer gezond en wel bij je terug te komen. U bent voor mij alles. Mijn gedachten zijn geen minuut van je weg. Of ik mij daar nu tegen verzet of niet, uit mijn gedachten ben je niet te krijgen. Alleen om je terug te zien houdt mij staande en geeft mij de wil tot doorzetten. Ook houdt mij de wil tot weer piano te kunnen studeren mij hier staande. Het valt alles heel zwaar, maar het moet nu eenmaal. Wanhoop nooit want dan wordt het leven zo troosteloos. Eens komt toch het verlossende einde, lieve moeder.
Tot spoedig bij elkaar, je liefhebbende zoon Ko.

[8] Post nr. 615 betreft het Arbeitskommando HASAG te Leipzig. Het nummer komt ook voor op de brieven van krijgsgevangene Arie Jonkers (collectie familie Jonkers).

Lieve Vader, ik geloof dat wij elkaar wel verstaan. Wij hebben elkaar altijd kunnen verstaan en het goed met elkaar kunnen vinden nietwaar? Laten wij samen hopen dat wij voor elkaar gespaard blijven en dat jullie na de oorlog zo veel mogelijk plezier van mij zullen hebben.
De wil wordt hier heel hard gesterkt en alle buitensporigheid verdwijnt. Wat de oorlog betreft ben ik optimistisch en verwacht het einde dit jaar. Alles is wel heel moeilijk hier.
Temeer wanneer je verlaten moet zijn van het aller nodigste. Vader tot spoedig thuis, Jacobus.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-26]

Dinsdag 4-1-1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Donderdag 13 januari 1944
Vandaag een pakket (trommel) van thuis van 16-11-1943 ontvangen.

Zondag 16 januari 1944
Gewone brief in enveloppe
Onleesbaar poststempel
Aan familie H.C. van den Berg
W. Varkenoordscheweg 361
Rotterdam-Zuid
Holland
Leipzig 16 januari 1944 zondagmorgen 10.00 uur.
Mijn liefste Vader en Moeder, ik kan jullie mededelen dat ik vorige week een paar pakketten heb ontvangen. Heb nu wel…… (onleesbaar) trommel van 16 november, alles was in orde.
Buiten dan was ik diep … gelukkig met de …. Brief …. Moeder van 19 december waar ik heel gelukkig mee ben. Hier is alles nog hetzelfde. Ik heb reeds een paar van zulke brieven geschreven, in de hoop dat ze veilig bij jullie aankomen. Mijn verlangen is onhoudbaar naar jullie. Overal ….slagen jullie mij en morgen kan ik … vinden. Maar doorzetten maar, er is een ….
Van dat een … moet ook komen. Laten wij hopen dat we allemaal gezond blijven, dan is alles zo erg niet. Ik heb wel vaak … van je moeder, maar wat … dat je…. Te.

Telkens wanneer je een verkeerde stemming op voelt komen om diep met alle kracht te onderdrukken. (een regel zit in de vouw van de brief en is onleesbaar)
Ons allen,
eenmaal een feit dat men zonder kennis van het kwade, het goede niet waarderen kan.
Voor mezelf heb ik het vaste vertrouwen en het verlangen van reeds was de herinnering die ik zal hebben wanneer ik maar thuis ben. … mijn kleine geestelijke bevredigingen en et..forinten, die je hier noodwendig moet hebben, wanneer je als denkend mens hier rond moet waren. Echter mijn grootste wens is, lieve Moeder, om jou weer gezond en wel …. aan te treffen. Ik weet niet of deze brief je optimistisch voor zal komen, maar pessimistisch ben ik zeker niet. Ik ben vandaag volkomen mezelf moeders, iets wat ik niet elke dag kan zeggen. Door het rumoer van het werk worden mijn gedachten nog al eens overvleugeld en dan ben ik niet in staat mezelf daar bovenuit te houden.
Van koude is hier weinig last in mij barak. Het weer is wat guur, maar binnen werd je daar niet vies van. Daarbij is het al weer januari en een paar kwade en donkere maanden behoren weer tot het verleden (….. tijd ga ik er eens wat uit en een paar dagen met verlof)
In je brief had je het over een pakket afgestuud te hebben……
……heb ik nu ongeveer 13 tot 14 pakjes ontvangen. In dat ……

Goddank de sigaretten maandelijks met de fijne…… Eén pakket heb ik ontvangen waar vet in was. Het andere pakketje heb ik nog niet ontvangen en ook met boter, meel; die heb ik nog niet ontvangen. Echter een kleine vermaning moet ik je geven lieve moeder, om vooral niets uit je eigen mond te sparen, ten minste niet in zoverre dat je een gehele week zonder boter op je brood zit. Doe zoiets nooit weer, want dat doet mij zeer.
Dat Piet overgebracht is, is wel heel jammer, maar je kunt altijd nog beter bij jullie zijn in plaats van hier. Hopelijk slaat hij zich er goed doorheen.
's Nachts slaap ik onder 2 dekens, dus daarvoor behoef je geen zorg te hebben. Inderdaad heb ik je steeds de waarheid geschreven en zal dit ook in de toekomst blijven doen.
Hieraan kun je van op aan. Het is altijd prettig om te weten, wat je aan elkaar hebt, vindt je ook niet?
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-92A]

Je vroeg mij moeder of ik die kaarten wel eens ontvangen had, waarin je schreef over Ph. Inderdaad heb ik ze ontvangen en het deed mij goed dit nieuws te vernemen.
Mijn haar wordt al weer goed. Mijn "naadje" heb ik ook wat hoger gelegd met de gedachte dat je het zo mooier vindt. Je schreef dat ….. (onleesbaar) van ons gegeten heeft. Dat is prettig. Hebben jullie zelf nog iets extra's gehad? Dit alles als antwoord op je brief moeder. Wanneer zal ik toch eindelijk je zorgzame stem weer eens horen? Deze brief is niet achter elkaar doorgeschreven, hoor. Het is nu inmiddels 17.00 uur in de middag geworden en daartussen ligt een tijd van veel bedrijvigheid. Mijn muziek en het voorkamertje mis ik heel erg en ben benieuwd of deze tijd nog in te halen is wanneer ik weer eenmaal thuis zal zijn. Thuis is oneindig ver soms, maar vaak ook zo gloeiend dichtbij. Maar zoals gezegd ik onderga deze gemoed-bewegingen lijdzaam en denk aan de woorden van een vroeger Nederlands Staatsman Thorbecke: "Sterven om te worden". Alleen heb sterven laat ik maar achterwege, hoewel het dikwijls tot aan de grote afgrond gaat, wat het geestelijke betreft. Nog een paar dagen en ik ben een half jaar van jullie gescheiden. Hebben jullie nog steeds vertrouwen in datgene, waar ik mij graag in mocht verdiepen? Ik ben hier bevriend met een Italiaanse arts en een leraar in Grieks en Latijn. Echter alle drie zijn ontzettend vuil en vies en van de tien zijn er negen met luis. Wassen doen zij zich niet. Verder is hier op de kamer een leraar aan een HBS in wis- en natuurkunde, Het is inderdaad een wurm en schakelt alle geestelijke vrijheid uit. Wat uiterlijk betreft neem ik aan niet veranderd te zijn. Ik sluit hierbij in een vluchtig schetsje van mijn hand, het enige wat ik aan kan bieden. Het is een Duitse arbeider die naast mij zit. Hopelijk heb je er wat plezier aan. Wacht verder rustig moeder, ik geloof dat papa mij wel verstaat en mij het niet kwalijk neemt dat ik allen het tot U heb. Er wordt hier steeds gesproken, rust is hier nooit.
Met Advokaat bemoei ik mij niet. Wanneer er één mij tegengevallen is, dan is hij het. Je doet hier veel mensenkennis op en wordt in jezelf al denkend gekeerd. Je zegt niet alles wat je denkt en denkt veel dieper over alles na. En komt tot de conclusie dat de mens een veelzijdig en wonderlijk wezen is.
Mijn papier raakt weer ten einde lieve ouders, dus moet ik gaan eindigen. Beloof mij flink te zijn moeder en beheers jezelf zoveel mogelijk. Het einde moet toch eens komen. Denk eens in hoe groot de vreugde zal zijn wanneer wij bij elkaar zijn! Ik heb de idee dat dit geheel onverwacht zal zijn. Dat het een feest zal zijn, daar zullen wij maar niet over twisten. Doe (onleesbaar) voor alles. Verder alle bekenden en de familie Polderman vooral. Ik heb het altijd heel gezellig gevonden, de avonden dat ik daar was. Verder de familie Schoonderwoerd en Smits en de speciale voor Ph. en Zonneveld. Laten wij aannemen dat het bij elkaar zijn spoedig gevierd kan worden. Zo geheel en al blijf ik aan jullie denken, jullie liefhebbende zoon.

[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-92B]

Zondag 23 januari 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 11-1-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met in potlood Post nr. **615**
Leipzig 23-1-1944. Zondagmorgen 10.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, zondagmorgen… en enigszins wat het eten betreft…. zonder zorgen. Gisteren hebben wij een Hollands pakket van de Victoria fabriek, een Canadees pakket en een Amerikaans pakket ontvangen. Dus drie pakketten op één dag. Ik ben op het ogenblik in het bezit van ongeveer 200 sigaretten, alleen Engelse en Amerikaanse. Echter wat mijn stemming betreft, die is nog steeds beneden peil. Ik was zo graag terug bij jullie. Met heel mijn hart verlang ik daarnaar. Echter lieve Moeder, wat het eten betreft, het is hier wel hollen of stilstaan. Behoef je de eerste maand om mij geen zorg te hebben. Ik zou jullie werkelijk de ogen uitsteken, wanneer ik alles op moest noemen. Het werd hoog en hoog tijd, want een paar barre wintermaanden liggen achter mij. Wees flink, behoud je kalmte en volg rustig de toekomst, die ons bij elkaar kan brengen. Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-27]

Maandag 24 januari 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Zondag 30 januari 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 10-2-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met in potlood Post nr. **615**
Leipzig, 30 januari 1944, zondagmiddag 12.00 uur.
Mijn lieve Vader en Moeder, ik heb verschillende kaarten en brieven, ik zend ze maar ineens. Mijn verlangen is nog heel groot naar jullie. Ik eet op het ogenblik Amerikaans.
Denk je veel aan mij, lieve Moeder? Eens zijn we weer bij elkaar hoor! Dus houd je goed. Verlies vooral de hoop niet en behoudt het geloof in betere tijden.
Wat doen jullie op het ogenblik? Zit je in de voorkamer bij de haard met een kopje koffie? Wordt de piano nog wel eens bespeeld? Wanneer de oorlog voorbij is kopen we een vleugel hé? Hopelijk kan ik gauw een baan vinden. Heerlijk zal die tijd voor ons zijn moeder. Altijd zal ik bij je zijn, je zult eens zien hoe gauw alles weer vergeten is! We hebben al zoveel meegemaakt, dit kan er ook nog wel bij. Als altijd jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-28]

Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 10-2-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met in potlood Post nr. **615**
Leipzig, 30 januari 1944, zondagmiddag 16.00 uur.
Mijn lieve Vader en Moeder, (2 regels zijn geschrapt door censuur)
Hoe is het met jullie en vooral met U papa! Ik hoor zo weinig van je. Kun je het nogal stellen met de rokerij? Wat denk je, zijn we gauw weer bij elkaar? Het is zeker wel stil bij jullie hé? Voor mij staat Amerikaanse boter en sigaretten. Ik bewaarde zo graag wat voor jullie. Bijvoorbeeld chocolade voor U moeder. Het is hier regenachtig, niet koud, maar kil en verlaten.
Ik ben sinds twee maanden werkelijk gevangen.
Doe Phil de groeten en zeg hem dat ik weer spoedig zijn leerling hoop te zijn.
Veel liefs van jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-29]

Vrijdag 4 februari 1944
Vandaag een particulier pakket ontvangen van onbekenden uit Nederland.

Zaterdag 5 februari 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland
Holland
Met Poststempel 24-2-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met in potlood Post nr. **615**
Leipzig, zaterdagavond 5 februari 1944.
Mijn lieve Vader en Moeder, we hebben weer post(papier) gekregen, dus kan ik weer schrijven. Deze week ben ik tamelijk gelukkig geweest, ik kreeg brief van 16 ….. van de 9e januari en een kaart van jullie drieën zonder datum. Tevens ontving ik gisteren een pakketje van de ….. van het plaatsje …… Ik weet niet eens waar het plaatsje ligt……. Het is het derde pakketje reeds van onbekenden. Een paar weken geleden ook een pakketje uit Amersfoort van een mevrouw De Eude. In ieder geval alles is welkom.
Met die brief van U moeder, was ik heel, heel blij. Fijn vond ik het dat je die ….. in ook voor mij…. hopelijk kunnen ….
……..hem spoedig gebruiken……..
…(onleesbaar)
….
…..
Er valt hier op het ogenblik een natte sneeuw, echter het is onverdraaglijk
koud geweest. Moedertje lief houdt nog even vol. De laatste ponden wegen niet altijd het zwaarst, maar meer verstandig en zorg dat er een gezonde en verlangende

moeder aan het station staat, wanneer wij eenmaal naar huis komen.
Doe gewoon je werk en laat al het anderen aan de tijd over. Dat dit geen gemakkelijk
taak is, kan ook ik elke dag. Het doet mij zeer goed te horen hoe allen nog een… staat
in de voorkomen van de ….. mijn i…. kopje koffie. Morgen is het weer zondag
Dat zijn altijd…..
een sfeer van verlatenheid rond je heen. Ik moet nu weer gaan eindigen. Wees allen kalm en dat geldt speciaal voor U moedertje. En wees ervan overtuigd dat ik al het mogelijke zal doen om eenmaal thuis jullie een zo aangenaam mogelijk leven te brengen.
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-31]

Zondag 6 februari 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland
Holland
Met Poststempel 24-2-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met in potlood Post nr. **615**
Leipzig, zaterdagavond 21.00 uur 6 februari 1944.
Mijn lieve Vader en Moeder, de ene brief heb ik klaar, ik schrijf de andere ook maar, want het is op het ogenblik een gure noorderwind. Juist weer om binnen te zitten alleen
… … die je lief zijn. Wat een vrouw is ben ik bijna vergeten. Doe vooral Phil de groeten wanneer je wilt, Moeder. Zaterdag dan ben ik altijd volkomen met mijn gedachten thuis.
Vooral 's morgens dan zie ik je opstaan om 08.00 uur, dan sta ik al 2 uur hier in onze fabriek….
… ik je jezelf …. In de haast eten en in het geheel niet eten …. Aan je heerschap…
…'s middags om half … je thuiskomt, koffie …..eten klaarmaken
Dan komt Papa thuis en eten jullie samen. De tafel speelt iedere zaterdagavond
onze ….af.. Hoe is eten bij jullie? Ik heb haar een paar …..
beloofd voor die Amerikaanse pakketten. Je gevoelt je inderdaad een ander mens daardoor.
Echter is het …. Hoe snel je dit uiteindelijk heel gewoon vindt om snel te veel.
te eten. Mijn enige wens is om hier zo snel mogelijk vandaan te komen. Voor mezelf neem ik aan dit jaar weer thuis te kunnen zijn. Wees vooral daar in …..
…met dit door te zitten bereik je misschien een zekere rust
……maar toch in ieder geval een draaglijke tijd vanzelf
…….maar wanneer je ziet dat we elkaar goed en behouden terugzien
…
Beloof mij moeder, stand te houden. Ik ….
….
niet meer terug. Ik ben ……. Zeg moeder, heb je je haar nog laten knippen?
(onleesbaar, zeer zwak gefotografeerd!)
Veel liefs van jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-30]

Zaterdag 12 februari 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 22-2-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 12 februari 1944, zaterdagavond 19.00 uur.
Mijn lieve Vader en Moeder, vandaag gelukkig geweest. Twee kaarten van 2 februari, 1 van papa en 1 van U. Verder een krijgsgevangenbrief van jullie van 26 januari en 1 civiele brief van Gretel. Dus dat is deze keer snel. Verder is er vandaag voor mij een pakket, echter ik kan het straks pas halen, dus weet ik nog niet van wie het is. Zo af en toe heb ik voor mezelf slechts dagen, maar ik weer, dat ik niet zal buigen. Het sneeuwt hier danig. Zullen jullie de moed niet verliezen?
Ik geloof dat het niet al te lang meer duurt. Weten jullie en kunnen jullie eigenlijk wel beseffen hoe ik naar huis verlang? Ook de piano mis ik erg.
Probeer spoorpakketten te sturen. Mogen zoveel wegen als je wilt. Verschillende ontvangen dagelijks pakketten. Informeer anders eens. Sinds midden december geen pakket van thuis ontvangen. Veel liefs van jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
Hartelijke groeten van een lotgenoot (Italiano Prigioniero)
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-33]

Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 22-2-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 12 februari 1944, zaterdagavond 21.00 uur.
Mijn lieve Vader en Moeder, vanavond ben ik gelukkig. Ik heb namelijk sinds lange tijd vanavond een pakketje van jullie gehad, en wel van de 28e januari, dus dat is snel. Alles was compleet, ook de sigaretten en vooral de pepermunt *met toebehoren*! [9)] Probeer zoiets nog eens, wanneer je wilt.
Foto's mogen jullie sturen in de pakketjes. Het speet me reeds zo lang dat ik helemaal geen foto van één van jullie had. Ook het papier zat om de pepermunt!
Probeer ook eens spoorpakketten te sturen. Gewoon adresseren zoals deze kaart, maar dan pakket in Holland afgeven bij de post, of van Gend en Loos, dit weet ik niet zeker.
Ik meen bij van Gend en Loos. Houdt verder de moed erin en blijf sturen wat je kunt. Heel blij ben ik met de fotootjes. Dag! Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-32]

[9] Vrijwel zeker werd de binnenkant van de wikkel van het rolletje pepermunt gebruikt voor het doorgeven van berichten.

Maandag 14 februari 1944
Postkarte *(NB. dit soort kaarten was bedoeld voor civiele arbeiders)*
Met Poststempel Leipzig O 29 Reichsmessestadt, 16-2-1944
Met Prüfungstempel 5
Leipzig 14 februari 1944 maandagavond 19.00 uur
(onleesbaar) linker bovenhoek
Mijn lieve Vader en Moeder, het gaat mij nog steeds goed. Ik ben blij van papa ook post gekregen te hebben. Ik vind dat hij veel te weinig geschreven heeft. Hij is toch niet ziek geweest? En U moeder zal je de moed niet verliezen? Hou je goed hoor, denk erom.
Hoe zie je er nu uit met je kiezen, heb je ze al? Fijn dat je een vork en lepel voor mij gekocht hebt. De dagen gaan hier nogal snel voorbij. Ik heb wel goede moed dit jaar thuis te komen.
Pakket met ondergoed nog niet ontvangen. Blikken trommel wel.
Ook pakket met pepermunt en brief ontvangen. Leuk was dat. Fijn van die 2 foto's.
…. Ook zo af en toe foto's in pakket sluiten. Probeer spoorpakket over van Gend en Loos te sturen. De winter gaat hier ongemerkt voorbij.
Mijn verlangen is heel groot naar jullie. Ik kan me niet indenken hoe het weerzien zal zijn. Daarom, bijt door moeder, zet door en verlies de hoop niet! Voor mij is het toch in ieder geval het moeilijkste om deze begrippen vast te houden. Het is allemaal wel beroerd, maar ook deze tijd heeft zijn keerzijde. Ik heb hier een sigarettendoos voor me staan, waar niets anders dan jullie namen op staat, met grote letters Moeder doorheen
Nog een goede maand en dan breekt de lente weer aan.
Is de piano nog steeds in orde? En thuis, staat alles nog steeds? En Phil, zal dit ook nogal kalm te blijven. Het is toch immers het enige wat jullie allen doen kunnen. Probeer ook nog wat korte onderbroekjes op te sturen. Misschien kan Gretel er nog een paar laten maken. Mijn grijze broek is mij te nauw geworden. Volgens mij door het zitten heel de dag. Ik verlang erg naar de zomer.
Zijn de woningen bij de Mulo allemaal al bewoond? Ik ben door de tijd hier perfect Duits gaan spreken. Hoe is het bij Schotel? Doe ze daar de groeten eens.
Jammer van Piet Smit, dat hij daar terecht gekomen is. Voor drie maanden ongeveer was ik daar ook in de omgeving. Ik ben hier de jongste op de kamer. Ik ben benieuwd hoe jullie eruit zien, wanneer we elkaar weer terugzien. De ene dag gaat voor mij beter dan de andere. Alleen het gemis aan piano te kunnen spelen breekt mij nogal eens de nek.
Feliciteer Oom Kees eens van mij, ik meen dat hij eind februari jarig is. En ook tante Jans, oom Beer met de verjaardag van Piet op de 10e. Gerard kent wellicht de rijkdom niet die hij op het ogenblik bezit, om gewoon in zijn dagelijkse leven te kunnen zijn. Doe hun ook de groeten eens.
Volgens mij ben ik niet bepaald onder een gelukkige ster geboren. Maar ja, ik zal maar niet gaan twijfelen aan mijn gezond verstand. Moederlief, je hebt toentertijd een eigenaardig kind ter wereld gebracht met eigenaardige begrippen, nu niet bepaald geschikt voor deze wereld.
Hoe is het met je bril, heb je nog geen sterke glazen nodig? Wanneer het nodig is, ga dan, want zoiets lucht zo op en is zo'n prettig idee. En papa, is op je werk nog alles goed? Het valt niet mee hé, om dat je hele leven te moeten doen, maar ja, ik ben er groot en gezond door geworden. Misschien kan ik het jullie eenmaal alles vergoeden. Wie weer hoe prettig we het nu met z'n drieën krijgen wanneer de oorlog over is.
Ik moet nu weer gaan eindigen. Hou nog even jullie gedachten fris en denk veel aan mij.
Die Phill brauche ich nichts zu sagen, die versteht mich ganz und gar, in so mehr, weil meine Karte zu klein ist. Je kunt weer brieven aan mijn onderstaande adres schrijven!
Aan Phil mijn speciale groeten. Dat is een man waar ik mijn leven iets aan heb en van wie ik leren kan. …..

Jullie immer liefhebbende zoon …….(onleesbaar)
Afzender L. Pavias
Lager Amstel, Leipzig O 29
Hugo Schneiderstrasse

[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-94]

Maandag 21 februari 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 1-3-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
In potlood Post nr. 615
Leipzig, ~~19 februari 1944 zaterdagavond 19 uur~~,
~~20 februari zondagmorgen~~
21 februari 1944, maandag
(eerste deel is doorgehaald door censuur) Van jullie niets gehoord. Vorige week pakket en pepermunt *en omslag* plus foto's ontvangen. Met foto's ben ik dolblij. Foto's mogen in pakket verstuurd worden. Stuur wanneer je kunt spoorpakketten. Met mij is alles goed. Laten we nog even flink zijn en doorzetten. De langste tijd zit erop. Is het met papa ook goed? En met U moeder, is je mond compleet, en je haar? Houd het maar zo lang mogelijk hoor! Niets eraan laten doen, ook van achteren niet. Het staat zo veel beter. Probeer eens een foto van je te laten maken in je zwarte japon bijvoorbeeld. Stuur hem dan gauw op, ja? Dat kleintje van op de waranda is een beetje onduidelijk. Ondergoed nog niet ontvangen. Speel zo af en toe eens een gramatoom plaat. Je weet wel, die pianoplaat, die ik altijd speel. Misschien troost dat wat.

Jullie erg verlangende zoon Ko(bus).
ALLES GOED!!!!!
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-34]

Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 1-3-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, ~~19 februari 1944 zaterdagavond~~, 21 februari 1944, maandag
Mijn lieve Vader en Moeder, dagen van hoogspanning zijn hier gewoon. Maar wees gerust, ik zit hier aan de rand van de stad. Ik ben sinds zaterdag 19 februari nog steeds goed gezond. Ik denk veel aan jullie en zal de tijd dubbel waarderen wanneer ik weer bij jullie ben. Voor mezelf heb ik de idee heelhuids thuis te komen. Bijt nog even flink de kiezen op elkaar, je hebt nu een compleet stel. De tijd is wellicht gauw voorbij. Over het één en ander kan ik niets schrijven. Let alleen op de data van mijn brieven en zie de courant in. Ditmaal heb ik de datum een paar maal moeten veranderen.
De lente komt er weer aan en met wat geluk ~~ben ik~~ is misschien alles spoedig ten einde.
Wees beiden duizend maal omhelsd van jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-35]

Zaterdag 26 februari 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Zondag 27 februari 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 1-3-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
In potlood Post nr. 615
Leipzig, 27 februari 1944, zondagmorgen 10.00 uur.
Lieve Vader en Moeder, Gisteren was ik zo gelukkig om van jullie een pakket te ontvangen van 5 februari. Dus dat is tamelijk snel. Alles was compleet. Ik ben nog steeds goed gezond en verlang naar het einde van de oorlog. Mijn verlangen naar jullie is heel groot, maar veranderen kan ik hier niets aan. Houd je nog even flink moeder, het einde is misschien nabij.
Het valt wel niet mee, maar het moet nu eenmaal, dus doe je best en probeer elke dag opnieuw. Heb je de kiezen al? Laat je eens gauw een foto van je maken? Zo af en toe merk je de lente al in de lucht. De dagen gaan ook al weer lengen. Het is nu al zeven maanden, moeder. Erg hé? Het is soms net eender alsof ik denk krankzinnig te worden van verlangen. Papa alles goed.

Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-36]

Zondag 5 maart 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 16-3-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 5 maart 1944, zondagmorgen
Lieve Vader en Moeder, hier ben ik dan weer. Het is wel niet veel maar genoeg.
Deze week een pakket van jullie ontvangen van de 5e februari.
Alles compleet, ook een brief van 16 maart en een brief van Rie Polderman. Bedank haar vriendelijk, ja?
Heel blij met Uw brief. Leuk dat Ans en Gerard geweest zijn. Fijn dat dat ding op de piano staat. Ik had niet gedacht dat het jullie zou bereiken. Hier alles nog bij hetzelfde.
Op het ogenblik zeer koude sneeuw en donkere wolken.
Houdt jullie goed, misschien is alles gauw voorbij. Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
Dag!
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-37]

Donderdag 9 maart 1944
Postkarte
Met Poststempel Leipzig O 29 Reichsmessestadt, 11-3-1944
Met Prüfungstempel 56
Leipzig, 9 maart 1944, Donderdagavond 20.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, het gaat mij nog steeds goed en gezond en vertrouw dat bij jullie hetzelfde is. Deze week geen post en geen pakket van jullie gehad. Echter komt het misschien gauw. Bedank Riet Polderman eens van mij voor haar aardige brief. Ik ben nog steeds dezelfde, verlang naar jullie en de piano. Maar hoewel het spoedig afgelopen kan zijn, zie ik mij nuchter gesproken nog wel tot het einde van dit jaar hier. Ik heb juist goed gegeten en ga straks naar bed, wanneer er niets "tussen komt" tenminste. [10)]
Hoe is de situatie bij jullie? Wees echter niet al te angstig, alles komt wel goed.
Ontvang je regelmatig mijn kaarten en brieven? Weet je niet aan een kort kampeerbroekje en voetbalbroekje te komen? Van A..kk heb ik een poosje al niets gehoord. Hopelijk is alles goed.
Heb je dat kaartje van die jongen van hier nog ontvangen? En die brief van die andere jongen?
Je ziet, ik denk heel goed om je moedertje. Zal je je flink houden en je niet te veel overgeven aan sombere stemmingen? Denk erom hoor, dat ik je gezond terug vind! Heb je al een foto laten maken? En je mond is dat al in orde? Ach, ik zou je zoveel willen vragen en zeggen.
Hele gesprekken hou ik hier met je. En papa, kun je het nogal met de rokerij stellen?
Zul je iets clementie met moeder gebruiken? Je moet het haar maar niet kwalijk nemen wanneer zij eens in de put zit. Het is wel niet leuk voor je, maar misschien lucht het haar wat op.

[10] Vrijwel zeker wordt hier verwezen naar een geplande ontvluchting

Is op het werk alles nog goed? Is van dat portierschap nu eigenlijk nog wat geworden? Dit heb ik al zo vaak gevraagd, probeer het eens te schrijven de volgende keer, ja? Doen hoor!
Je kunt gewoon aan onderstaand adres je brief sturen. Ook vorige adreskaart is goed.
Het leven is hier wat ruw en gros, maar het heeft op mij toch geen invloed.
Doe vooral Phil van mij de groeten. Van deze man heb ik door de lessen onbetwist veel geleerd wat wilskracht betreft. Het is mij alles waard om later weer bij hem te kunnen studeren.
Moederlief houd je nog even zoals je je tot nu toe gehouden hebt, want mijn leven hier is alleen om je weer gezond terug te vinden. Zo heelmaal ben ik jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
Afzender: Veld
Lager Amstel Leipzig O 29
Hugo Schneiderstrasse
Deel 10
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-103]

Zondag 12 maart 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 21-3-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met potlood Post nr. 615 (doorgekruist) en Arb.Commando 10
Leipzig, zondagmorgen, 12 maart 1944, 11.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, deze week nog geen post en pakket van jullie, maar misschien kan vandaag nog iets komen. Ik ben nog steeds goed en gezond, dit is het voornaamste.
Heel, heel verlangend naar jullie. Komen de brieven goed door? Zijn jullie nog vol goede moed? Wat zal ik blij zijn, wanneer ik weer bij jullie ben! Ik begrijp zelf niet hoe ik dit allemaal hier uit houd. Laat je eens gauw foto van jullie maken? (een zin is weggeschrapt door censuur).
Ik kan mij het leven thuis helemaal niet meer voorstellen. Maar dat zal wel weer wennen, wanneer ik eenmaal maar weer thuis ben. Moedertje verlies de moed niet en denk veel aan mij. Alles kan gauw ten einde zijn! Jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
.

Postnr: 615
Kriegsgefangenenpost
Postkarte
An
Familie H. C. van den Berg,
Arb.Commando: 10
Gebührenfrei!
Absender:
Vor- und Zuname: Jacobus van den Berg.
Gefangenennummer: 97278.
Lager-Bezeichnung: M.-Stammlager IV G Oschatz / Sa.
Postnr: 615.
Deutschland (Duitschland)
Empfangsort: Rotterdam. Z.
Straße: W. Varkenoordschenweg 361,
Land: Holland.
Landesteil (Provinz usw.) Zuid-Holland.
Gebührenfrei.
21.3.44. 17-18
8764/38.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-38]

Postkarte
Met Poststempel Leipzig O 29 Reichsmessestadt, 15-3-1944
Met Prüfungstempel 56
Leipzig, 12 maart 1944, Zondagmiddag 17.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, Je ziet, ik tracht jullie zoveel mogelijk post te zenden.
Ten eerste Moeder, wees zo goed en feliciteer Ans nog van mij, ja? Zul je je goed houden, moeder? Ik ben zo benieuwd naar je gezicht. Echter geduld moeten we nog wat hebben.
Het is heel zwaar, dat ben ik met je eens, maar probeer het hardnekkig. Denk je dus in mijn plaats. Zondagmiddag en verstoken van alle huiselijkheid. Dit nu reeds acht maanden en toch moet ik er iedere dag weer opnieuw doorheen bijten. Denk je eens in hoe het is voor mij om te weten thuis een eigen kamer te hebben, waar ik anders om deze tijd van het jaar in de zon lag. Maar ja, vertrouwen in jezelf en in de toekomst en de tijd zal zich weer ten gunste van ons wenden. Ook vandaag waren er geen pakketten en post, voor niemand. Heb je al geprobeerd een spoorpakket te sturen? Met eventuele brieven insluiten moet je toch voorzichtig zijn hoor, want vaak gebeurt het, dat een pakket retour gaat.
Weet je waar ik trek in heb, al een hele poos? In een schaal vol met oliebollen!
Wat zullen we eten wanneer de oorlog voorbij is, hé? Hopelijk blijven jullie verschoond van evacués. Nog een paar dagen dan hebben we lente, moeder. Vraag eens aan Ans of zij wat Forsythia voor je wil plukken. Zul je mijn verjaardag een beetje gezellig maken?
Van de week droomde ik van Alma. Wanneer je haar soms ziet, doe haar dan eens de groeten van mij. Van jullie droom ik de gekste dingen. Deze week droomde ik dat we samen een hoed voor je kochten. Er stonden er twee naast elkaar. Een goedkope en een mooie dure. Je keek zo af en toe naar die dure, maar je durfde er niet over te spreken. We zijn naar binnen gegaan en ik vroeg ineens om die dure en die stond je geweldig. Ja, wat dromen betreft geen nood.
Is met papa alles nog goed? Ik hoor zo weinig van hem. Hij is toch niet ziek? Houd je goed hoor papa! Je kunt aan ommestaand adres gewoon schrijven. Van de zuster …. (censuur) lange tijd niets gehoord. Speel je nog wel eens een plaat moe? Hoe ik naar de piano verlang kan ik je niet zeggen. Wees vooral verstandig moederlief en maak je niet ongerust over mij. Ik zit hier niet direct gevaarlijk, heus, al te pessimistisch mag je niet zijn. Dat we van elkaar zijn is het ergste en daar… kont EENS een einde aan. Zeg ook aan papa dat hij de moed niet opgeeft; staan jullie

elkaar na? Het wordt schemer hier en de nacht gaan we weer in. Probeer een paar interlokjes te sturen en een sportbroekje voor de zomer. Denk veel aan mij. Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
Afzender: Veld
Lager Amstel Leipzig O 29
Hugo Schneiderstrasse
Deel 10
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-99]

Vrijdag 17 maart 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 17-3-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
(bovenste regel is niet gescanned) wrsch. Leipzig, vrijdagavond 17 maart 1944.
Mijn lieve Vader en Moeder, het gaat mij nog steeds goed gezond en ben optimistisch gestemd wat betreft de oorlog. Het verwonderde mij te lezen dat Ans zwanger is.
Dat zal een hele verandering in hun leven geven denk ik.
Ik ben nog steeds hier de eenzame, moe en verlang naar de tijd dat ik mijn vrijheid weer zal hebben. Je schreef mij, Jaantje, dat je zo erg naar mij verlangt, maar dacht je dat het bij mij anders was? Ook voor mij is iedere dag opnieuw een kwelling. Maar wat kunnen wij daaraan veranderen? Eens komt het einde en daarbij nog dat wij gereed aan kunnen nemen dat ik hier de langste tijd geweest ben, dan mogen en moeten we toch de moed niet verliezen.
Het gaat mij goed en ik heb te eten, dus laten wij rustig onze tijd afwachten. Ik geloof wel, dat ons weerzien het schoonste moment in mijn leven zal zijn.
Papa blijft nogal de oude bemerk ik, wat mij goed doet. In deze tijd moet men nu eenmaal nuchter blijven, alleen daarmee overwinnen we alles! Daarom, moe, tracht je met alle macht te verzetten tegen elke lusteloosheid en houdt je gedachten gericht op de dag van ons grote weerzien. De jongens hier zijn ook allemaal geestelijk bijna op. Hier gebeurt niet veel. Per dag 12 uren werk en in de avond blij dat je een bed hebt. Ik ben op het ogenblik bezig met graven. Waterleidingen aanleggen op 2 meter diepte in de grond. Denken jullie veel aan mij (onleesbaar gemaakt door censuur) wrsch. jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-60]

Zondag 19 maart 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel ??-3-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
NB de omslag is niet gescanned.
Leipzig 19 maart 1944, zondagmiddag 16.00 uur.

Mijn lieve Vader en Moeder, Deze week gelukkig geweest en 6 berichten gehad. (onleesbaar gemaakt door censuur). ….erbij. Maar ik wil eerst jullie vragen beantwoorden. (censuur) in Leipzig en wel ten noordoosten in de stad. In Oschatz is het Stammlager, dat wil zeggen dat daar alle post gecontroleerd wordt en alle voorraden liggen er opgeslagen. Ik heb daar niets mee te doen. Ook Advokaat , is nog bij mij. Ik zie je al zitten moeder achter een kaart. Je brief met foto´s heb ik nog niet ontvangen. Je schreef mij 8 maart krijg ik mijn kiezen, dus nu heb je ze.
Is het niet vreemd? Van mevrouw Nijhuis ook een brief gehad. Hier zo'n goed en bedank haar toch hartelijk van mij, ja? Papa's kaartje van 8 maart ontvangen. Zo, jullie weten nu dat het met mij goed is. Dit is voor mij ook een opluchting. Mijn vulpen Papa, heb ik toentertijd aan een Serviër verruild voor brood wat voor mij redelijk was. Deze week weer geen pakket gehad, jammer hé? Scheerbenodigdheden een jaar geleden ontvangen. Zalf nog niet.
Bedank van Ans daar om heb ik hier in de … gelegen. (onleesbaar)
Fijn dat je Phil een kaartje gegeven hebt. Ik heb sinds vorig jaar niets meer van hem gehoord. Groet hem vooral van mij, ja? Zit zoveel mogelijk achter van Gend en Loos aan. De pakketten mogen daarvoor een onbeperkt gewicht hebben. Ik heb goed ondergoed aan, moe. Drie ouderwetse flanellen hemden van een ander, een lange onderbroek en mijn trui.
Burgers gaan daarover. Kousen heb ik helaas niet meer. Ik loop op blote voeten in mijn schoenen. (onleeesbaar gemaakt door censuur) regelmatig. Heus, voor mij niet bang, lieve moeder, ik zal niet buigen. Dit jaar of begin volgend jaar ben ik weer thuis.
We gaan nu de dagen van ..enning tegemoet, dit kort ook de dagen voor ons.
Dit Commando is ongeveer 150 man sterk hier. In geheel Leipzig misschien 1000 Hollanders. Op het graf van Johan Sebastiaan Bach, je weet wel, dat muziekboek dat ik hier heb, is hier "iets" gevallen.[11)] Stuur vooral op, die andere kaarten ….. brieven.
Het volledige juiste adres staat daarvan aan de andere kant.
Heel veel liefs van jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-39]

Dinsdag 21 maart 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Zaterdag 25 maart 1944
Postkarte
Met Poststempel Leipzig O 29 Reichsmessestadt, 27-3-1944
Geen Prüfungstempel
Leipzig, 25 maart 1944, Zaterdagmorgen
Mijn lieve Vader en Moeder, deze week veel bericht van jullie ontvangen. Teen eerste 2 briefkaarten van Gretel, waarmee ik heel blij ben en ten tweede 1 kaart van Lange… waarvoor speciaal bedankt, wanneer je hem ziet. Een zeer prettige opbeurende brief van Phil van 10 maart. Daarbij een pakket van U lieve Moeder van maart, waarin alles compleet. Foto's, brieven en op de bodem brieven plus pepermunt *en omwindsel*. Dus ik was heel blij. Toch voorzichtig zijn hoor Jaantje, anders kon je het wel eens retour krijgen. Het wordt voor ons opengemaakt. Maar… wat een smoel anders op die foto hé Jaantje? (onleesbaar, mogelijk censuur)
Moeite om mezelf terug te vinden. Maar ik vond het toch leuk. Verder heb ik gisteren geld moeten betalen voor een spoorpakket van jullie. Wanneer geld betaald moet worden, 80 pfennig voor een spoorpakket, dan betekent dit, dat we het binnen enige dagen in ons bezit

[11] Waarschijnlijk is het muziekboek vanuit Holland opgestuurd en bevatte het een ingesloten brief.

hebben. Nu, ik ben heel benieuwd wat jullie hebben kunnen doen, lieve Moeder, blijf op deze wijze doorgaan. De pakketten ontvang ik wel niet regelmatig, maar zo af en toe komt toch wat. Wanneer het niet gaat dan houdt vanzelf alles op, maar wanneer enigszins mogelijk, stuur dan, want speciaal wij moeten hier van staal zijn. Maar, ik kom er, zoals ik ook eens weer thuis zal komen, lieve Moeder. Ongeacht of dit nog lag of kort duurt, maar eens zien wij elkaar weer Moeder. Daarom flink blijven Moeder, ik zie hier dagelijkse taferelen waarbij ik moet denken: Nu, thuis zijn ze nog niet al te slecht af. Heel veel dank voor de zeep van Mevrouw Nijhuis. Ik kan niemand anders post sturen, omdat ik de beperkte voorraad heel hard voor jullie nodig heb. Papa, alles nog goed? (regel onleesbaar gemaakt of censuur)
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
Afzender: Veld
Lager Amstel Leipzig O 29
Hugo Schneiderstrasse
Postleit 10
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-100]

Zondag 26 maart 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland
Holland
Met Poststempel 5-4-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
(Leipzig), 26 maart 1944 zondagmiddag 13.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, Gisteren als een ware reddende engel jullie spoorpakket ontvangen, waar ik heel blij mee ben. Het broekje was er ook in, de bonen staan juist op het vuur, de gecondenseerde melk smaakt fijn, sigaretten roken prima. Ontbijtkoek, daaraan herken ik Gretel en dank ook heel hartelijk tante Sjaan Monnen voor dat heerlijke hart. Ook Uw bonbons waren heerlijk moeder en kunsthoning. Doe in het vervolg een inhoudslijstje in Moeder, ja?
Deze pakketten zijn waarlijk een uitkomst en ten eerste zijn ze eerder hier en ten tweede zeker meer. Tevens de afgelopen week een pakket van 3 maart van jullie ontvangen, waarin alles een compleet. Pepermunt *met omwindsel*. Ook de doos heb ik schoongemaakt en bewaard !
Deze komende week komt er weer een Amerikaans pakket. Wanneer je nuchter denkt, dan zul je je kunnen begrijpen dat deze pakketten niet voor niets gegeven worden.
Ben je nog steeds flink moeder? Probeer je werkelijk wel jezelf er iedere dag weer opnieuw er tegen aan te gooien? Ga verder tijdig naar bed, dan rust je tenminste en pieker niet zo veel. Het leven hier is een en al tanden bijterij. Ook ik spreek uit ondervinding, maar ik ben vol goede moed en weet dat het recht zal zegevieren! Goed, laat het iets langer duren, maar des te schoner en ruimer zal het leven daarna zijn.
Stuur een tandenborstel en poeder op en probeer ergens nog een goede zonnebril te kopen, zo een als ik gehad heb, want zo weer de zon doorkomt, verdraag ik dit slecht met mijn hoofd, wat in de laatste tijd bijzonder goed gaat. Papa ook nog alles goed, ja hé? U weet je zaakjes wel hé? Ik hoop dat zo af en toe een enkel woord van mij wel voldoende is hé? Wij kennen elkaar. Al zie ik je niet, toch leef je gewoon hier naast me.

(een deel van de brief ontbreekt, is censuur, of is niet gescanned)
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-40]

Zaterdag 1 april 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Postkarte
Met Poststempel Leipzig O 29 Reichsmessestadt, 3-4-1944
Met Prüfungstempel 39
Leipzig, 1 april 1944, Zaterdagmorgen 07.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, gisteren, 31 maart, bereikte mij Uw brief van 25 maart als antwoord op mijn vorige kaartje. Dus dit is heel snel. Ik hoop dat jullie zoveel mogelijk post zullen sturen. Verder heb ik nog drie andere kaartje van jullie ontvangen; 1 van Gretel en 2 van U, Moeder. Dus ben ik heel gelukkig. Ik heb te weinig papier om alle bekenden te bedanken of te schrijven, zodat ik hoop, Moeder, dat U namens mij allen de groeten doet. Groet Tante Jans en Oom Beer en bedank hun heel hartelijk voor wat zij voor mij gedaan hebben. Het zal wel een hele opluchting voor hun zijn, dat Piet naar huis komt. Zodra je hem ziet, doe je hem vanzelf de groeten. Ik heb dikwijls aan hem gedacht en vond hem daar helemaal niet zo veilig zitten. Toentertijd ben ik nog over dat plaatsje gekomen.
Doe verder de familie Polderman de groeten en bedank ook hen voor alle medeleven. Ik hoop gauw weer bij hun te kunnen schaken, de speciale groeten aan Riet. Verder Phil die ik reeds zelf weer geschreven heb. Deze afgelopen week was er geen pakket van jullie. Het eerste spoorpakket is reeds lang in mijn bezit. Ben je nog een beetje goede moed, Moe?
Wanneer je die foto laat maken moet je goed lachen, hoor, zodat ik het duidelijk kan zien. Ja, dat had je al veel eerder moeten doen. Ik ben de laatste tijd nogal optimistisch en verlies mijn vertrouwen in datgene van vroeger niet. Het is werkelijk geweldig zoals dit nu tot uiting komt.
.....
Papa laten wij niet versagen en nog wat volharden. (onleesbaar gemaakt)
Veel liefs van jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
Afzender: Veld
Lager Amstel Leipzig O 29
Hugo Schneiderstrasse
Postleit 10
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-97]

Zondag 2 april 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland
Holland
Met Poststempel 12 (?)-4-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Post nr. **615**
2 april 1944, zondagavond .. uur
Mijn lieve Vader en Moeder,
(vrijwel volledig onleesbaar door onscherpe scan)

De afgelopen week hebben wij weer een Amerikaans pakket ontvangen. Daar zat weer van alles in, onder andere ook …. Amerikaanse….
(onleesbaar)
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-41]

Donderdag 6 april 1944
Postkarte
Met Poststempel Leipzig O 29 Reichsmessestadt, 11-4-1944
Met Prüfungstempel 39
Donderdagavond (6-4-1944) 21.00 uur, Leipzig
Mijn lieve Vader en Moeder, Gisteren, Moe, Uw brief gekregen aan mijn gewone adres van 24 maart van U. Deze week een pakket uit Holland van 5 kilo en een pakket van U en een pakket weer uit Holland van twee kilo, dus drie pakketten deze week. Alles was compleet. Interlokjes, mandarijntjes, brief, alles.
Hoe is het anders met jullie? Papa ook nog goed? De laatste weken heb ik jammer genoeg niets van U gehoord papa. Moe ook mijn gedachten zijn bij je, maar wat zullen wij er veel over zeggen. We moeten maar afwachten dat andere tijden aanbreken. Doe Ans en Gerard eens de groeten. Waarom schrijven zij niet eens? Ik ben met alle post dolblij. De tijd is smartelijk lang voor mij, maar nu zal toch het eind komen. Doe de kleine Gretel ook alle groeten, ik denk veel te veel aan jullie en dat is het helemaal niet goed voor mij. Fijn, Moe, dat je mond zo mooi uitgevallen is! Ik zie het misschien gauw wel weer. Wanneer je in geldnood zit om mij, zeg het dan gerust aan Gretel, zij zal helpen. (onleesbaar gemaakt door censuur, mogelijk Du kleine Blonde (?)) an dich ich jede Minute!
Het voorjaar heeft hier zijn intrede gedaan en alles bloeit weer op.
Is Piet al thuis? Doe Rinus ook de groeten, ja?
Ik zit hier alleen aan tafel, alles slaapt al van vermoeienis. De dagen zijn ook te lang.
Oh ja, de familie Polderman en Riet vergeten niet te groeten. Zal je je flink houden, Moe en Papa? Het valt voor allemaal niet mee.
Liebe Gretel, dich danke ich für die kleine Grüsse, mit Süssigkeit. Geht alles Gut damit?
Sei Vorsicht, ja? Passe auch auf dich selber.
Tot ziens dan weer, jullie allemaal, ik gevoel mij verdomd verlaten
Dag!!!
Afzender: Veld
Lager Amstel Leipzig O 29
Hugo Schneiderstrasse
Postleit 10
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-98]

Zondag 9 april 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 26-4-1944

Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Leipzig, zondagmorgen, 9 april 1944,
Mijn lieve Vader en Moeder, deze week zeer gelukkig geweest. Vorige week een Amerikaans pakket van 5 kilo. Deze week een Hollands pakket van 5 kilo en een pakket van 2 kilo van het Hollandse Rode Kruis en een pakket volledig compleet van jullie (blikken trommel). Gaat alles nog goed bij jullie? Zul je door blijven zetten, Moe? Denk er om hoor! Nog even! Het moet! Ook voor mij. Papa alles goed? De sigaretten smaken steeds best. Morgen moeten wij werken. Ook goede vrijdag gewerkt. (censuur) Tot spoedig ziens!
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-42]

Maandag 10 april 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland
Holland
Met Poststempel 26-4-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Maandagavond 10 april 1944,
Mijn Lieve Vader en Moeder, vorige week reeds geantwoord op aangekomen pakketten van jullie. Ik ben nog steeds goed gezond en gevoel mij iets opgelucht dat een en ander weer aankomt. Twee interlokjes zijn goed aangekomen. Ook de sigaretten van U, papa. Je hebt ze fijn gemaakt. Ach, als je toch wist hoe een verlangen ik naar jullie heb! Maar ja, ik denk maar zo, eens moet dit einde komen. De brieven van U en Gretel heeft mijn vriend ontvangen. Fijn is dat. Schrijf hem eens wat meer, dat zal hem goed doen.
Ik doe de laatste tijd hier veel aan boksen. Er zijn hier namelijk prima bokshandschoenen.
Zul je flink blijven, Moeder? Ik sla mij er wel doorheen hoor, wees daar gerust voor.
Ik heb nu wat voorraad gemaakt van voedsel voor eventuele slechte dagen voor ons hier.
Het Hollandse pakket van 5 kilo dat wij hier allen gehad hebben was keurig. Daar zat ook nog een Geldersche worst in en een pond vet. Het is nu zo, tenminste met mij, dat ik geen hongerige maag meer heb en werkelijk niets zou lusten op het ogenblik. Zorgen jullie ook voor elkaar, dan komt alles goed. Wat Gretel voor jullie doet is werkelijk prachtig.
Ik heb haar ook weer een kaart geschreven. Ik ben en blijf optimistisch ook al denk ik wel eens het tegendeel. Wil je een Camel opsteken, Papa? Ze liggen voor mij. Was dat maar waar dat ik wat aan jullie kon geven. Die Amerikaanse pakketten zijn werkelijk prachtig. Hou nog even de moed erin, het zal later de moeite ruimschoots lonen. Kijk je de grammofoon zo af en toe eens na, papa? Is Piet Smit al thuis? Doe ze daar de groeten van mij, ja? Ook Ans en Gerard. Lieve Moeder, blijf voor mij gezond en Papa, verlies U de moed niet, want de zaak is niet hopeloos op het ogenblik. Jullie liefhebbende zoon Koos
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-43]

Donderdag 13 april 1944
Postkarte
Met Poststempel Leipzig O 29 Reichsmessestadt, 11-4-1944
Met Prüfungstempel 39

Donderdagavond 21.00 uur, Leipzig, 13 april 1944
Mijn lieve Vader en Moeder, vandaag Uw brief van 4 april met veel dank ontvangen.
Denk er vooral aan om het juiste adres te blijven schrijven, zoals het aan de ommezijde staat, niets meer, maar ook niets minder, want dit brengt verwarring. Ik ben nog steeds goed gezond en heb sinds vorige week geen pakket meer van jullie ontvangen. Fijn voor Piet (Smit), nu is hij reeds lang thuis hé? Ja, daar zie je tenminste eens het einde van. Maar wat mij betreft, ik zal mijn gezond verstand maar niet verliezen en hoop dit ook van jullie. Ja, mijn verjaardag komt inderdaad dichter bij, Moe, maar denk niet dat ik dan bij je zal zijn. De tijd komt voor ons, maar zo snel nog niet. Geef de moed niet op en ga moedig verder, want het zal niet tevergeefs zijn. Papa, zal je ook optimist blijven? Moed, die brieven die je schrijft komen geheel door en brengen mij veel vreugde. Doe alleen weer de groeten, ik kan ze niet allemaal opnoemen.
Met Grete ook, ben nog ….. (onleesbaar)
Een … van zuid west aan dat adres. Vergeet vooral niet een flesje Valeriaan op te sturen, of iets anders voor de zenuwen. Eens komt de tijd, Moe, vergeet dat niet, dat mijn kamer weer door mij bewoond zal zijn. Onderhoudt alles goed, dit doet mij plezier. Vandaag is Aat (soldaat Aart Jan Hendrik Advokaat, kgf 106320, geboren 13-4-1908 te Rotterdam) jarig. Ik heb hem 1 (zegge één) Amerikaanse sigaret geschonken. Dit is voor ons een hele waarde.
Wat is het anders ongelooflijk mooi weer, hé Moe? Je ziet me zeker wel dikwijls in gedachte op het zonnebed liggen, hé? Fijn, dat (onleesbaar, wrsch. Gretel) jullie helpt. Ik schrijf haar ook zoveel ik kan aan jullie adres. Vraag haar eens hoe Sweerts daar komt. [12)] Is hij altijd tot nu toe in Holland geweest? Zover ik weet zijn er geen officieren daar. Ik ga nu weer slapen, want de dag is weer lang geweest en morgen zal hij weer lang zijn. Blijf vooral voorzichtig. Moe, is je bril nog goed van glas? Ga er anders even mee weg. Stuur je spoedig een foto?
En Papa, je bril ook nog sterkte?
Ik kan er nog niet over uit, zo leuk als ik die foto van …. (Onleesbaar).
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus) Spoedig weerzien.

Vrijdagavond 17.00 uur
Lieve Vader en Moeder, zo deze dag zit er ook weer op. En U, Moeder, ben je ook klaar, of moet je de keuken nog? Ik zou je wel weer een bezig willen zien. Zul je de moed niet verliezen?
Vandaag weer een pakket van 5 kilo uit Holland gekregen.
Ik zit op het ogenblik op de fabriek, nachtdienst heb ik gelukkig niet meer.
Papa, houd steeds goed het hoofd van Moeder boven water, ja? Dag! Jullie Ko(bus)
Afzender: Veld
Lager Amstel Leipzig O 29
Hugo Schneiderstrasse
Postleit 10
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-101]

Zondag 16 april 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland

[12] Hier wordt bijna zeker bedoeld: 1e luitenant Baron A.J.A. Sweerts de Landas, kgf 98890, die op 14-2-1944 in Stalag IV-b Mühlberg aankwam en die 26-3-1944 naar Oflag 67 Neubrandenburg ging en 7-6-1945 repatriëerde.

Zuid-Holland
Met Poststempel 26-4-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met potlood Post nr. 615 en Arb.Comm 10
Leipzig, 16 april 1944, zondagavond 19.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, deze week geen pakket van jullie ontvangen. Wel een Hollands pakket van 5 kilo. De laatste tijd gaat het goed met de pakketten. Ik ben heel verlangend naar een foto van je, Moeder. Zul je je goed houden? De interlokjes zijn fijn. Papa, ook nog alles bij het oude? Het duurt lang, hé? Is Piet (Smit) al thuis? Doe je hun de groeten? Moe, van mijn voet heb ik geen last meer. Dit jaar ben ik waarschijnlijk thuis hoor! Wanneer je het geloof aan ons weerzien niet verliest, dan kom je er wel. Veel liefs van jullie zoon Ko(bus).
(onleesbaar gemaakt door censuur)
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-44]

Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland
Holland
Met Poststempel 26-4-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met Post nr. **615**
16 april 1944, zondagavond 20.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, is het bij jullie ook zo war, de laatste dagen? Het is hier op het bed gewoon niet uit te houden. Deze week van jullie geen pakket ontvangen. Ik ben (onleesbaar gemaakt door censuur). Mijn verlangen is vanzelf heel groot naar jullie. *Ik ben altijd een liefhebber van eenzaamheid geweest, maar deze gedwongen sfeer hier is toch machtig.* [13)]
Zeg Phil dus, dat ook hij mijn vriend V. een brief schrijft. Maar vooral juist adresseren, niet te veel erop schrijven. Zul je vooral je gedachten erbij houden Moe? Ik weet dat het heel zwaar voor je is, maar ja, het ligt voorlopig buiten mijn bereik hier iets aan te veranderen. Denk je eens in bijna 9 maanden achter prikkeldraad. Van het werk, hier 1 minuut vandaan, zo het kamp in, valt niet mee. Maar ja, ik heb het vertrouwen en het geloof jullie weer te zien, anders had ik allang het bijltje er bij neergelegd. Ik ben lichamelijk nog goed gezond en ben blij dat de winter achter de rug is. Ik werk nog steeds iedere dag van 06.00 tot 18.00 uur, wat vanzelf een lange tijd is. Maar ja, er zijn nogal veel mensen op die fabriek, dat geeft ook nog wat afleiding.
Wat doe je zo al heel de dag, Moe? Ga je nog wel eens naar iemand toe? Je moet maar zoveel mogelijk afleiding zoeken. Wil je allemaal de groeten van mij doen? Hier gebeurt weinig dus kan ik weinig nieuws schrijven. Ik blijf ondanks alles optimistisch en weet dat eens een andere tijd aanbreekt. Het duurt misschien wel lang, maar ja, er komt een einde aan. Denk veel aan mij.
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-45]

Woensdag 19 april 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

[13] Mogelijk wordt hier verwezen naar een periode doorgebracht in gevangenschap.

Zaterdag 22 april 1944
Postkarte
Met Poststempel Leipzig O 29 Reichsmessestadt, 27-4-1944
Geen Prüfungstempel
Leipzig, zaterdagmorgen 06.00 uur, 22 april 1944
Mijn lieve Vader en Moeder, deze week gelukkig veel post van jullie gehad. Mijn vriend V. zei mij bericht gehad te hebben van U, Moeder van 4 april en een brief van 11 april van Gretel, waarop het poststempel Dordrecht. Echter verzocht hij om toch vooral het adres duidelijk te schrijven. Gretel schrijft het goed op de enveloppe. Moe, zorg er vooral voor om geen verkeerd adres op de brief zelf te zetten, dit veroorzaakt moeilijkheden. Persoonlijk ontving ik gisteren een brief van U, Moe, van 12 april aan het gewone adres, waarmee ik heel blij ben. Ook bereikte mij gisteren een pakket van je van 28 maart, waarin alles compleet, ook reepje chocolade en doosje gevuld met sigaretten. Het gaat mij nog steeds goed gezond en hoop een dezer dagen jullie een brief te schrijven. Ik heb gelezen Papa, dat 25 jaar vervlogen zijn op het werk. Ik vind het een prestatie! Ik had er graag bij geweest, om met z'n drieën dit te herdenken, maar ja wat doen we daar aan. Wanneer schrijf je weer eens wat? Het duurt me weer veel te lang. Het is zeker een maand al weer geleden sinds ik iets van je gehoord heb. Weet ook dat mannentaal hier altijd goed van pas komt!
Bij Tante Jans en Oom Beer zal de vreugde nu wel aan top zijn en vooral Diny niet te vergeten. Maar in de allereerste plaats Piet natuurlijk, die zal wel niet weten hoe hij het heeft, maar laat hij vooral nu oppassen. Ik weet wel niet hoe alles gekomen is, maar het valt mij mee, dat hij weer onder de tang vandaan is weten te komen. Doe hem allen mijn hartelijkste groeten en felicitatie. Moe, ik heb een lelijke blauwe nagel aan mijn linker duim. Heb ik gekneld tussen een blok ijzer. Maar de pijn is gelukkig over, want het is al weer een paar dagen geleden. Wat het litteken op mijn gezicht betreft, zou ik moeilijk kunnen zeggen. Ik geloof dat het zo ongeveer hetzelfde is gebleven. Laat Ans en Gerard ook eens schrijven, nu als je wilt. Het adres staat duidelijk genoeg op deze kaart. Het is mij altijd zo welkom om iets te horen. Alleen dit brengt mij op wat andere gedachten, voor de rest weet je waar ik dagelijks tegenaan kijk.
Lieve Moe, (onleesbaar door censuur)
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus) .
Afzender: Veld
Lager Amstel Leipzig O 29
Hugo Schneiderstrasse
Postleit 10
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-95]

Zondag 23 april 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 4-5-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 23 april 1944, zondagavond,

Mijn lieve Vader en Moeder, deze week een pakket van jullie ontvangen van 28 maart waarvoor heel veel dank. Ook een brief van U, Moe, van 13 april. Mijn vriend V. schreef ook bericht van jullie ontvangen te hebben, twee brieven van U, Moe van 12 april (onleesbaar gemaakt door censuur, zeer wrsch. Gretel) in Dord. Gaat met haar alles nog goed? Zullen jullie flink blijven, Moe? Het einde is misschien spoedig nabij. Eens komt dat toch! Papa. Ook nog alles goed? Doe Phil de groeten, als je wilt. Ik hoop spoedig weer van hem te horen.
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-46]

Woensdag 26 april 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Vrijdag 28 april 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Maandag 1 mei 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 4-5-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 1 mei 1944, maandagavond 19.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, deze vorige week zeer gelukkig geweest. Drie pakketten van jullie in 1 week! Ook spek in twee pakketjes aangekomen! Bedank Tante Jans en Oom Ben heel hartelijk hiervoor. Zoiets heb je zo nodig. Denk je eens in, zolang als ik van huis ben heb ik nooit meer aardappelen gegeten zoals thuis. Ook Piet bedankt voor zijn fijne sigaretten. Ik vind het fijn voor hem dat hij weer thuis is. Papa alles goed? In ieder pakket (onleesbaar gemaakt door censuur) ontvangen. Ook van Papa een brief ontvangen. Ook borstplaten goed ontvangen
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
Hou je goed hoor! Moe!
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-47]

Donderdag 4 mei 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Vrijdag 5 mei 1944
Postkarte
Met Poststempel Leipzig O 29 Reichsmessestadt, 8-5-1944
Met Prüfungstempel 36
Vrijdagavond 19.00 uur, Leipzig, 5 mei 1944
Mijn lieve Vader en Moeder, ik ben nog steeds goed gezond en zoals ik gelezen heb, is met jullie ook alles nog goed. Gisteravond had ik van U, Moe, een brief van 27 april, waar ik heel blij mee ben. Ook was er gisteren weer een pakket van jullie van 20 april dus dat is vlug, hé?

Moe, wanneer komt je foto nu eens? Fijn dat je naar dat concert van Thelma van Breemen geweest bent. Schrijf er nog eens wat over, wil je? Met papa ook alles nog goed?
De sigaretten zijn steeds iets bijzonders voor mij. Ik mis alleen de piano heel erg. Het is zeker wel stil nu hé? Moe, zul je vooral flink blijven. We kunnen in de toekomst niets met zekerheid vaststellen, echter ~~zijn~~ is mijn vermoeden toch zo, dat ik aan het einde van dit jaar en uiterlijk begin volgend jaar toch weer bij jullie zal zijn. We moeten nu eenmaal er doorheen. Ik (onleesbaar doorgehaald door censuur) Zondag een brief te schrijven in de hoop dat hij jullie bereikt. Doe Phil en de familie Smits de groeten, ja? Ook Ans en Gerard en Piet en Diny. Enfin, je weet het wel allemaal. Vooral ook familie Polderman en Riet. Vraag eens of Riet en ook Phil, Ans en Gerard en Piet en Diny mij eens wat willen schrijven. Ik vervreemd anders zo van alles. En Moe, van U, doe het nu beslist eens gauw; een foto!! Je kunt hem gewoon aan ommestaand adres sturen. (Onleesbaar doorgehaald door censuur) Ben je niet een beetje bang, Moe, nu alles zo onderwater staat? Ik zou mij maar geen zorg maken, het zal allemaal zo'n vaart niet lopen. Hier gebeurt weinig, over mij hoef je je niet zo ongerust te maken.
Zul je het op mijn verjaardag een beetje gezellig maken, Moe? Doen hoor!
Feliciteer Tante Jans ook alvast van mij. Hopelijk kunnen we er volgend jaar bij zijn.
Doe Tante Sjaan van de Straatweg ook eens de groeten. Waarom schrijft zij niet eens?
Ik heb mijn post(papier) hard nodig voor jullie, anders kom ik niet uit.
Zodra ik echter een kaart over heb, schrijf ik haar ook eens.
Op Tuindorp staat nu zeker alles in bloei hé?
Moe, vergeet vooral de foto niet waar je op staat in je zwarte avondjapon.
Schrijf weer gauw, ook Papa en Gretel. Zoveel als je maar kunt. Misschien hebben we geluk en komt het einde onverwachts. Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
Afzender: Veld
Lager Amstel Leipzig O 29
Hugo Schneiderstrasse
Postleit 10
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-102]

Zondag 7 mei 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 12-5-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met potlood Post nr. **615**
Leipzig, zondagavond 7 mei 1944,
Mijn lieve Vader en Moeder, deze afgelopen week vier pakketten van jullie gehad!
Fijn hé? Hoe is het met jullie? Blijf je de moed erin houden, Moe?
Vergeet niet, dat het onze plicht is om uit te houden en door te zetten tot het einde.
Alles komt wel weer in orde! Het duurt nog wel even, maar laten wij bewijzen daartegen bestand te zijn. Ik ben nog steeds goed gezond en heb lichamelijk geen letsel, wat het voornaamste is hier. Papa ook alles nog goed? Jullie liefhebbende zoon Ko(bus) Dag!!!
Maak het met mijn verjaardag een beetje gezellig, Moe!

[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-48]

Vrijdag 12 mei 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Gewone brief op 4 kantjes in enveloppe
Aan familie H.C. van den Berg
W. Varkenoordscheweg 361
Rotterdam Holland
Postzegel en stempel zijn afgescheurd van de enveloppe
Leipzig, vrijdagavond 19.00 uur, 12 mei 1944
Mijn lieve vader en Moeder, vandaag veel post van jullie gehad.
Twee gewone brieven van U, Moe, beide van 5 mei namelijk een brief en tweede brief beiden tegelijk. Ik vind het fijn, dat jullie allemaal zo aan mij denken, ook dank ik Ans en Gerard voor al die fijne en mooie dingen.
(onleesbaar wrsch waterschade) waard om eens post van hun te krijgen.
Verder …. vandaag van U nog …. een kaartje van 3 mei …. tot … nog die kaart….
…….
….. morgen …. Van Papa was
……wat ik heel jammer vind is…..
……..
……
Die staan……..
Op 7 mei, vorige zondag, schreef ik jullie ook een brief, is die aangekomen? Moe, ik geef je groot gelijk dat je die mooie vulpen thuishoudt, want om te sturen is te riskant. De pakketten worden in het bijzijn van ons opengemaakt, dit mogen wij zelf niet eens doen.
Hoe is het anders nu met jullie? Erg stil? Zul je mij heel gauw een foto sturen?
Volgende week krijgen wij weer twee buitenlandse pakketten. Fijn hé? Deze pakketten komen nu vrij regelmatig door. Fijn, dat tante Jans nog een kampbroek heeft. Zal je hun hartelijk bedanken, Moe? Er gebeurt hier zo weinig wat afleiding betreft, wat moet ik eigenlijk schrijven? Mijn verlangen is erg groot naar jullie. Een leven, een rustig leven thuis zoals voorheen, kan ik mij slecht meer indenken. De tijd komt weer, maar wanneer weten wij niet. Verlies de moed niet, Moe! Je schreef dat je jezelf bewondert, maar ik bewonder je nog meer en ben blij daarom en heb vertrouwen in de toekomst dat wij elkaar behouden terugzien. Het kost mij heel veel moeite om deze brieven te kunnen versturen.
……
Het is nu een maal niet anders……..
……..
Nog uitzoeken hoe… weg…..
Kaartjes steeds goed bij jullie aankomen……..
……
Doet. Om jullie met …….
……
……jullie moeten steeds denken dat het bijna onmogelijk is om dit voor elkaar te krijgen.
Hoe komt het eigenlijk dat Gerard zo met zijn maag sukkelt? Daar had hij vroeger toch geen last van? Moe, hoeveel ik weeg, weet ik niet, ik ben ongeveer dezelfde gebleven. Magerder ben ik ook niet geworden. Ik las in je brief dat een paar maal je hoed is afgewaaid, Moe. Ik heb er om moeten lachen ik zag het je reeds in gedachten gebeuren. Hoe is het met U, Papa? Je schrijft mij

veel te weinig weet je dit wel? Het is steeds een feest voor mij, wanneer er post van jullie is, dus vergeet mij niet. Zijn die feestdagen al achter de rug op het werk? Hebben ze nog wat gegeven ter herinnering? Zit je nog steeds aan de Stieltjesstraat? Wanneer krijg je vakantie? Konden wij nog maar eens gaan vissen in de Waal hé? Beloof me eens gauw weer te schrijven, ja?
Ik ga nu naar bed en schrijf jullie aanstaande zondag nog wat erbij, goed?
Kun je je eigenlijk voorstellen dat ik ruim 700 km van jullie vandaan, nu wel te rusten zeg?
Tot zondag, dan schrijf ik gelijk of mijn pakket compleet is morgen.
Zondagmiddag 15.00 uur, 14 mei. Hier ben ik dan weer, Moe en Papa. Ik heb inmiddels jullie pakket van 27 april ontvangen, waarin alles compleet was. Ook de fijne borstplaat van U, Moe en de sigaretten van U, papa, die werkelijk op een gloeiende plaat vielen, want ik zat compleet zonder sigaretten. Ook heb ik gisteren een fijne brief van U papa gehad van mijn vriend V. Zoiets lucht werkelijk weer eens op. Ik vond toch al dat ik de laatste tijd te weinig post van je kreeg. Ook de suiker was fijn, Moe. Beloof je mij nu eens gauw de foto te sturen? Je kunt hem nog het beste in een pakket insluiten. Ook heeft een jongen hier (Meevers Scholte), waar ik mee omga, jullie een kaart geschreven met de hoop dat hij jullie goed in handen komt. Sinds 19 en 21 februari is hier niets meer gepasseerd, dus Moe, maak je daaromtrent geen zorgen. Wanneer U jezelf staande weet te houden, dan zien wij elkaar wel weer goed terug. Ik ben nog prima gezond, alleen zo af en toe last van zenuwen, wat wel eens op mijn maag nawerkt, maar voor de rest gevoel ik mij goed. Bedankt mevrouw Nijhuis heel hartelijk voor haar heerlijke honing. Ze is behouden hier aangekomen. Zulk een medeleven doet je goed en geeft iemand de kracht om door te zetten, omdat je bemerkt dat er toch nog mensen zijn die met je medeleven.
Dat Papa een kennis heeft in Oschatz is wel heel toevallig! Ik hoop spoedig iets naders hiervan te kunnen horen. Nog iets Moe, wanneer je de kaarten aan mijn vriend V. adresseert, dan moet je niet meer op het adres schrijven als dat het door mij aan de achterzijde van die kaart aangegeven wordt. Dit is het enige juiste, Wil je dit doen?
Ach, ik denk toch zoveel aan jullie beiden, Moe! Het is bijna niet te dragen, maar het moet nu eenmaal. Dus beloof mij flink te zijn, Moe! Geloof mij we hebben de langste tijd gehad. We hebben allen weer wat geleerd en bij mijn terugkeer kunnen we weer een nieuw leven beginnen.
Ik moet nu weer gaan eindigen, Moe, jammer hé? Dus je stuurt nu werkelijk gauw de foto?
…….. ik hoop spoedig in de gelegenheid te zijn
…… ……brief…… schrijven.
Doe verder allen van mij weer de groeten, ook de familie Polderman en Riet, wanneer je hen ziet. Moe, lieve Moe, ik kan niet anders dan je alleen maar schrijven en smeken om uit te houden tot het einde! Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
In de kantlijn: Wanneer deze brief bij jullie goed aankomt, schrijf mij dan dat je de brief van 12 mei ontvangen hebt. Dan weet ik het ook. Dag!!
Afzender: H. v.d. Valk-Beumer
2e Wormenscheweg 23
Apeldoorn
NB de afzender is de vrouw of moeder van mede gevangene soldaat Theodorus van der Valk kgf 98508, die waarschijnlijk in andere brieven van Kobus is aangeduid met "mijn vriend V." Hieruit kan worden geconcludeerd dat Theodorus van der Valk eveneens bij HASAG tewerkgesteld was.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-93B]

Zondag 14 mei 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid

W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 22-5-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met potlood Post nr. **615**
Leipzig, 14 mei 1944, zondagmiddag 16.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, gisteren van jullie een pakket van 27 april ontvangen.
De laatste weken komen jullie pakketten vrij regelmatig. Ook ben ik nog goed gezond, wat al reeds een belangrijk iets is. (gecensureerd, maar nog leesbaar) Met Gretel ook nog alles goed?
Volgende week (21 mei) is mijn verjaardag. Hopelijk kunnen wij het volgende jaar bij elkaar zijn.
Papa, van U een fijne brief ontvangen. Doe dit eens meer, wanneer je wilt.
Moe, lieve Jaantje, hou je flink hoor! Ik reken erop! Ik heb gelezen dat je hoed afgewaaid is!
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-49]

Postkarte
Met Poststempel Leipzig O 29 Reichsmessestadt, 22-5-1944
Met Prüfungstempel 52
Aan den Heer en Mevrouw Van den Berg
W. Varkenoordscheweg 361
Rotterdam (Zuid)
Holland (Z-H)
Leipzig 14 mei 1944
Geachte Heer en Mevrouw van den Berg, schrikt U niet als het niet dezelfde hand is van Uw zoon Co, maar ik ben zijn vriend. Wij werken al samen vanaf dat wij hier gekomen zijn.
Co en ik kunnen het best vinden met elkaar. Ik ben ook enigste zoon, dus wij hebben zo'n beetje dezelfde gevoelens. Co praat altijd over zijn Moeder, ik kan me dat indenken, want je Moeder is je leven. Wij sporten samen, een heel toeval is, dat Co in het tweede van Feyenoord speelt en ik in het tweede van ADO. Wij moeten al eens tegen elkaar gespeeld hebben.
Gisterenavond hebben wij samen gezongen, dat was erg leuk, een klein cabaretje was er.
Co weet veel van muziek, ik op het accordeon. Zij hebben hier al eens gevraag op wij broers zijn,waar Co is, ben ik en omgekeerd, al hetzelfde. Bij luchtalarm troosten wij elkaar. Co is erg bang daarvoor, ik ook wel, want je weet nooit wat er gebeurt. Mevrouw van den Berg maakt U zich geen zorgen, want hij is kern gezond. Samen werken wij nu buiten, dus worden wij lekker bruin. Ik eindig met de hartelijkste groeten voor U de nog de onbekende Gerard (soldaat Gerard Meevers Scholte, kgf 105701). Ik hoop dat ik spoedig kennis met U beide kan maken, [14)]
(de onderste regel is onleesbaar gescanned)
Afzender: Veld
Lager Amstel Leipzig O 29
Hugo Schneiderstrasse
Postleit(zahl) 10

[14] Gerard Meevers Scholte kwam op 6 april 1945 in Leipzig om het leven bij een bombardement.

Postkarte
Absender: Veld.
Lagerpostamt Leipzig 029.
Hugo Schneidemaas. Deutschland
Postkarte 10.
Houd moed en vertrouwen hopend spoedig weer in Holland te zijn.
Hartelijke Groeten.
14-5-1944
Van Gerard M. S.
+ April 1945 gesneuveld bij een bombardement op Leipzig.
Nederlandsche Zaal
Aan den Heer en Mevrouw H.C. Berg
W. Varkenoordscheweg 361.
Rotterdam / Zuid.
Holland (2-4).
8764/96.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-96]

Donderdag 18 mei 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 22-5-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Met Post nr. **615**
18 mei 1944, donderdag,
Mijn lieve Vader en Moeder, ik ben nog steeds goed gezond en heb maandagavond dus 15 mei het spoorpakket ontvangen, fijn hé?
(onleesbaar gemaakt door censuur) hier gearriveerd.
Hoe is het bij jullie? Wil je papa en Gerard al reeds van mij feliciteren? Jammer dat ik er niet bij kan zijn, hé? Hopelijk volgend jaar beter! Morgen krijgen wij 6 (zes!) Amerikaanse pakketten! Stel je eens even voor Moe! Dat wil zeggen, ongeveer 6 pond goed boter, 6 pakjes thee, 6 plakken chocolade, 6 busjes koffie, 6 pakjes suiker. Enfin, teveel om op te noemen. Het is gewoon feest hier! Dus om mij geen zorgen! Oh ja, 6 bussen corned beaf en 6 bussen vlees (gekookte worst) en 6 busjes zalm zou ik bijna vergeten, want die zitten daar ook in. Reuze alles hé? Denken jullie nog veel aan mij? Op je verjaardag zal ik veel aan je denken papa! Misschien loopt dit jaar alles nog af. Ik las vorige keer dat je hoed een paar keer afgewaaid was, Moe. Kon ik hem nog maar eens voor je achterna lopen, hé? Komt je foto gauw? Ik verlang er erg naar. Doe Phil Oom Beer en Tante Jans, Piet, Diny, Ans, Gerard en familie Polderman, Riet en familie Nijhuis eens de groeten van mij. Veel dank aan mevrouw Nijhuis voor haar fijne honing.
(onleesbaar, de laatste regel is afgescheurd of onvolledig gescanned).
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-50]

Zondag 21 mei 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg

Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 1-6 (?)-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 21 mei 1944, zondagavond 21.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, daar ik vandaag jarig ben en de voorraad levensmiddelen goed is, heb ik vandaag eens een extra menu samengesteld. We hebben 6 Amerikaanse pakketten gehad, die reiken moeten tot eind juni. Dus dat is per week 1 pakket. Fijn hé? Gaat alles nog goed bij jullie. Is er nog iemand bij jullie vanavond? Ik verlang heel erg naar jullie. (onleesbaar gemaakt door censuur). Ik heb vandaag van vanmorgen 06.00 tot vanmiddag 17.00 uur moeten werken; loopgraven graven. Dag lieve, lieve Moeder! Houd je goed hoor!
Veel liefs van jullie liefhebbende Ko(bus) Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-51]

Maandag 29 mei 1944 (Tweede Pinksterdag)
Tweede Pinksterdag. Ook vandaag weer een prachtige dag wat het weer betreft. We zijn naar de bioscoop geweest en er draaide een mooi Franse film. Om ongeveer 11.00 uur was er alarm en moesten we de kelder in. Ik was erg stil en het leek wel of ik iets voelde. Zeer langzaam liep ik er heen. Na enige tijd in de kelder te hebben gezeten kwam het. Een enorme slag gevolgd door schuddende muren en kraken van de zolder. Veel stoven weg, maar wij kropen tegen de muren en bleven daar rustig zitten. De schrik die we hadden was zeer groot en ons hart stond nagenoeg stil. Na korte tijd weer een slag en gedreun. Al spoedig hoorden we dat er een flinke brand was. Om 13.30 uur klonk het signaal "veilig" en konden we naar buiten. De dingen die we daar zagen waren verschrikkelijk. Een zware bom was vlak naast onze kelder terecht gekomen en we waren door het oog van de naald gekropen. Op het nippertje ontsnapt aan een groot gevaar. We hoorden dat er veel slachtoffers waren gevallen. We gingen eerst naar ons lager terug en daar werden vrijwilligers gevraagd voor hulp aan de civiele Hollanders, waarvan er nog in een kelder zaten die door puin was afgesloten. Direct ging ik mee. Op de fabriek was het een ontzettende ravage. Het hoofdgedeelte met de elektracentrale, die beide het onmisbare gedeelte van de fabriek zijn, was totaal vernield.
Ook het Haus der Gefolgschaft voor toneel en muziek was een totale puinhoop. Daaronder lag het Franse lager en daar waren veel slachtoffers gevallen onder hen die buiten stonden op de trap of stoep. Degene die wel binnen waren zijn korte tijd ingesloten geweest, maar konden toch ongedeerd worden bevrijd. Al gauw zag ik vreselijke dingen. Voor het genoemde gebouw zag ik drie zwaar verminkten liggen. Een ervan, een jonge man schijnbaar, zonder hoofd, een tweede zonder ledematen en ingedeukt en een derde lijk alleen hoofd en halve romp, waarop de borsten uitwezen dat het een vrouw moest zijn geweest. Iets verder trapte ik op iets zachts en zag een hoofd met een bloederig iets er onder aan. Ook dit was een mens geweest. Spoedig spraken we nog enkele Hollanders maar onder hen waren ogenschijnlijk niet veel slachtoffers. Het opruimingswerk was in de eerste uren nog niet goed geregeld, zodat we maar weinig konden doen. Ik zag nog twee vrouwen die krankzinnig geworden waren. Plotseling moest het bergingswerk gestaakt worden, er waren namelijk nog verschillende bommen niet ontploft.

Resultaat van een bombardement op HASAG (foto gedenkcentrum Leipzig)

De indrukken die je dan krijgt zijn vreselijk. Een oorlog is iets onmenselijks. Door dit alles staat onze civiele verbinding met thuis opeens stil en zijn we aangewezen op de K.G.F.-post.
's Avonds heb ik gauw naar huis geschreven om hen gerust te stellen.

Dinsdag 30 mei 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 1-6 (?)-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 30 mei 1944, maandag
Mijn lieve Vader en Moeder, ik kan jullie tot mijn grote vreugde schrijven, dat ik nog goed gezond en zonder enig letsel ongedeerd ben, want gisterenmiddag 2e Pinksterdag is de fabriek gebombardeerd. Alle Hollandse krijgsgevangenen zijn ongedeerd. Dus heb om mij geen angst mijn lieve, lieve Moeder. Waarschijnlijk gaan we hier vandaan, doch dat is nog niet zeker.
Ik hoop dat spoedig de oorlog voorbij is en wij weer bij elkaar kunnen zijn. Hou nog even het hoofd omhoog en probeer het uit te houden.
Papa, ik vergeet je niet hoor! Hartelijk gefelicieerd!!

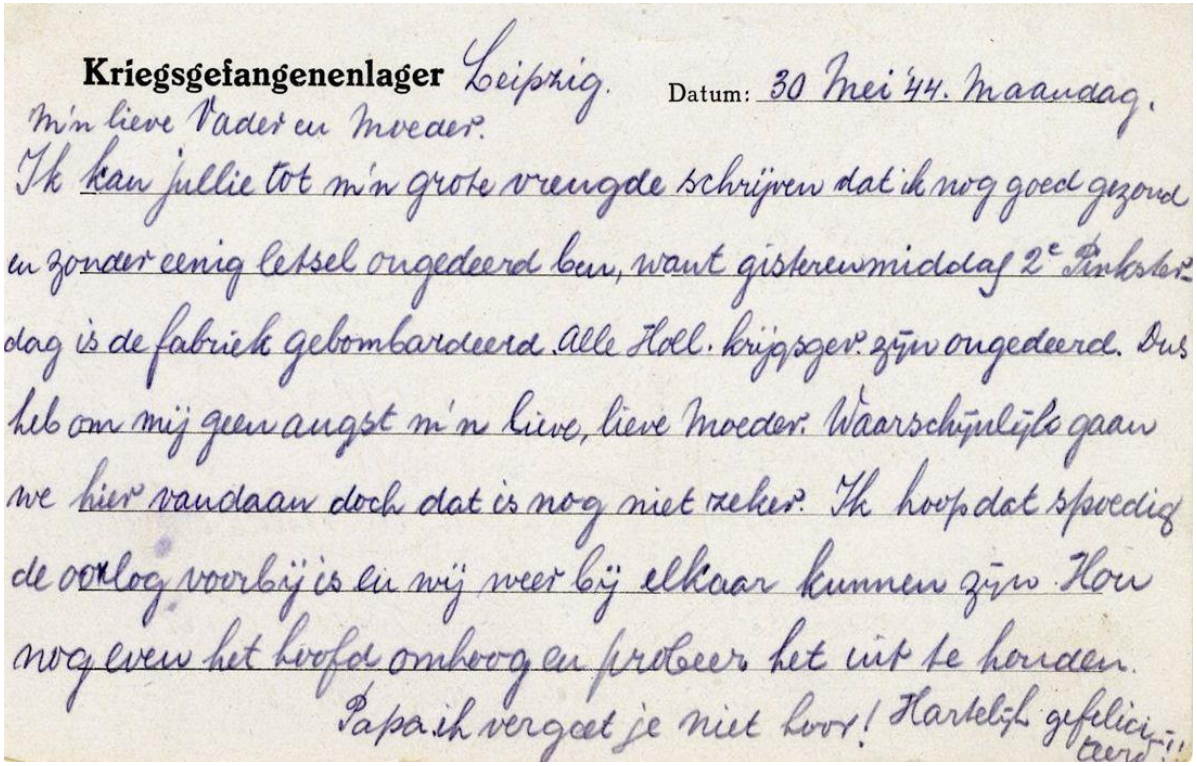

Kriegsgefangenenlager Leipzig. Datum: 30 Mei 44. Maandag.

M'n lieve Vader en Moeder.

Ik kan jullie tot m'n grote vreugde schrijven dat ik nog goed gezond en zonder eenig letsel ongedeerd ben, want gisterenmiddag 2e Pinksterdag is de fabriek gebombardeerd. Alle Holl. krijgsgev. zijn ongedeerd. Dus heb om mij geen angst m'n lieve, lieve Moeder. Waarschijnlijk gaan we hier vandaan doch dat is nog niet zeker. Ik hoop dat spoedig de oorlog voorbij is en wij weer bij elkaar kunnen zijn. Hou nog even het hoofd omhoog en probeer het uit te houden.

Papa ik vergeet je niet hoor! Hartelijk gefeliciteerd!!

[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-52]

Zaterdag 3 juni 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Zondag 4 juni 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 10-6-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
4 juni 1944, zondagmiddag 17.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, Papa, als eerste heel hartelijk gefeliciteerd met uw verjaardag. Ik denk veel aan je, maar wat helpt dit alles. Bij elkaar zijn we niet. Het is nu 17.00 uur nu komt zo'n beetje de visite bij jullie. Gisteren heb ik jullie pakket ontvangen van 29 mei, waarin alles compleet was. De laatste tijd krijg ik vrij geregeld post van jullie. Ook mijn vriend V. krijgt regelmatig post van jullie, wat natuurlijk heel fijn is. Zal je Ans en Gerard nog eens er om bedanken voor hun fijne vulpen? Tot op heden heb ik nog geen post van hen ontvangen.
Vandaag hebben wij weer gewerkt tot 12.00 uur vanmiddag, van vanmorgen 06.00 uur af.
Zul je nog wat doorzetten, Moe? Wanneer ik zeg voor een paar maanden zijn wij bij elkaar, dat zou bedrog zijn, maar in ieder geval is het geen bedrog wanneer ik zeg dat het einde in zicht is! Daarom, voortuit! Nog even de tanden op elkaar en doorgaan tot het bittere einde. Stil gaan zitten moet je niet doen. Zoek maar afleiding, dat is het beste. Ik moet afwisseling zoeken in mijn gedachten. De ene dag denk ik daar optimistisch aan en de andere dag weer daar aan.

Jullie kunnen zelf nog iets doen en dat is reeds een groot, groot voorrecht. Daarom Moe, niet versagen en steeds maar denken: het gaat wel weer voorbij! Fier er tegenin en kiezen op elkaar. Toe Moe, het moet! Moet! Moet! Toe, je kunt alles, wanneer je wilt. Breng ook dat tot een goed einde voor ons, want we kunnen niet buiten je.
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus) Dag!
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-53]

Zaterdag 10 juni 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Maandag 12 juni 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 20-6-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
12 juni 1944, maandag,
Mijn lieve Vader en Moeder, Papa, heel blij ben ik steeds met jullie brieven. Ook ontving ik Vandaag 2 brieven, 1 van Ans en 1 van Gerard, waar ik heel blij mee was. Te zijner tijd zal ik trachten ook hun een brief te schrijven. Doe hun allen de groeten en ook aan de familie op de Zoom en Elly. Vorige week zaterdag, dus 2 dagen geleden, hen ik weer een fijn pakket van jullie ontvangen, waarin alles compleet was, ook kampbroekje, waar ik heel blij mee ben.
Vraag ook eens of Piet Smits mij eens schrijven wil. Ook tante Jans en Oom beide groeten.
Ik ben op het ogenblik weer 140 Engelse sigaretten rijk en pakje sigaretten. Ik ben nog steeds goed gezond moe en gevoel me best. Heel tragisch en erg vond ik het bericht over Corry Wijs. Fijn dat jullie zoveel belangstelling gehad hebben met Papa's jubileum. Jammer dat ik er niet bij kon zijn, want een tweede maal zal dit wel niet voorkomen. Gelukkig steunde het mij om te lezen dat jullie mijn brieven uit Apeldoorn ontvangen hebt. Ondanks dat er optimistische handelingen plaats hebben, geloof ik nog niet in een spoedig einde. (2 regels onleesbaar gemaakt door censuur) ……dit heeft een reis gemaakt, leuk hé?
Papa, schrijf je ook weer eens gauw? Moe, ben je nog veel op mijn kamer? Zit mijn Oleander al weer in knop? Je kunt hem nu wel weer buiten zetten hoor. Wat zal het fijn zijn wanneer we weer bij elkaar zijn, hé? Houdt de piano zich nog goed?
De vorige brieven van Ans en Gerard jammer genoeg niet ontvangen.
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus). Dag!!
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-54]

Zaterdag 17 juni 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Zondag 18 juni 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361

Holland
Zuid-Holland
Met Poststempel 30-6-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 18 juni 1944, zondagavond 22.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, ik ben nog steeds goed gezond en ben heel blij weer met jullie pakket van 1 juni, dat ik gisteren mocht ontvangen. Alles was compleet.
Moe, lieve Moe van hieruit feliciteer ik je reeds met vele zoenen voor je verjaardag.
Zul je veel aan mij denken? Geen minuut zal je uit mijn gedachten zijn. Wanneer ik je toch een bosje bloemen, al was het nog zo klein, geven kon. Papa, alles nog goed? Schrijf je eens gauw Papa? (censuur). Jullie zeer verlangende zoon Ko(bus) Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-55]

Maandag 26 juni 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 30-6-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 26 juni 1944, maandagmorgen 06.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, als allereerste Moe, van ganser harte gefeliciteerd met je verjaardag. Het is alleen zo jammer dat ik er niet bij kan zijn. De laatste weken geen post meer ontvangen van jullie. Ik ben nog steeds goed gezond en gevoel me best. De afgelopen week was er geen pakket van jullie. Het is hier op het ogenblik ideaal weer.
Papa, hoe lang denk je nog? Einde van dit jaar?
(onleesbaar gemaakt door censuur) Moe, zul je denken dat ik in gedachten altijd bij jullie ben?
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-56]

Donderdag 29 juni 1944
Paunzdorf en Leipzig zijn gebombardeerd.

Zaterdag 1 juli 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen van 17 juni.

Zondag 2 juli 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 15-7-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.

Leipzig, 2 juli 1944, zondagmiddag 14.00 uur
Mijn lieve Vader en Moeder, vanmorgen jullie brief uit Apeldoorn van 16 juni ontvangen, waar ik heel blij mee ben. Ook gisteren jullie pakket van 17 juni ontvangen, waarin alles compleet was. Zul je heel veel aan mij denken op je verjaardag, Moe? Zou ik het volgende jaar erbij kunnen zijn? Wat zonde Papa, dat al je tanden eruit moeten! Heb je er veel pijn aan?
Ik wilde dat ik je weer eens zien kon. Sigaretten worden ook slecht bij jullie hé? Ik rook nog steeds Engelse en Amerikaanse. Laten wij hopen dat ik gauw thuis ben.
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-57]

Vrijdag 7 juli 1944
De westkant van het centraal station in Leipzig is gebombardeerd.

Zaterdag 8 juli 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Zondag 9 juli 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 15-7-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
9 juli 1944, 's avonds 19.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, in de allereerste plaats van ganser harte gelukgewenst met je verjaardag, Moe. Je begrijpt wel, dat er nu het één en ander in mij omgaat. Ik zie alles nu gezellig bij elkaar, terwijl mijn bed hier hard is. Deze week hebben wij voor het eerst op onze kamer wandluizen geconstateerd. Hoe lang moeten wij nog zo gescheiden van elkaar leven? Ieder dag is een foltering, maar ja, de hoop op een andere tijd houdt hier ons in het leven.
Aan eten (pakketten) is hier op het ogenblik geen gebrek, maar ja, er zijn toch nog belangrijkere dingen in het leven, dan eten alleen. Ik vrees alleen de reactie, wanneer mijn lichaam thuis weer tot rust zal komen, hoewel ik mij momenteel goed gezond en fit gevoel. Mijn vriend V. kunnen jullie niet meer schrijven. Gisteren heb ik van jullie weer een pakket ontvangen van 26 juni waarin alles compleet was. Zul je vanavond veel aan mij denken?
(onleesbaar, waarschijnlijk een deel omgeklapt gescanned)
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-86]

Vrijdag 14 juli 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Zondag 16 juli 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361

Holland
Met Poststempel 21-7-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
16 juli 1944, zondagavond 21.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, zo is dan ook Uw verjaardag weer voorbij, Moe. Vertel je mij er gauw weer eens het een en ander over? Ik ben nog steeds goed gezond en heb geen gebrek. Gisteren heb ik jullie pakket mogen ontvangen van 29 juni, waarin alles compleet was en die ene schoen ook. Te denken om zo iets binnen korte tijd te kunnen vragen (wanneer de tweede er zal zijn) is werkelijk een traktatie. (onleesbaar gemaakt door censuur). De volgende week ontvangen wij hier wee reen Amerikaanse pakket en waarschijnlijk 300 sigaretten. Hoe is het met papa? Verzorg je nog iedere avond jullie konijnen? Ik heb een voorraadje Amerikaanse en Engelse sigaretten voor je, dus als ik thuis kom kunnen we roken. Voor Gretel en Moe heb ik chocolade, thee en koffie, dus die kunnen jullie dat eens proeven. In ieder geval moet je gauw weer eens over het een en ander schrijven papa, doe je het? Moe, wil je Ans en Gerard vriendelijk bedanken voor het programma van Thelma van Breemen? Zulk soort dingen te lezen is altijd een aardige afleiding hier. Het leven is hier nog steeds als een bange droom zonder einde. Ik reken op jullie, Moe, dat je vol zult houden tot het bittere einde. Het is nu inderdaad in het zicht! Dit jaar kan veel gebeuren, volgens mij. Komt het dit jaar niet, dan waag ik weer een poging maar ik geloof niet dat het nodig is.
Een Rus heeft een verchroomd hartje gemaakt. Aan de ene zijde is Moe en aan de andere zijde (onleesbaar gemaakt door censuur). Het kettinkje is van een Italiaan, dus draag ik het nu.
Mijn vriend Veld van hier is goed in Holland aangekomen, dus kunnen jullie niet meer schrijven. Hij woonde aan de grens.
(onleesbaar gemaakt door censuur) Vorige week 1 kaartje aan je gezonden + met (?)
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-88]

Donderdag 20 juli 1944 (aanslag Hitler)
Buiten de stad zijn bommen gevallen.

Vrijdag 21 juli 1944
Opnieuw zijn buiten de stad bommen gevallen.

Zondag 23 juli 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 4-8-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
23 juli 1944, zondagmiddag 13.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, en weer is het (onleesbaar door een opliggend stukje papier) en weer ligt een week van alleen zijn achter mij. Op onze kamer hier is de geest goed en ben tot de conclusie gekomen, dat mannen onder elkaar veel gemoedelijker met elkaar om kunnen

gaan dan vrouwen onder elkaar. Wanneer ik tenminste zo eens terugdenk en ik kijk hier in de kampen waar vrouwen onder elkaar zijn, dan eerst daar veel meer haat en nijd.
Zo, dat was even een eigenaardig begin, maar toch vind ik dit zo.
Verder, lieve Jaantje ben ik nog goed gezond en ben van kop tot teen roodbruin.
Mijn verlangen is weer groot naar jullie en daarom heb ik al mij goed maar uitgewassen.
We zitten hier onder de wandluizen, wat nu niet bepaald animerend is. Maar de tijd zal alles in de naaste toekomst wel weer goed maken! Een 5 kilo pakket heb ik nog niet ontvangen, ook geen ander pakket van jullie deze week. Wel heb ik twee kaartjes van jullie gehad, waar ik heel blij mee ben. Hoe is het met U, papa? Kun je je nogal beheersen bij het zien van alle werkelijkheid buiten? (onleesbaar gemaakt door censuur) om overtuigen? Maar ook dat zal wel weer eens gestild worden. Alles moet zijn tijd hebben, zo ook met deze oorlog. Laten we hopen dat het niet al te lang meer is.
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
Moe, kun je niet een goede foto aan mij opsturen?
Die eene pasfoto bijvoorbeeld?
Probeer me ook een goede broek en overhemd nog te sturen.
Ik gevoel me op het laatst zo'n bedelaar. Dag!
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-87]

Dinsdag 25 juli 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 4-8-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 25 juli 1944, dinsdagavond
Mijn lieve Vader en Moeder, wees zo goed en probeer ergens een goede broek op de kop te tikken. Ik gevoel me zo vies hier op het laatst en vooral zondags. Ook een behoorlijk overhemd nog, kan dat? Een wasvrouw heb ik reeds gevonden, dus daar ben ik vanaf! Een Poolse.
De tweede schoen heb ik nog niet. Misschien is er bij iemand nog een zomerbroek te krijgen of in een zaak wanneer je zegt dat het voor mij is.
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-89]

Dinsdag 1 augustus 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 8-8-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Post nr. 615, Arb.comm. 10

1 augustus 1944, dinsdag avond 21.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, jullie pakket van 13 juli in goede staat ontvangen. Alleen was er een briefje van het Rode Kruis bij, dat het te zwaar was en hebben zij er een zak geroosterd brood uitgehaald. Verder was alles compleet. De tweede schoen was er nog niet bij, klopt dit? Voor de rest zijn wij zeer tevreden wat de stand over het geheel betreft. Ik blijf hoop houden het aanstaande voorjaar thuis te zijn. Zal dit een feest zijn, Jaantje? Andere post kunnen jullie mij niet meer sturen. Vorige week hebben wij weer een Amerikaans pakket ontvangen met 100 Amerikaanse sigaretten. Deze week krijgen we nog 150 Engelse sigaretten extra. Bedank ook Oom Kees heel hartelijk voor de honing. Hoer gaat het met hem? Deze week een aardige kaart ontvangen van Mevrouw van Leerdam. Wil U hen eens extra bedanken en de groeten doen?
Ik denk nog dikwijls aan die schone avonden die ik daar mocht doorbrengen.
Naar een klein teken van Papa ben ik heel benieuwd. Zijn de tanden er al? Ik wilde dat ik je ook eens op kon laten steken, Papa! Maar ik zal in ieder geval trachten wat mee naar huis te brengen. Het regent en onweert hier geweldig op het ogenblik. Onze schuilloopgraaf staat een halve meter onder water, dus kun je wel begrijpen wat voor een bende dat is.
Wil je ook weer eens Phil speciaal de groeten van mij doen? Ik heb sinds lange tijd niets meer van hem gehoord. Wanneer ik dus weer thuis zal zijn, ben ik van plan een hele week aan de boemel te gaan of…. een week lang achter elkaar te slapen! Dus posteren jullie je maar vast!
Zal je nog wat standhouden, Jaantje? Het duurt nog maar een “poepie” dagen en dan….
zal ik je hoed weer achterna kunnen rennen bij regenachtig weer.
Nog een paar mooie dagen en dan is de zomer weer voorbij.
(onleesbaar gemaakt door censuur)
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-58]

Zondag 6 augustus 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 17-8-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
6 augustus 1944,
Mijn lieve Vader en Moeder, weer is een zondag voorbij. De tijd gaat hier soms snel, maar ook soms ellendig langzaam. Mijn verlangen is zo hopeloos naar jullie, Moe, dat weet ik niet te beschrijven. Iedere dag opnieuw is een kwelling en steeds troost je je maar daarmee, dat je denkt: “Eens moet het toch afgelopen zijn”. Wat liefde en vrouwen betreft, dat is een klank uit de verleden tijd. Soms denk ik wel eens… nee, denk soms niets. Ik ben alleen wat moedeloos vandaag. De ene dag lukt het nu eenmaal beter dan de andere.
En hoe is het bij jullie? Ik kan mij er hemelmaal geen voorstelling meer van vormen hoe het bij jullie is. Zul je nog wat je best doen Moe en wat doorzetten? Wie weet hoe nabij het einde is.
(onleesbaar gemaakt door censuur)…. mede mij al zo lang van Papa. En dan de piano, hope kan ik die vergeten? Ik zou er alles voor over hebben om een van mijn platen te horen.
Steeds maar draad, draad en nog eens draad. Is de piano nog goed, Moe? Wat was het altijd gezellig hé? Ga je nog wel eens naar een concert toe? Heb je nog zin in een vleugel, wanneer ik goed en wel terug ben? Doe vooral Phil van mij de groeten. Van hem heb ik, vooral door zijn

eenvoud, veel geleerd. Ik sta steeds vol bewondering, hoe jullie die pakketten nog bij elkaar kunnen krijgen. (onleesbaar gemaakt door censuur)….
vergeten jullie mij niet onleesbaar gemaakt door censuur)….
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-59]

Maandag 21 augustus 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 1-9-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 21 augustus, maandagmorgen 11.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, tot op heden het tweede pakket van jullie nog niet ontvangen. Ik ben nog steeds goed gezond en verlang naar huis. Het is ondraaglijk warm en vliegen en muggen. Ik vraag maar steeds hoe het met jullie is, maar ik kan mij jullie leven thuis helemaal niet meer voorstellen. Bijna 14 maanden op banken en kribben met houtwol, vervaagt elke huiselijke sfeer. Aat (soldaat Aart Jan Hendrik Advokaat, kgf 106320), is een zeikerd. Werkelijk een oud wijf. Ik werk nog steeds buiten en ben gewoon zwart gebrand. Zullen jullie nog wat de moed erin houden, Moe, Jaantje, je staat nu zeker net bij de melkboer, hé? Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-61]

Zondag 3 september 1944
Vandaag een pakket van thuis ontvangen.

Maandag 4 september 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 14-9-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 21
Geen Post nr.
4 september 1944, maandagavond 22.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, tot op heden jullie tweede pakket nog niet ontvangen.
Jullie foto is heelhuids in mijn bezit geweest, doch is weer weg. Ik heb namelijk mijn portefeuille met alle foto's erin verloren. Dit is een harde noot voor mij om te kraken, want ik keek nogal eens op die foto's. Dus zwaar pech. Verder ben ik verliefd op een beeldschoon Pools meisje van 19 jaar uit Lemberg. Het was enig kind thuis, haar vader is als soldaat voor Rusland gevallen en haar moeder is gedood bij een bombardement in Polen. Ik had graag dat zij….
(onleesbaar gemaakt door censuur), want misschien gaat het wel weer voorbij.
(onleesbaar gemaakt door censuur). Schrijf mij eens je mening hierover, Moe ja?

Ze is beeldschoon, een rank figuurtje, gitzwart van haar, koolzwarte ogen, waarvan je de pupil niet ziet, zo zwart zijn ze. En…ze houdt veel van mij.
Maar dat was even tussen haakjes. Want het zal wel bij een kleine episode blijven.
In ieder geval ben ik van alle wasserij en stopperij af, want dat doet zij. Ze was met 16 jaar reeds op deze fabriek. Ik ken ze nu ongeveer drie maanden.
Verder nog gezond. Schoen nog niet ontvangen. Ge….van het portierschap van Papa
En wacht op het komende einde.
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-62]

Donderdag 5 oktober 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 12-10-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Geen Post nr.
Leipzig, 5 oktober 1944, donderdagavond 21.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder (gecensureerd omdat het buiten de regels is geschreven),
Sedert lang hebben jullie niets meer gehoord, daar ik vrees dat het jullie niet meer bereikt. Laten we hopen dat alles goed zal gaan met jullie en mij. Ik ben nog goed gezond en heb geen gebrek aan eten. Wanneer men nu eindelijk eens wat ernstige activiteit verwachten kon, dan zou het einde in zicht zijn. In ieder geval zal na het einde, de wereld nog niet veel wijzer geworden zijn. We leven hier van de ene dag in de andere en naar omstandigheden,…. Nogal rustig. Mijn gedachten zijn steeds bij jullie.
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus).
Absender Oschatz M.-Stammlager IV-~~F~~ doorgehaald en verbeterd in G
Arbeitskommando-Nr. 10
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-63]

Zondag 22 oktober 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 27-10-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 21
Geen Post nr.
22 oktober 1944, zondagmorgen 12.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, of dit jullie nog bereiken zal is voor mij een grote vraag.
In ieder geval zou ik het niet over mijn hart kunnen krijgen om jullie niet te schrijven.
Bereikt het jullie niet meer, dan is dit buiten mijn macht. Het gaat mij nog goed en gezond en gevoel me goed. Met het eten gaat het ook nog goed, dit komt door de Amerikaanse pakketten. Het grootste verdriet voor mij, is dat ik alle foto's verloren ben, voor de rest sla ik mij overal wel doorheen. Alleen de angst om julliem houdt mij voortdurend bezig. Echter ondanks

alles geloof ik nog niet, dat deze winter het einde brengt. Wat mij betreft houd ik het op het voorjaar. Ik ben weer in de fabriek verzeild geraakt en werk sinds lang al weer van 06.00 tot 18.00 uur, ook vannacht. Maar ja, nu de kou weer aankomt is het buiten ook zo plezierig niet meer. Zul je nog even doorbijten, Jaantje? Ik doe het ook en waarschijnlijk nog wel onder veel zwaardere omstandigheden. Het is nu eenmaal niet anders. Het einde komt toch wel Moe, heus! En Papa, ben je al portier? Staat zo'n pet je? Ik zou niet meer weten hoe ik een stopdas moest knopen voor je. Wil je zo af en toe nog eens naar mijn grammofoon kijken?
Voor mij is weinig nieuws te schrijven en zeker niet hier op. Voor mij, ik hou vol en zet door het zal best niet tevergeefs zijn, denk je ook niet? Moe, doe je uiterste best, span je tot het uiterste in, want eens zal alles beloond worden. (onleesbaar gemaakt door censuur).
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus) Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-64]

Woensdag 25 oktober 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 27-10-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 21
Geen Post nr.
Leipzig, 25 oktober 1944, woensdagavond 19.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, wanneer ik nu maar wist, dat jullie deze kaart bereikte, want anders is het schrijven zo'n hopeloze zaak. Met mij is alles nog goed. Wanneer nu ook met jullie alles maar goed is, dat zou een pak van mijn hart zijn. Maar het zal nu ook zo heel lang niet meer duren, voordat we weer bij elkaar zijn. Zou dat een feest zijn, Moe?
Papa alles goed? Heel (onleesbaar gemaakt door censuur).
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus) Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-65]

Woensdag 15 november 1944
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 17-11-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22 (?)
Post nr. 615
Leipzig, 15 november 1944, woensdagavond 21.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, was eerst de scheiding groot, toch was er nog verbinding.
Maar dit is nu ook weg, echter heb ik goede moed dat het jullie op de een of andere manier bereikt. Met mij is alles nog goed. Ook lichamelijk ben ik goed gezond. Omtrent Holland gaan hier veel geruchten, doch het juiste weten wij er niet van. Probeer ondanks alles stand te houden, voor jullie nog slechts een paar maanden en van veel leed zullen jullie verlost zijn. Voor ons duurt het nog wat langer, maar ook daar is het einde van in zicht.
Jaantje, doe je best (onleesbaar gemaakt door censuur).

Jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
Afzender Postnr: 615, Arb.comm: 10
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-67]

Maandag 11 december 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland
Met Poststempel 18-12-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 21
Post nr. 615
11 december 1944, maandagmorgen,
Mijn lieve Vader en Moeder, ik schrijf maar steeds. Of het jullie bereikt weet ik niet.
Het gaat mij persoonlijk nog steeds goed en ook mijn gezondheid laat niets te wensen over.
Mijn grootste zorg is om U, Moeder. Wanneer je je er nu maar flink doorheen slaat en ook overtuigd bent dat het einde in zicht is, dan komt alles wel in orde.
Om Papa ben ik niet zo ongerust, die slaat zich er waarschijnlijk wel doorheen.
Is er eigenlijk nu nog wel werk voor je papa? Jaantje, ik geloof dat ik nogal dezelfde gebleven ben. Ik stuur je aan deze brief gehecht een foto van mij en die jongen waar ik nogal mee op kan schieten. Het zou mij heel veel waard zijn wanneer ik wist dat deze foto je bereikte.
Hij is pas hier in dit Lager gemaakt. Ook zit ik behoorlijk in mijn ondergoed, alleen aan behoorlijke kousen ontbreekt het mij. Voor de rest kan ik de winter zo wel doorkomen. Het is voor mij zo eeuwig zonde dat ik mijn portefeuille met alle foto's van jullie en Gretel kwijt ben, maar daar is niets aan te doen. Ook haar schrijf ik gelijk met deze brief een brief.
Wanneer je terugschrijft, schrijf dan precies op de regels, niet er buiten en of er tussen. Ik vergeet jullie niet en houd mijn kop op.
Jullie liefhebbende zoon Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-68]

Maandag 18 december 1944
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland
Holland
Met Poststempel 20-12-1944
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Post nr. 615
18 december 1944, maandagmorgen 11.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, ik heb op het ogenblik nachtdienst, dus kan ik jullie op mijn gemak schrijven. Ik ben nog steeds goed gezond en gevoel me ook goed, ondanks het zware werk.
Omtrent jullie tast ik in het duister, doch vertrouw op jullie uithoudingsvermogen dat jullie door zullen zetten tot het verlossende einde. Aanstaande zaterdag krijgen wij weer een Amerikaans pakket, dus dat valt ook weer mee met Kerstmis. Laten we hopen, Jaantje, dat we volgend jaar om deze tijd bij elkaar kunnen zijn. Volgens mij maken we daar een goede kans op. Het is hier

op het ogenblik heerlijk winterweer, zon, blauwe lucht en vorst. Juist weer om te schaatsen. Wanneer kunnen we elkaar toch allemaal weer eens terugzien, Moe! Ook naar U, Papa, ben ik zo benieuwd. Zijn de konijnen al geslacht? Deze week kwam ik een brief van jullie tegen, waarin je hoopte dat we ze met zijn drieën om deze tijd op zouden kunnen eten.
Maar dat komt allemaal wel weer terecht, Moe. Het is alleen een kwestie van tijd en geduld. Hier moeten verschillende mannen uit Rotterdam rondlopen van de laatste maand. Ik kan ze vanzelf niet spreken, omdat we nog steeds geprikkeldraadt zijn en dat reeds 17 maanden.
Kun je je voorstellen wat dat betekent? Ja Papa en Moe, kiezen op elkaar en doorzetten, kan (onleesbaar gemaakt door censuur)
Jullie liefhebbende zoon Koos.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-69]

Dinsdag 23 januari 1945
Kriegsgefangenenpost
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Zuid-Holland
Holland
Met Poststempel 29-1-1945
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Post nr. 615
23 januari 1945, dinsdagmorgen 12.00 uur,
Mijn lieve Vader en Moeder, jullie brief van 6 november 1944 heden ontvangen, waar ik heel, heel blij mee ben. Ik heb op het ogenblik nachtdienst, dus ben ik overdag vrij. Ik vind het fijn, dat jullie tot nog toe rond hebben kunnen komen, want dit is nog steeds mijn grootste zorg. Met mij gaat alles nog steeds goed en gevoel me ook goed gezond. Van Trude heb ik vorige week bericht ontvangen en een dezer dagen kan ik een pakketje van haar verwachten, fijn hé? (onleesbaar gemaakt door censuur).
Wat Aat (soldaat Aart Jan Hendrik Advokaat, kgf 106320), betreft, Jaantje, die zie ik nooit meer. Wanneer het na de oorlog mogelijk zou zijn een vleugel te kopen en een betrekking hier of daar, dan stel ik geen verdere verlangens meer aan het leven. Mijn gedachten, Moe, zijn natuurlijk iedere minuut bij jullie, maar ik geloof toch stellig dat de langste scheidingstijd achter ons ligt. We gaan zo heel langzaam het voorjaar weer tegemoet en dat wij elkaar dit jaar weer zullen zien, daar heb ik momenteel goede hoop op. Vorige week hebben wij nog een Amerikaans pakket gehad met 200 sigaretten. Het is waarschijnlijk het laatste, want verkeer met Zwitserland is gestremd.
Zet nog even door! Het einde loont. Jullie liefhebbende zoon Kobus.
Hebben jullie dat fotootje nog ontvangen, opgeplakt op zulk een brief?
Jammer dat Gerard ook weg is.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-70]

Donderdag 15 februari 1945
Kriegsgefangenenpost Postkarte
Aan Familie H.C. van den Berg
Rotterdam Zuid
W. Varkenoordscheweg 361
Holland

Met Poststempel 26-2-1945
Met Prüfungstempel Stalag IV-g Prüfer 22
Post nr. 615
Leipzig, 15 februari 1945, donderdagavond,
Mijn lieve Vader en Moeder, nu de laatste zware slagen ons allen toegebracht worden, vertrouw ik, dat ook jullie taai de laatste eindspurt door zullen zetten.
Het gaat mij nog altijd goed (onleesbaar gemaakt door censuur).
Ik ben toch zo benieuwd naar jullie, Jaantje!
Maar we zullen elkaar nu wel gauw terugzien denk ik.
Vergeten jullie mij niet. In gedachten thuis.
Jullie liefhebbende zoon Ko(bus)
Afzender Postnr: 615
NB de Antwort-Postkarte is niet afgescheurd en beschreven, dus er is geen antwoord op deze kaart verstuurd.
[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-71]

Bovenstaande is de laatste brief die vanuit HASAG werd geschreven en die bewaard is gebleven.

Het is niet zeker of Jacbus op 6 april 1945 nog in Leipzig was. Op die dag overleed zijn vriend Gerard Meevers Scholte (kgf. 105701) aan de gevolgen van een bombardement. Om die reden is het onderstaande stukje met betrekking tot dit bombardement toegevoegd.

Vrijdag 6 april 1945
In de periode tussen 20 oktober 1944 en 6 april 1945 nemen de luchtalarmen toe en de eentonige dagen van lang werken bij HASAG volgen elkaar op. Omdat HASAG begin 1945 vrijwel stil lag als gevolg van de schade van bombardementen, werden de Nederlandse krijgsgevangenen van dit Arbeitskommando ingezet bij het ruimen van puin in de stad.
Een groep krijgsgevangenen van HASAG werkte daarom op 6 april 1945 in Leipzig nabij het Bayerischer Bahnhof. Toen er luchtalarm werd gegeven vluchtten ze in een schuilkelder op de hoek van Liebigstrasse 10 en de Nürnbergerstrasse 55-57. Een bom trof het blok van het "Pharmakologische Institut" waar de schuilkelder zich onder (of achter) bevond. Het pand en de schuilkelder stortten daarop grotendeels in en mensen in de kelder werden bedolven onder het puin. De meesten Nederlanders zijn er niet meer levend uitgekomen (na de oorlog meldde zich één Nederlandse getuige die uit de kelder had weten te ontkomen). De omgekomen Nederlanders:

1. Dik Bos (kgf. 106312),
2. Johannes George ten Bosch (kgf 271639),
3. Reindert van Dijk (kgf. 98512),
4. Johannes Petrus (Jo) Groen (kgf. 107790),
5. A.J. (Nol) Hagendoorn (kgf. 106084),
6. Klaas Ketting (kgf. 97281),
7. Haijo Kuilman (kgf. 98534),
8. Gerard Meevers Scholte (kgf. 105701),
9. H.A. Minnema (kgf. 271627),
10. Jan Platteel (kgf. 106260),
11. Leo Pleeging (kgf. 98462),
12. Nanno Pul (kgf. 98532).

13. v.d. Broek (onbekend als kgf. en onbekend bij Oorlogsgraven Stichting, dus mogelijk civiele arbeider),
14. v. Heusden (onbekend als kgf. en onbekend bij Oorlogsgraven Stichting, dus mogelijk civiele arbeider),
15. C.Th. de Leur (civiele arbeider en omgekomen aan de Kaiser Maximilianstrasse 29 te Leipzig).

Ten minste tien mensen van andere nationaliteiten kwamen hier eveneens om het leven (bron Gedenk- und Totenbuch Leipzig):
1. Eugene Anthimon (civiele arbeider, Fransman, geboren 24-2-1918 te Noe Blanche),
2. Pawel Charikow (dwangarbeider, Rus, geboren 1905),
3. Antoni Kozdrowski (dwangarbeider, Pool, geboren 24-2-1911 te Bargez),
4. Nikolaj Lopuszanski (dwangarbeider, Ukraïner, geboren 2-5-1912 te Browari),
5. Josef Rudzits (civiele arbeider, Rus, geboren 14-2-1902 Letland),
6. Julio Satori of Sartori (civiel arbeider, Italiaan, geboren 5-9-1901 te Roana / Vicenza),
7. Wladyslaw Siwinski (dwangarbeider, Pool, geboren 1901 te Lodz),
8. Marian Sobotkiewicz (dwangarbeidster, Poolse, geboren 15-12-1916 te Korschowa),
9. Onbekende man.
10. Onbekende man.

Veel ex-krijgsgevangenen beschrijven op hun repatriëringsformulier de overlijdensgevallen van 6 april 1945 in Leipzig. Het heeft op alle overlevenden een onuitwisbare indruk gemaakt. De gebeurtenis vindt daar echter op verschillende data plaats en het aantal gesneuvelden is niet overal hetzelfde, soms 11, soms 12. Niemand noemt de exacte plaats van het voorval. Slechts drie man geven daaromtrent een aanwijzing. Volgens het repatriëringsverslag van H. Cornelisse (kgf 107615) kwamen op 3-4-1945 (bedoeld is 6-4-1945) elf Hollanders om bij een bombardement, waarbij nabij het Bayerischer Bahnhof en in de buurt van de Liebigstrasse en de Nürnbergerstrasse (zie verklaring kgf 105670 en tevens het verhaal over Jo Groen op de website van de Oorlogsgravenstichting) te Leipzig, een schuilkelder werd getroffen en de daarin aanwezige Hollanders werden bedolven. De Bayerischer Bahnhof was inderdaad gelegen aan het eind van de Nürnbergerstrasse, zodat er van uitgegaan mag worden dat de plaats van het gebeurde daarmee globaal is vastgesteld. Uit informatie van de familie van Reinder van Dijk is gebleken dat het gaat op het pand op de hoek van de Liebigstrasse 10 en de Nürnbergerstrasse 55-57, waarin zich het Farmakologische Instituut bevond.

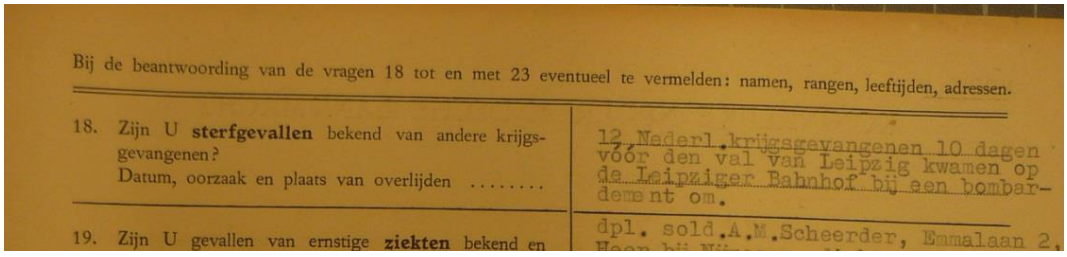
Bij de beantwoording van de vragen 18 tot en met 23 eventueel te vermelden: namen, rangen, leeftijden, adressen.

18. Zijn U **sterfgevallen** bekend van andere krijgsgevangenen?
Datum, oorzaak en plaats van overlijden .....

12 Nederl. krijgsgevangenen 10 dagen vóór den val van Leipzig kwamen op de Leipziger Bahnhof bij een bombardement om.

19. Zijn U gevallen van ernstige **ziekten** bekend en

dpl. sold. A.M. Scheerder, Emmalaan 2,

Verklaring Gerard van den Hoek (kgf 96822)

Bij de beantwoording van de vragen **18 t/m. 23** te vermelden : **namen, rangen, leeftijden, adressen.**

18. Zijn U **sterfgevallen** bekend van andere krijgsgevangenen ? : Ja, 12 krijgsgevangen gedood door bomaanval.

Datum, oorzaak en plaats van overlijden : 6.4."45 bomaanval Nurnbergstrasze Leipzig.

Verklaring Hendrik Zwarts (kgf 105670)

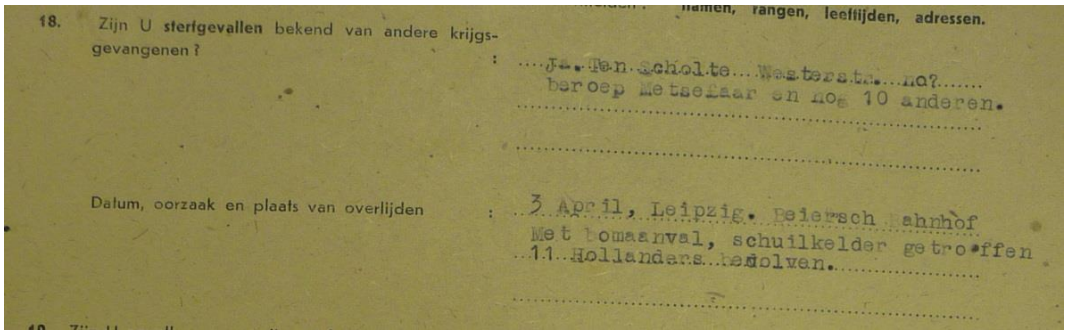

18. Zijn U **sterfgevallen** bekend van andere krijgsgevangenen ? : J. ten Scholte ... beroep Metselaar en nog 10 anderen.

Datum, oorzaak en plaats van overlijden : 3 April, Leipzig. Beiersch bahnhof Met bomaanval, schuilkelder getroffen 11 Hollandars bleven.

Verklaring Hendricus Cornelisse (kgf 107615)

Plattegrond Leipzig 1938 met in de cirkel het gebouw van het Farmakologische Institut

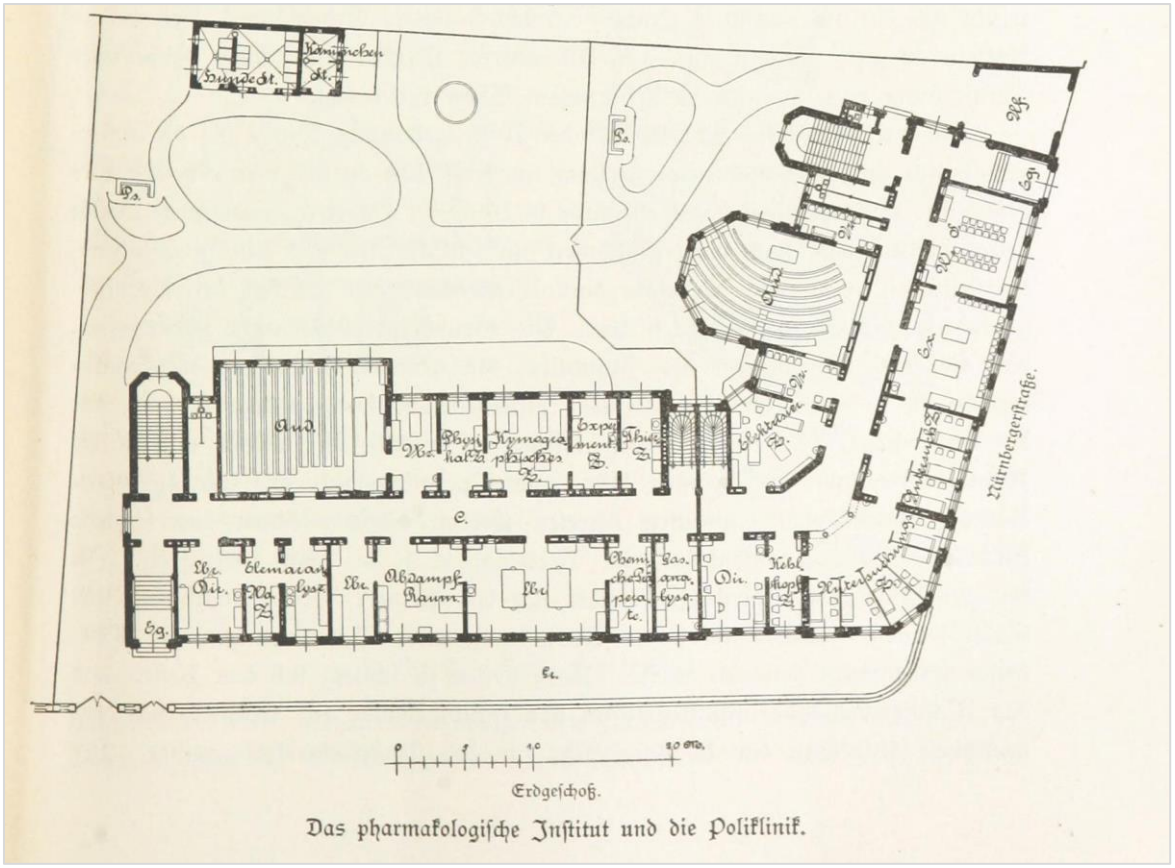

Tekening van de begane grond van het Farmakologische Institut met rechts de Nürnbergerstrasse met de ingang aan de Liebigstrasse uiterst links en die aan de Nürnbergerstrasse uiterst rechts boven.

Het Farmakologische Institut met links de vleugel in de Liebigstrasse en rechts de vleugel in de Nürnbergerstrasse 55 (foto ruim voor 1940).

Door het hoogteverschil tussen Nürnbergerstrasse en Liebigstrasse was er aan de zijde van de Nürnbergerstrasse geen souterrain. Aan de kant van de Liebigstrasse was wel sprake van een souterrain, de eerste drie ramen van deze verdieping zijn op de bovenstaande foto nog net zichtbaar. Op basis van de plattegrondtekening mag er van uitgegaan worden dat er zich onder het gehele pand een zeer grote en doorlopende kelder heeft bevonden met tenminste drie ingangen ter plaatse van de drie trappenhuizen en mogelijk extra ingangen aan de zijde van het souterrain in de Leibigstrasse. Vaak werden dergelijke grote kelders in compartimenten onderverdeeld, ten einde bij een bomtreffen te voorkomen dat de gehele kelder werd verwoest. Of dat ook hier het geval was, is echter niet bekend.
Het kan eveneens niet uitgesloten worden dat er in het park direct achter het gebouw (ook) een schuilkelder was aangelegd.

De verwoesting van het Farmakologische Institut, de vleugel in de Liebigstrasse 10.

Het is niet bekend wanneer de Nederlandse slachtoffers van het bombardement precies zijn begraven. Dat is in ieder geval na 13 april 1945 geweest en zeer waarschijnlijk pas na de bevrijding door de Amerikanen op 18 april 1945.
Voordat de Nederlandse krijgsgevangenen uit Leipzig werden geëvacueerd naar Naumburg, zijn door mede-krijgsgevangene Arie Jonkers grafkruisen gemaakt die op de graven van de krijgsgevangenen op het Ostfriedhof zijn geplaatst. Op de graven werden ook viooltjes gepland. Van de graven zijn vervolgens foto's gemaakt, die in een klein album bewaard gebleven zijn.

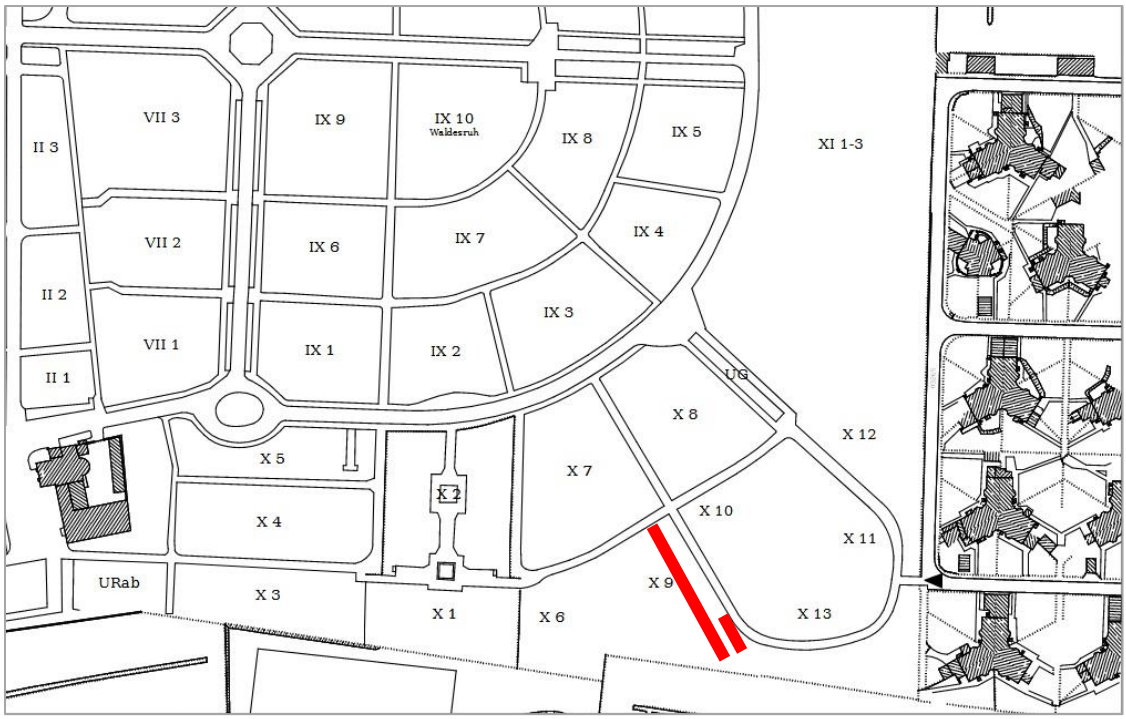

Plattegrond van een deel van de begraafplaats Ostfriedhof, met de plek waar de Nederlandse krijgsgevangenen zijn begraven [15)] met rechts de ster-vormige huizen aan de Sulzbacherstrasse.

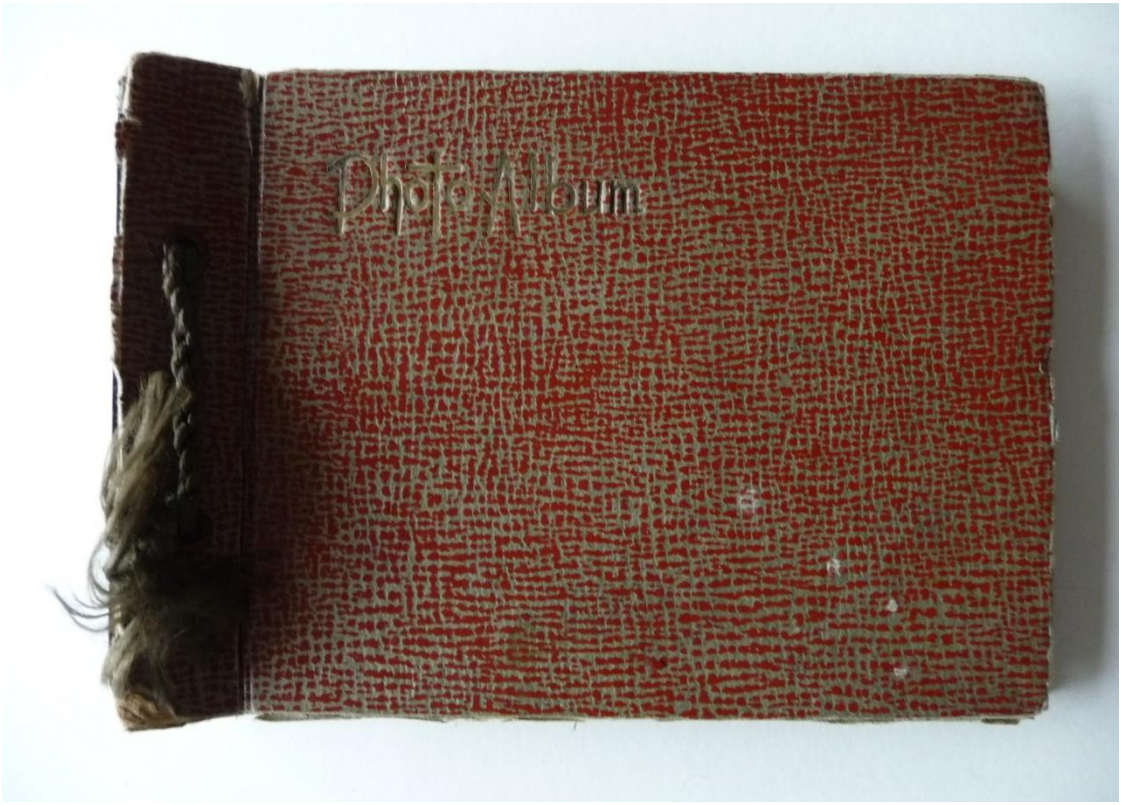

Het fotoalbum met de foto's van de graven en de omgekomen mannen (collectie familie Jonkers).

[15] De Nederlandse civiele arbeiders werden in een ander vak, mogelijk X8, begraven.

Van links naar recht mogelijk het graf van Jo Groen, Nanno Pul, Leo Pleeging en A. Hagendoorn.

Van links naar rechts het graf van A. Hagendoorn vak X9 graf L15, Dirk Bos, Johannes Platteel en Johannes ten Bosch.

Geheel rechts achter in rij M het graf van H. Minnema en daarnaast dat van G. Meevers Scholte.
Rechts voor het graf van Haijo Kuilman en midden voor het graf van Reinder van Dijk en links voor het graf van Johannes ten Bosch.

D.P. Bos, vak X9 graf L14.

Bos, Dirk Pieter *(kgf. 106312)*, geboren 13-9-1917 te Den Haag, Soldaat R.Grenadiers, overleden 6-4-1945 te Leipzig, begraven Ostfriedhof vak X9 graf L14, overgebracht naar het Ereveld Loenen E432.

J. ten Bosch, vak X9 graf L12.

Bosch, Johannes George ten *(kgf. 271639)*, geboren 26-10-1919 te Amsterdam, Soldaat bij 7 R.I., overleden op 6-4-1945 te Leipzig, begraven Ostfriedhof vak X9 graf L12, overgebracht naar Oosterbegraafplaats Amsterdam, 58 193.

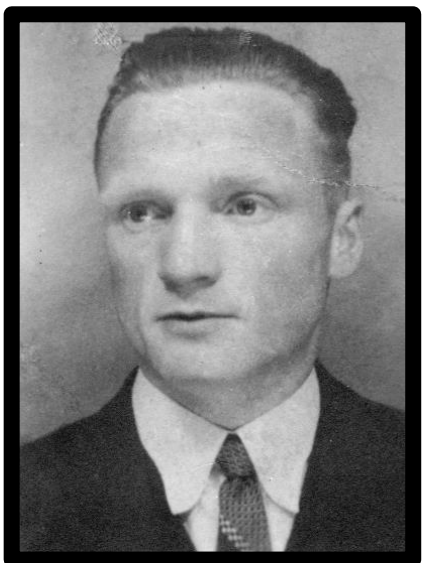
Reinder van Dijk, vak X9 graf L11.

Dijk, Reinder van *(kgf. 98512)*, geboren 11-1-1913 te Appingedam, Soldaat bij 1 R.I., overleden 6-4-1945 te Leipzig, begraven Ostfriedhof vak X9 graf L11, overgebracht begraafplaats Haren, vak 2 02G 05.

Johannes Petrus Groen vak X9 graf L18.

Groen, Johannes Petrus *(kgf. 107790)*, geboren 24-10-1919 te Amsterdam, Soldaat bij 5 R.I., overleden 6-4-1945 te Leipzig, begraven Ostfriedhof vak X9 graf L18, overgebracht naar Ereveld Loenen, vak A1028.
Johannes Petrus Groen werd aanvankelijk vermist. Na de oorlog is om zijn opsporing verzocht en pas in 1947 werd in Leipzig een Sterbeurkunde opgesteld waaruit blijkt dat hij ook op begraafplaats Ostfriedhof vak X9 L18 werd begraven. Op deze oorkonde wordt zijn plaats van overlijden aangeduid als Leipzig-Paunsdorf. Hij is echter overleden in de schuilkelder aan de Nürnbergerstrasse 55-57 te Leipzig. Waarschijnlijk kon hij aanvankelijk niet geindentificeerd worden en is hij als annoniem begraven, wat de reden zou kunnen zijn waarom er geen foto van zijn graf bekend is.

A. Hagendoorn, vak X9 graf L15.

Hagendoorn, A.H. *(kgf. 106084)*, geboren 6-5-1914 te Den Haag, Korporaal bij R.Grenadiers, overleden 6-4-1945 te Leipzig, , begraven Ostfriedhof vak X9 graf L15, herbegraven op het Ereveld Loenen, vak E215.

K. Ketting, vak X9 graf L9 (waarschijnlijk).

Ketting, Kleis *(kgf. 97281)*, geboren 28-5-1919 te Brielle, Soldaat bij 22 R.I., overleden 6-4-1945 te Leipzig, , begraven Ostfriedhof vak X9 graf L9 (waarschijnlijk), herbegraven op begraafplaats Crooswijk Rotterdam P2 110.

Hajo Kuilman, vak X9 graf L10.

Kuilman, Haijo *(kgf. 98534)*, geboren 6-11-1916 te Delfzijl, Soldaat bij 5 R.V.A., overleden 6-4-1945 te Leipzig, begraven Ostfriedhof vak X9 graf L10, overgebracht naar begraafplaats Gieten, vak 1398.

Gerard Meevers Scholte, vak X9 graf M10.

Meevers-Scholte, Gerardus *(kgf. 105701)*, geboren 16-8-1920 te Den Haag, Soldaat bij R.Grenadiers, overleden op 6-4-1945 te Leipzig, begraven Ostfriedhof vak X9 graf M10, overgebracht naar Ereveld Loenen, vak E217.

H.A. Minnema, vak X9 graf M9.

Minnema, Hendrik Antonius *(kgf. 271627)*, geboren 2-4-1918 te Helmond, Soldaat bij Regiment Jagers, overleden op 6-4-1945 te Leipzig, begraven Ostfriedhof vak X9 graf M9, overgebracht Nationaal Ereveld Loenen, vak E213.

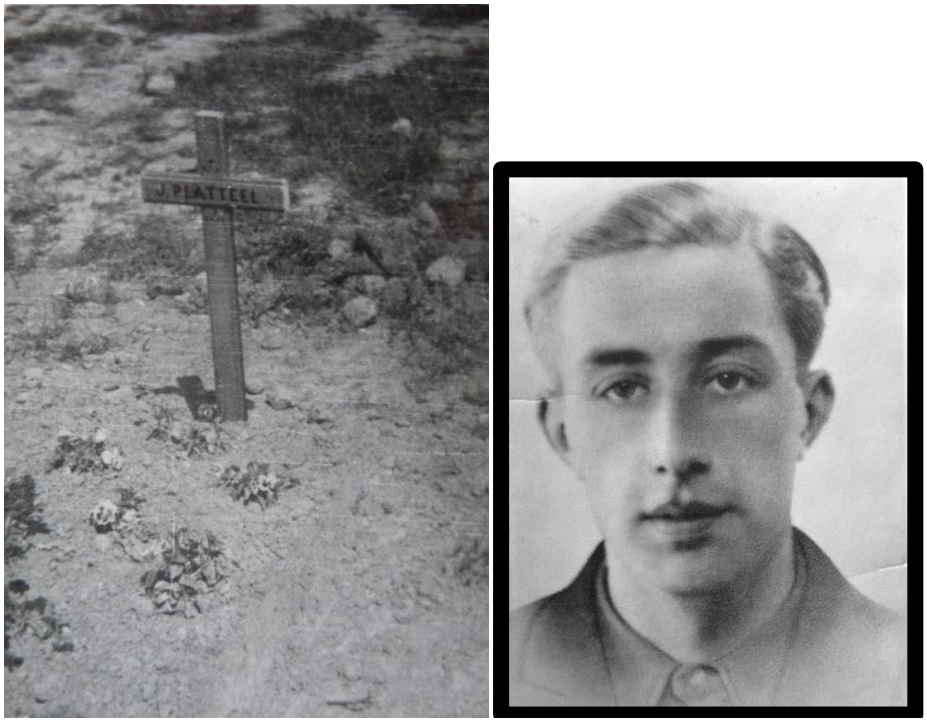

Johannes Platteel, vak X9 graf L13 (mogelijk).

Platteel, Johannes *(kgf. 106260)*, geboren 16-7-1916 te Den Haag, Soldaat bij R.Grenadiers, overleden 6-4-1945 te Leipzig, begraven Ostfriedhof vak X9 graf L13 (mogelijk), overgebracht naar Ereveld Loenen, vak E211.

Nanno Pul, vak X9 graf L17.

Pul, Nanno *(kgf. 98532),* geboren 28-7-1919 te Gieten, Soldaat bij 1 R.I., overleden op 6-4-1945 te Leipzig, begraven Ostfriedhof vak X9 graf L17, overgebracht naar begraafplaats Gieten, vak 1399.

Leo Pleeging, vak X9 L16 (waarschijnlijk).

Pleeging, Leenderd *(kgf. 98462)*, geboren 2-7-1908 te Velsen, Soldaat bij 21 R.I., overleden 6-4-1945 te Leipzig, begraven vak X9 graf L16 (waarschijnlijk, maar er is ook sprake van M4 wat zeer onwaarschijnlijk is), overgebracht Ereveld Loenen, vak E128.

Van de onderstaande foto zijn de namen niet bekend. Het gaat hier vrijwel zeker ook om foto´s van Nederlanders die bij het bombardement zijn omgekomen.

Rond 1948 werden de meeste graven tijdelijk overgebracht naar het Britse kerkhof aan de Heerstrasse in Berlin. Van daaruit werden ze later overgebracht, deels naar het Ereveld in Loenen en deels naar verschillende begraafplaatsen verspreid over Nederland.

Het is buitengewoon triest dat slechts enkele dagen voor de bevrijding van Leipzig, deze slachtoffers zijn gevallen. Voor de meeste mede-krijgsgevangenen die de oorlog wel overleefden, is het overlijden van hun kameraden een traumatische gebeurtenis geweest.
Er werd na de oorlog niet of nauwelijks over gepraat.

Op 21 april 1945 bevond Kobus zich in een niet nader bekend repatriëringscentrum, zie 8764-84.
Op 24 april 1945 is hij aangekomen in de Kloosterkazerne (te Breda), zie 8764-75.
Op zijn repatriëngsformulier in het Nationaal Archief heeft Kobus echter aangegeven dat hij op 11 mei 1945 in Nederland terugkeerde. Ongeacht of het 24 april was, of 11 mei, daarmee was hij opvallend vroeg terug in Nederland. De meeste van zijn mede-krijgsgevangenen uit het Arbeitskommando HASAG keerden pas op 24 mei 1945 terug in Holland. Kobus is dus waarschijnlijk ontsnapt zeer kort voor de bevrijding van Leipzig op 17 april 1945 door de Amerikanen. Volgens zijn repatriëringsformulier zou hij de derde en laatste keer met succes zijn ontsnapt.

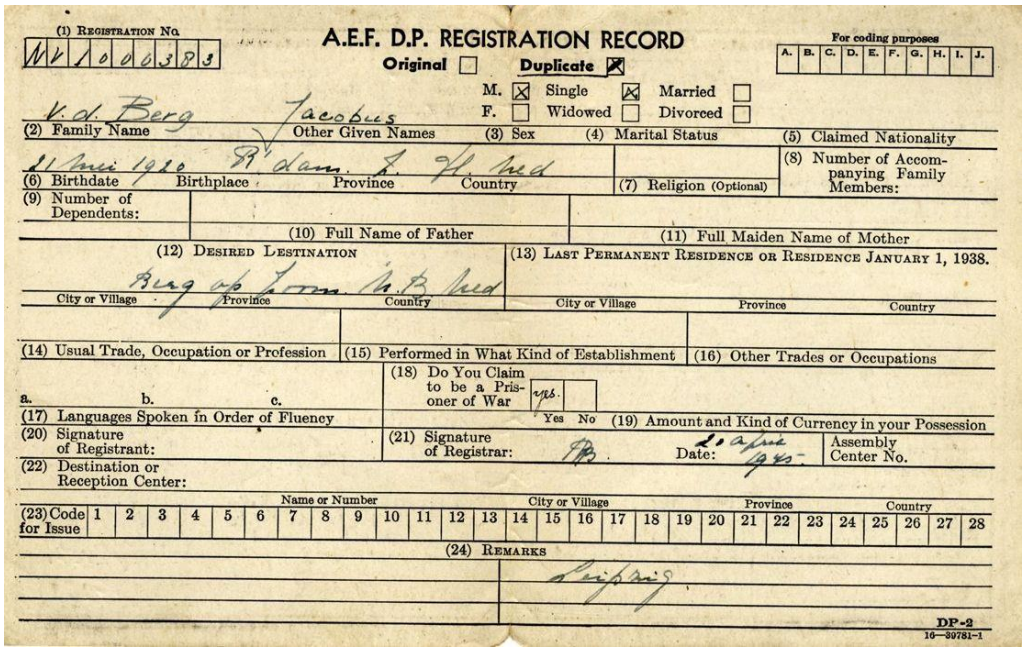

(1) Registration No. WR 10 00 38 3

A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD

Original ☐ Duplicate ☒

For coding purposes: A. B. C. D. E. F. G. H. I. J.

M. ☒ Single ☒ Married ☐
F. ☐ Widowed ☐ Divorced ☐

(2) Family Name	Other Given Names	(3) Sex	(4) Marital Status	(5) Claimed Nationality
v. d. Berg	Jacobus			

(6) Birthdate	Birthplace	Province	Country	(7) Religion (Optional)	(8) Number of Accompanying Family Members:
21 Mei 1920	's Gravenhage	Z. H.	Ned		

(9) Number of Dependents:

(10) Full Name of Father

(11) Full Maiden Name of Mother

(12) Desired Destination			(13) Last Permanent Residence or Residence January 1, 1938.		
City or Village	Province	Country	City or Village	Province	Country
Berg op Zoom	N.B.	Ned			

(14) Usual Trade, Occupation or Profession	(15) Performed in What Kind of Establishment	(16) Other Trades or Occupations

(17) Languages Spoken in Order of Fluency: a. b. c.

(18) Do You Claim to be a Prisoner of War: Yes ☐ No ☐

(19) Amount and Kind of Currency in your Possession

(20) Signature of Registrant:

(21) Signature of Registrar: Date: 2 April 1945

Assembly Center No.

(22) Destination or Reception Center:

(23) Code for Issue	Name or Number	City or Village	Province	Country
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28				

(24) Remarks: Leipzig

DP-2
16—39781-1

[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-84]

Dinsdag 24 april 1945

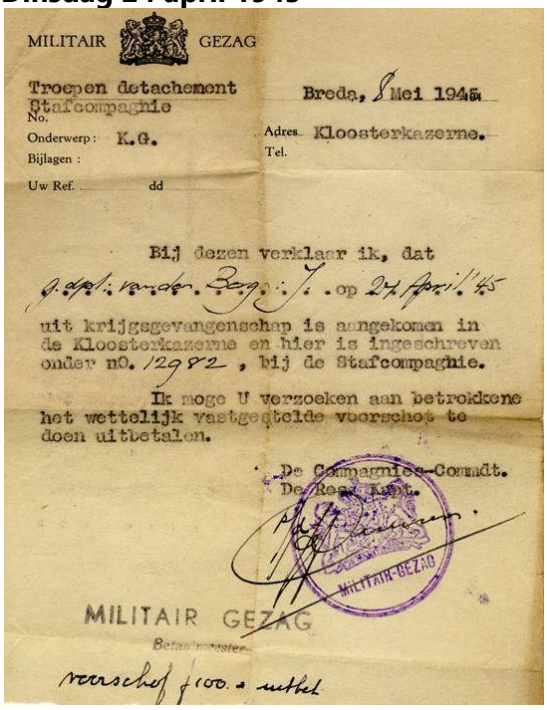

MILITAIR GEZAG

Troepen detachement
Stafcompagnie
No.

Breda, 8 Mei 1945

Onderwerp: K.G.
Bijlagen :
Uw Ref. dd

Adres Kloosterkazerne.
Tel.

Bij dezen verklaar ik, dat

d.dpl. van der Berg J. op 24 April '45

uit krijgsgevangenschap is aangekomen in de Kloosterkazerne en hier is ingeschreven onder no. 12982, bij de Stafcompagnie.

Ik moge U verzoeken aan betrokkene het wettelijk vastgestelde voorschot te doen uitbetalen.

De Compagnies-Commdt.
De Res. Kapt.

MILITAIR GEZAG

Betaalmeester

voorschot f 100.- a uitbet

[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-75]

Maandag 7 mei 1945

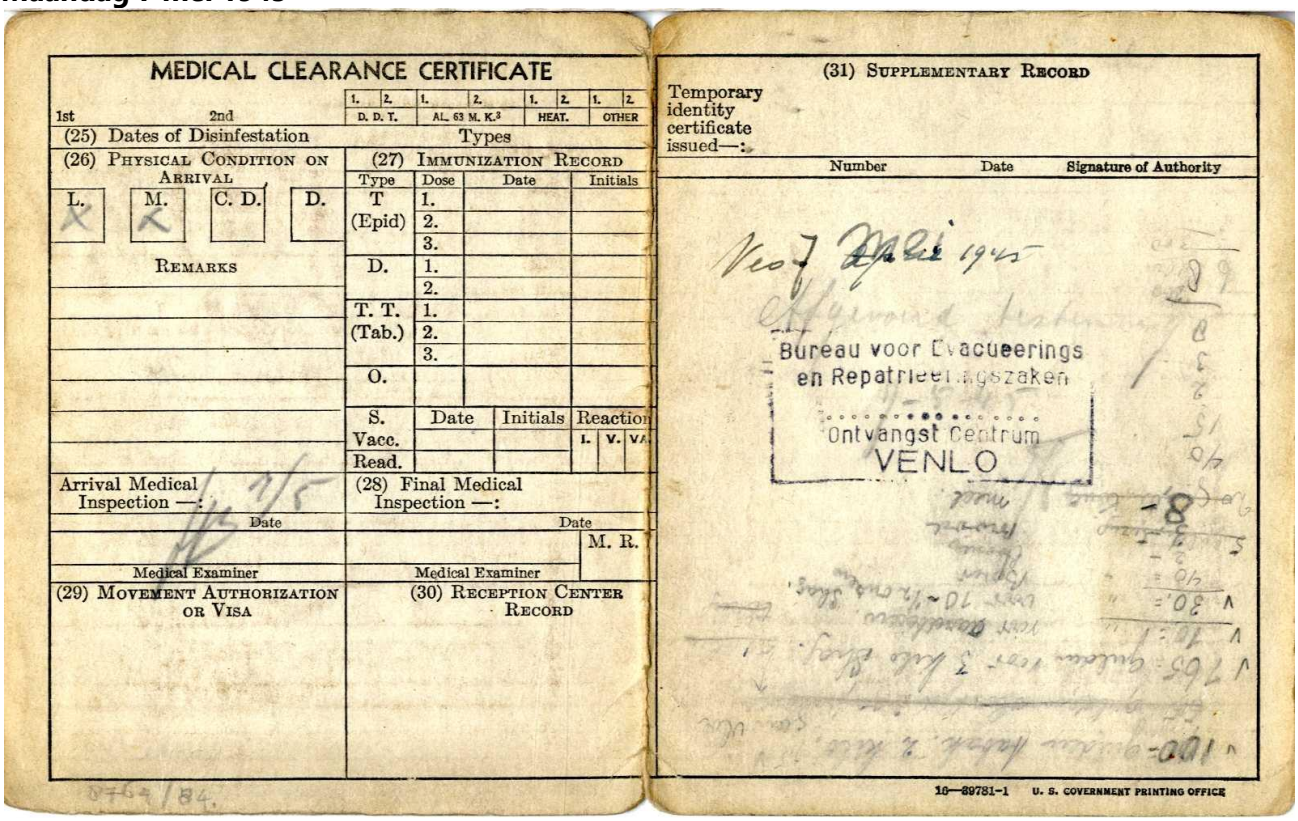

MEDICAL CLEARANCE CERTIFICATE

1st 2nd

1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
D. D. T.		AL. 63 M. K.³		HEAT.		OTHER	

(25) Dates of Disinfestation — Types

(26) Physical Condition on Arrival

L.	M.	C. D.	D.
X	2		

Remarks

(27) Immunization Record

Type	Dose	Date	Initials
T (Epid)	1.		
	2.		
	3.		
D.	1.		
	2.		
T. T. (Tab.)	1.		
	2.		
	3.		
O.			

S.	Date	Initials	Reaction I.	V.	VA
Vacc.					
Read.					

Arrival Medical Inspection —: 7/5 — Date — Medical Examiner

(28) Final Medical Inspection —: Date — M. R. — Medical Examiner

(29) Movement Authorization or Visa

(30) Reception Center Record

8764/84.

(31) Supplementary Record

Temporary identity certificate issued—:

Number	Date	Signature of Authority

Veo 7 Mei 1945

Bureau voor Evacueerings en Repatrieeringszaken
Ontvangst Centrum
VENLO

16—89781-1 U. S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE

[OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam 8764-84]

764

KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE LANDMACHT

Gemeente: Rotterdam

REGISTREERING VAN GEREPATRIEERDE KRIJGSGEVANGENEN

1)	Datum van aankomst in gemeente	11 Mei 1945
2)	Naam en voornamen	van den Berg Jacobus
2A)	Wanneer en waar gemeld of gearresteerd?	
3)	Geboorteplaats en datum	Rotterdam, 21 Mei 1920
4)	Beroeps-, Reserve of dienstplichtig	dienstplichtig
5)	Rang en wapen	soldaat
6)	Datum laatste bevordering	--
7)	Onderdeel, waarbij ingedeeld op 15 Mei 1940	22e R.I.
8)	Functie op dien datum	soldaat
9)	Diploma's, talenkennis en beroep	Engelsch, Fransch Duitsch, kantoorbedien
10)	Datum van aanvang krijgsgevangenschap	21 Juli 1943
11)	Krijgsgevangenkampen, waarin achtereenvolgens verblijf werd gehouden	Mühlberg, Hainichen, Oschatz Leipzig
12)	Krijgsgevangennummer	97278
13)	Naam en adres naaste familie	R C v/d Berg W.Varkenoordschew.
14)	Adres tijdens het buitengewoon verlof	" " " 361
15)	Uitbetaald voorschot	f 100.--
16)	Was de **verzorging** gedurende de krijgsgevangenschap: **goed, middelmatig** of **slecht**?	
17)	Welke **werkzaamheden** werden aan U opgedragen?	werkzaam in munitiefabriek

Bij de beantwoording van de vragen 18 t/m 23 eventueel te vermelden: namen, rangen, leeftijden, adressen.

18)	Zijn U **sterfgevallen** bekend van andere krijgsgevangenen?	ja
	Datum, oorzaak en plaats van overlijden	Leipzig
19)	Zijn U gevallen van ernstige **ziekten** bekend en hoe was de behandeling?	ja, slecht
20)	Zijn U gevallen bekend van **ontvluchting** uit krijgsgevansgenchap?	ondergeteekende 3 x gevlucht de laatste maal met succes.

E.D 38-2250 9-45

Nationaal Archief collectie krijgsgevangenen 2.13.98, inv. 124 (foto E. van der Most).

S.K. No. 831

21) Zijn U namen bekend van **ziek achtergebleven** krijgsgevangenen **en** zoo ja, waar? . . . neen

22) Zijn U namen bekend van **door den vijand vrijgelaten** krijgsgevangenen. uit hoofde van hunne politieke gevoelens? . . . . . neen

23) Zijn U namen bekend van krijgsgevangenen, die in **vijandelijken dienst** zijn getreden? . . neen

24) Zijn U gevallen bekend van **oorlogsmisdaden** en **overtredingen** van de Conventie van Geneve? . neen

Zoo ja, dan wordt U verzocht, met het oog op de bestraffing van oorlogsmisdadigers een afzonderlijk uitvoerig verslag bij te voegen, onder vermelding van tijd, plaats en omstandigheden der misdaden en de namen, adressen, enz. van de verantwoordelijke personen.

25) Hebt U ernstige klachten omtrent de gedragingen van Uwe **mede-krijgsgevangenen?** . . . neen

Zoo ja, dan wordt U verzocht een afzonderlijk uitvoerig verslag bij te voegen, onder vermelding van namen, rangen en adressen.

MODEL 2.

KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE LANDMACHT

PERSONEELSGEGEVENS IN VERBAND MET JAARWEDDE

1) Naam en Voornamen van den Berg, Jacobus

2) Geboren te Rotterdam datum 21 / 5 19 20 3) Gehuwd/ongehuwd. xxxxx

4) Namen en geboortedata kinderen: 4) 5

1) 5)

2) 6)

3) 7)

5) Naam en adres naaste familiebetrekkingen

6) Adres tijdens het buitengewoon verlof W. Varkenoordscheweg 361

7) Rang " "

8) Behoort tot het beroeps-/reserve-/dienstpl. personeel. soldaat

9) Datum van benoeming in de verschillende rangen xxxxxxxxx

--

10) Datum van aankomst in Nederland uit krijgsgevangenschap

11) Verstrekt voorschot 11 Mei 1945

een honderd gulden

Naar waarheid opgemaakt te Rotterdam den 11 / Aug. 194 5

De

Nationaal Archief collectie krijgsgevangenen 2.13.98, inv. 124 (foto E. van der Most).

10. De Nederlandse krijgsgevangenen bij HASAG

De onderstaande lijst bevat de namen van de krijgsgevangen gemaakte onderoffieren en manschappen, die op enig moment in het Arbeitskommando van HASAG Leipzig tewerkgesteld zijn geweest. De vetgedrukte namen betreffen de omgekomen krijgsgevangenenen. De lijst is samengesteld op basis van de repatriëringsformulieren in het Nationaal Archief en het boek "Personalkarte III, Nederlandse krijgsgevangenen in Duitsland 1943-1945 en hun Arbeitskommando's" door E. van der Most, uitgeverij Flying Pencil, Utrecht 2020.

Achternaam	Voornamen	KGFnr	geboortedatum	geboorteplaats	Nederlandse rang	Onderdeel
Acksen	Wouter Hendrik	106567	21-8-1907	Den Haag	Soldaat	R.Jagers
Advokaat	Aart Jan Hendrik	106302	13-4-1908	Rotterdam	Soldaat	R.Grenadiers
Aggelen van	Wouter	106710	10-3-1919	Den Haag	Soldaat	R.Jagers
Appelboom	Alexander	97134	2-1-1904	Londen (Eng)	Soldaat	18 R.I.
Augusteijn	Adriaan Johannes (Adri)	97143	2-7-1905	Rilland-Bath	Soldaat	15 R.I.
Baltus	Jan	98497	13-5-1910	Noordwolde	Soldaat	2 R.V.A.
Bekebrede	Cornelis	97661	1-10-1919	Ilpendam	Soldaat	21 R.I.
Bend van der	Gerrit J.	106214	19-11-1916	Maassluis	Soldaat	R.Grenadiers
Bentum van	Cornelis A.	105836	1-7-1915	Den Haag	Soldaat	R.Grenadiers
Berg van den	Jacobus	97278	21-5-1920	Rotterdam	Soldaat	22 R.I.
Betjes	Johannes Jacob	97663	22-6-1918	Leiden	Soldaat	1 R.H.
Bevers	Herman Gijsbert	106197	26-9-1915	Den Haag	Korporaal	R.Grenadiers
Blom	Dirk Antonius	107808	12-1-1919	Amsterdam	Soldaat	5 R.I.
Boekee	Joris	106665	29-7-1918	Den Haag	Soldaat	R.Jagers
Bos	**Dirk P. (Dik)**	106312	13-9-1917	Den Haag	Soldaat	R.Grenadiers
Bosch ten	**Johannes George**	271639	26-10-1919	Amsterdam	Soldaat	7 R.I.
Bosch van den	Albertus	98243	13-10-1909	Amsterdam	Sergeant	11 R.M.A.
Breevaart van de	Jan Bastiaan	96857	31-7-1919	Rotterdam	Soldaat	15 R.I.
Brink van den	Hendrik	98528	12-4-1920	Soest	Soldaat	48 R.I.
Bruin de	Pieter Jacobus	105887	6-4-1919	Zwammerdam	Soldaat	R.Grenadiers
Brummelkamp	Willem Hendrik	105843	18-3-1919	Rotterdam	Soldaat	R.Grenadiers
Buitendijk	Johannes Hubertus	107497	25-3-1912	Loosduinen	Soldaat	2 R.I.
Buurman	Herman	106659	27-7-1918	Rijswijk	Soldaat	R.Jagers
Dalmolen	Albert Jan	98456	22-12-1913	Groningen	Soldaat	1 R.Genie
Dekker	Jan	107439	29-1-1909	Amsterdam	Soldaat	5 R.I.
Dijk van	**Reinder**	98512	11-1-1913	Appingedam	Soldaat	1 R.I.
Dijkhuis	Jan Hendrik	107534	29-11-1904	Winschoten	Soldaat	12 R.I.
Doekes	Pieter	107805	24-10-1917	Amsterdam	Soldaat	5 R.I.
Duinen van	Johannes Nicolaas	107569	12-10-1905	Amsterdam	Korporaal	12 R.I.
Duuren van	Hermanus Johannes W.	107202	30-10-1910	Nijmegen	Korporaal	Sanitätstruppe
Ekering	Anthonie Willem Frederik	98505	24-6-1919	Den Haag	Korporaal	R.Jagers
Elderman	Henri Reimond	107668	29-8-1915	Amsterdam	Soldaat	5 R.I.
Erkelens	Jacob (Jack)	98514	18-7-1919	Den Helder	Soldaat	21 R.I.
Etten van	Gerardus S.A.	97680	21-12-1913	Schipluiden	Korporaal	2 R.A.
Fransen	Evert Jan	106999	10-12-1913	Nijmegen	Korporaal	11 R.I.
Franssen	Willem Hubert	98511	24-3-1909	Beegden	Soldaat	R.Grenadiers
Geest de	Evert Hendrik	96925	31-7-1919	De Bilt	Soldaat	16 R.I.
Gelder van	Jan	96854	3-5-1916	Capelle ad IJssel	Soldaat	15 R.I.
Geradts	Gerardus Johanes Marie	106325	12-7-1908	Den Haag	Soldaat	R.Grenadiers
Gerritsen	Nikolaas	98470	10-1-1910	Oosterbeek	Korporaal	32 R.I.
Goossens	Hendrikus Johannes	96845	22-2-1905	Utrecht	Soldaat	16 R.I.

Groen	Dirk L.	96616	25-5-1905	Mijnsheerenland	Soldaat	10 R.I.
Groen	**Johannes Petrus (Jo)**	107790	24-10-1919	Sloten	Soldaat	5 R.I.
Groot de	Klaas	98499	5-11-1908	Rotterdam	Soldaat	1 R.H.
Hagendoorn	**Arnoldus Johannes (Nol)**	106084	6-5-1914	Den Haag	Korporaal	R.Grenadiers
Hart 't	Everardus	105974	4-1-1907	Delft	Korporaal	R.Grenadiers
Haslinghuijs	Nicolaas Marius	105853	9-9-1920	Den Haag	Soldaat	R.Grenadiers
Herder	Sietse	271626	1-5-1919	Ureterp	Soldaat	cav
Hoek van den	Gerardus Paulus Johannes	96822	8-1-1920	Rotterdam	Soldaat	15 R.I.
Hofman	Jaques Henri	96821	12-11-1919	Amsterdam	Korporaal	18 R.I.
Hong Atien Tshoi	Johan Arnold	106842	19-2-1906	Paramaribo	Soldaat	R.Jagers
Horbeek	Jan Roelof	271645	25-6-1913	Hasselt	Soldaat	Torpedisten
Hurkens	Adrianus Johannes	106637	23-8-1906	Den Bosch	Soldaat	R.Jagers
Huyer	Garry Leonard	105736	5-12-1914	Passaic (USA)	Soldaat	R.Grenadiers
Jasperse	Pieter C.	105923	15-1-1919	Den Haag	Soldaat	R.Grenadiers
Jetzes	Jan	96910	19-8-1912	Hilversum	Soldaat	16 R.I.
Jong de	Johannes	105664	7-6-1920	Den Haag	Soldaat	R.Grenadiers
Jonkers	Arie	107735	12-7-1919	Amsterdam	Soldaat	5 R.I.
Karman	Arnoldus	96804	11-4-1920	Amsterdam	Soldaat	16 R.I.
Keijsper	Jacobus	271647	6-7-1916	Schoten	Soldaat	18 R.I.
Kesseling	Johannes Elias	97151	16-7-1908	Rotterdam	Korporaal	15 R.I.
Ketelaar	Johan Gerard	106519	23-5-1916	Den Haag	Soldaat	R.Jagers
Ketting	**Kleis (Klaas)**	97281	28-5-1919	Brielle	Soldaat	22 R.I.
Kiezebrink	Theodorus Wilhelmus (Theo)	106977	6-6-1917	Groenloo	Soldaat	11 R.I.
Kleijn	Hermanus Adrianus	98524	22-11-1919	Den Haag	Korporaal	R.Jagers
Kleijne	Johannes Henricus	105863	10-8-1920	Den Haag	Soldaat	R.Grenadiers
Kluijt	Hermaus Adrianus	106777	3-5-1912	Delft	Soldaat	R.Jagers
Koolschijn	Jean	106778	30-4-1906	Delft	Soldaat	R.Jagers
Koot	Bernardus Adrianus	97152	10-5-1908	Utrecht	Soldaat	16 R.I.
Kouwenberg	Gerardus Franciscus	97686	16-5-1915	Den Helder	Soldaat	21 R.I.
Kraal	Johannes	98285	9-3-1918	Papendrecht	Soldaat	K.N.I.L. reserve
Krijger	Cornelis (Kees)	96689	18-9-1904	Vlissingen	Soldaat	14 R.I.
Kuijk	Lucas Wilhelmus (Luuk)	98535	23-6-1918	Haarlem	Korporaal	10 R.I.
Kuilman	**Haijo (Charlie)**	98534	6-11-1916	Delfzijl	Soldaat	5 R.V.A.
Kuiper	Cornelis	98515	13-3-1918	Groningen	Soldaat	12 R.I.
Laban	Jacobus Adiraan	105828	19-9-1916	Rotterdam	Soldaat	R.Grenadiers
Lelieveld	Wilhelmus Johannes	105676	23-1-1906	Loosduinen	Soldaat	R.Grenadiers
Lievers	Johannes Arnoldus	107056	29-5-1909	Aalten	Korporaal	11 R.I.
Linden van der	Adrianus Arie	97679	30-12-1906	Rotterdam	Soldaat	2 R.V.A.
Maar de	Dirk	97060	25-10-1904	Rotterdam	Soldaat	15 R.I.
Meeboer	August Jan (Guus)	271649	16-7-1920	Rotterdam	adsp. Onderofficier	L.S.K.
Meevers Scholte	**Gerardus Hendricus (Gerard)**	105701	16-8-1920	Den Haag	Soldaat	R.Grenadiers
Minnema	**Hendrik Antonius**	271627	2-4-1918	Helmond	Soldaat	R.Jagers
Moeliker	Hubrecht Pieter	107796	21-10-1916	Zierikzee	Soldaat	5 R.I.
Nahon	Nicola	106678	16-9-1909	Boskoop	Soldaat	R.Jagers
Niessen	Bernardus Hermanus	106163	17-10-1907	Groningen	Soldaat	R.Grenadiers
Oudheusden van	Leendert Frank	106374	21-5-1907	Den Haag	Soldaat	R.Jagers
Paske te	Christoffel	98035	9-2-1919	Amsterdam	Soldaat	2 R.Genie
Prins	Arij Elisabertus	271621	16-11-1919		Korporaal	P.A.G.
Pul	**Nanno**	98532	28-7-1919	Gieten	Soldaat	1 R.I.
Randeraat van	Johannes	271461	20-6-1917	Amsterdam	Soldaat geweermaker	5 R.I.
Rieff	Johannes Petrus	97641	19-12-1916	Den Haag	Soldaat	2 R.V.A.
Rijns	Petrus Franciscus	97219	4-12-1915	Den Haag	Soldaat	Kon. Marine
Robertus	Klaas Kornelis	107533	7-10-1905	Winschoten	Korporaal	12 R.I.
Roggeveen	Leendert	97120	11-7-1905	Rotterdam	Soldaat	15 R.I.
Rooij de	Johannes (Texas Bill)	97246	1-4-1919	Tilburg	Matroos	Kon. Marine

Sas	Franciscus Theodorus	106716	4-6-1920	Den Haag	Soldaat	R.Jagers
Schaafsma	Frederik Th.	96835	5-10-1920	Rotterdam	Soldaat	18 R.I.
Scheerder	Albertus Maria	106990	13-4-1918	Nijmegen	Soldaat	11 R.I.
Schelt van	Anton	106878	13-12-1906	Dordrecht	Soldaat	R.Jagers
Schendel van		onbekend				
Schipperen	Adrianus Marinus (Janus)	105666	17-9-1918	Etten Leur	Soldaat	R.Grenadiers
Schrijver	Coenraad	98471 / 271171	10-8-1919	Utrecht	Soldaat	16 R.I.
Schut	Jilles	105710	18-11-1916	Delft	Soldaat	R.Grenadiers
Selie	Gerardus Petrus	97163	11-12-1918	Wormer	Soldaat	5 R.I.
Smit	Wijnandes Hermanus	271467	8-12-1919	Amsterdam	Soldaat	18 R.I.
Snijder	Coenraad	107514	14-2-1905	Deventer	Soldaat	19 R.I.
Somers	Johannes	107649	10-7-1914	Zijpe	Soldaat	5 R.I.
Staveren van	Martinus Gerardus Hendrikus	106258	6-6-1920	Den Haag	Soldaat	R.Grenadiers
Steenbergen	Antonius J.	96843	5-11-1919	Rotterdam	Soldaat	15 R.I.
Stokvis	Johannes	107867	2-8-1912	Amsterdam	Korporaal	5 R.I.
Toorn van de	Arie Pieter	97625	23-2-1917	Scheveningen	Korporaal	3 R.V.A.
Torenvliet	Rachél Jacobus (Richard)	96952	8-11-1919	Rotterdam	Soldaat	15 R.I.
Tuil van	Paulus	97052	25-10-1905	Tiel	Soldaat	15 R.I.
Valk van der	Theodorus	98508	17-4-1916	Arnhem	Soldaat	20 R.I.
Valkenburg	Harmen	98517	2-7-1917	Veenendaal	Soldaat	16 R.I.
Veerman	Cornelis	98102	5-7-1913	Huizen	Soldaat	16 R.I.
Velde van de	Adriaan Tonus	98233	17-2-1920	Rotterdam	Soldaat	2 R.W.
Venema	Hendrikus	98496	17-6-1918	Slochteren	Soldaat	12 R.I.
Verheul	Johan Paulus	96786	26-9-1910	Rotterdam	Soldaat	15 R.I.
Verhoeff	Eldert Kornelis	105747	2-11-1920	Vlaardingen	Soldaat	R.Grenadiers
Vermaas	Hijman Cornelis	96894	22-9-1920	Rotterdam	Soldaat	15 R.I.
Verstoep	Leonard	97096	5-6-1911	Rotterdam	Soldaat	15 R.I.
Verwijs	Johannes Leonardus	107930	21-6-1918	Den Haag	Soldaat	4 R.I.
Vonck	Frans	106275	22-2-1917	Groningen	Soldaat	R.Grenadiers
Voorthuyzen van	Johannes Willem	98162	4-2-1918	Leiden	Soldaat	4 R.I.
Vos	Johannis	108513	20-4-1920	Klaaswaal	Soldaat	3 R.I.
Vos de	Frederik	106264	25-2-1918	Den Haag	Soldaat	R.Jagers
Vries de	Jacobus Johannes	97340	10-1-1920	Rotterdam	Soldaat	22 R.I.
Woudenberg	Anthonius Johannes	97347	31-7-1920	Rotterdam	Soldaat	22 R.I.
Zaanen van	Leendert	106298	5-5-1915	Scheveningen	Soldaat	R.Grenadiers
Zutphen van	Willem Adrianus	98498	3-4-1911	Den Haag	Soldaat	Pontonniers
Zwaan van der	Willem Berend	105749	19-11-1919	Delft	Soldaat	R.Grenadiers
Zwart	Johannes Jacobus	105852	13-11-1920	Amsterdam	Soldaat	R.Grenadiers
Zwarts	Hendrik B.	105670	6-6-1910	Den Haag	Soldaat	R.Grenadiers

Namenregister

Advokaat, Aat kgf 106320 ..... 28, 30, 39, 40, 55, 60, 78, 82
Dik Bos (kgf. 106312) 83
Flemminks, Theo kgf 106954 26
H.A. Minnema (kgf. ?) 83
Haijo Kuilman (kgf. 98534) 83
Jan Plateel (kgf. 106260) 83
Klaas Ketting (kgf. 97281) 83
Lodewijk, Paul kgf 96856 ..... 21, 24
Meevers Scholte, Gerard kgf 105701 67
Nanno Pul (kgf. 98532) 83
Oele, Gerard kgf 97264 ..... 21, 24, 30, 36
Valk, Theo van der kgf 98508 66